

Bibliotek i et multikulturelt samfunn
En studie av bibliotekets institusjonelle rolle fra et
kulturvitenskapelig perspektiv

Av
Karianne Joelsen Aune
(181395)

Masteroppgave i kulturvitenskap
Universitetet i Bergen
Det humanistiske fakultet
Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap
Våren 2012

Fotografier og illustrasjoner av Karianne Joelsen Aune

Forord

Jeg vil rette en stor takk til:

alle informanter,
som har fortalt meg om sin hverdag i biblioteket.

Eva Reme,
for støttende og inspirerende veiledning.

Haci Akman,
for veiledning i innledningsfasen av oppgaven og
forberedelser til feltarbeid i London.

Melzerfondet,
for økonomisk støtte til feltarbeid.

Bergen, mai 2012

Karianne Joelsen Aune

Abstract

This thesis focuses on libraries as a public institution in a multicultural society. Using a qualitative research method it discusses the physical form and public role of the library. The thesis looks at a selection of libraries in Bergen and London to gain a wider international perspective. With the wider perspective in mind the, it attempts to investigate the relationship between the physical form of the library (the architecture and the furnishing) and how the public space is used and perceived in everyday life. The study shows that the physical shape of the library is important to its various features as a reading room, a knowledge center and simply a place to *be*. By looking at the library as a meeting place it becomes evident that the library is a place where interactions between knowledge, literature, culture, language and other fellow human beings are present. Thus, the term “being alone *with* someone” becomes relevant.

Innhold

1	Introduksjon	1
	Problemstilling	2
	Oppgavens struktur	3
2	Metode	5
	Valg av metode	5
	Informantutvalg	5
	Presentasjon av informanter	6
	Intervju	7
	Deltagende observasjon	8
	To dager på biblioteket	9
	Feltarbeid i London	10
	Ethiske betraktninger	11
	Analyse og fortolkning	12
3	Historie og teori	14
	Historisk blick på bibliotek	14
	Et tilbud til alle	15
	Tidligere bibliotekforskning	17
	Teori og begrep	19
	Offentlighet	19
	Globalisering	20
	Et multikulturelt samfunn	21
4	Det fysiske biblioteket	24
	Romfølelse i biblioteket	29
	En tradisjonell romfølelse	31
	En hjemlig romfølelse	33
	En institusjonell romfølelse	35
	Materiell interaksjon på biblioteket	36
	Å være i biblioteket	37
	Å ta seg til rette i biblioteklandskapet	40

Formidling av bøker i biblioteklandskapet	42
Utstilling i bibliotekrommet	44
De flerspråklige samlingene	46
Et landskap i endring	49
Hva kan strukturen fortelle?	52
5 Det offentlige rommet	53
Et offentlig sted i lokalsamfunnet	55
Det lokale biblioteket	57
Bøkenes plass i det offentlige rom	60
Et heterogent rom	62
Et rom for lek og læring	64
Bibliotek som offentlig møteplass	66
En møteplass i vid forstand	69
En møteplass i tid	71
Et integrerende rom	74
Bibliotek og multikultur	77
Språk i biblioteket	79
En brobygger mellom mennesker	82
Hvilken rolle spiller det offentlige?	85
6 Avslutning	88
En strukturell og offentlig opplevelse	88
Veien videre	90
Referanser	92
Vedlegg	104
A Temaguide	104
B Intervjuguide	104
C Intervjuguide, tilleggsinformant	107

D	Informasjonsbrev	108
	Informasjonsbrev – hovedinformanter	108
	Informasjonsbrev – tilleggsinformant	109
E	Samtykkeerklæring	110
F	Plantegninger	110
	Bergen Offentlige Bibliotek, 2. etasje	110
	Bergen Offentlige Bibliotek, språksalen – tidligere struktur	111
	Bergen Offentlige Bibliotek, språksalen – strukturen i dag	112
	Bibliotekfilialen på Landås	113
	Hackney Central Library	114
	St. Pancras Library	115
	Croyden Central Library	116
	Charing Cross Library	117
	Camden Town Library	118
	Notting Hill Gate Library	119

Figurer

1	Hackney Central Library – fasade	25
2	Bergen Offentlige Bibliotek – fasade	26
3	Bergen Offentlige Bibliotek – språksalen	29
4	Bergen Offentlige Bibliotek – plantegning (tidligere struktur) . . .	31
5	Bergen Offentlige Bibliotek – plantegning (strukturen i dag) . . .	32
6	Charing Cross Library – struktur og romfølelse	33
7	Hackney Central Library – luftrom	35
8	Bergen Offentlige Bibliotek – leseområde	38
9	Hackney Central Library – leseområde	39
10	Charing Cross Library – oversiktsfotografi	41
11	Camden Town Library – utstilling	44
12	Bergen Offentlige Bibliotek – utstilling	45
13	Croyden Central Library – plantegning	47
14	Hackney Central Library – oversiktsfotografi	48
15	Hackney Central Library – plantegning	49
16	Hackney Central Library – bruk av bibliotekrom	55

1 Introduksjon

Bibliotek er en særegen institusjon i et moderne, multikulturelt samfunn. Atmosfæren i biblioteket påvirkes av tiden, bøkene, fortellingene og kunnskapen som samles og bevares i dette litterære landskapet. Som et "mulighetenes land" eller et opplevelselslandskap kan biblioteket være et sted der man går ut av hverdagsvirkeligheten og trer inn i andre "verdener" eller sfærer (se P. Berger & Luckman, 2000). Objektene i biblioteket blir bestanddeler av ulike virkelighetsområder (ibid.), der både hverdag, fortid og fantasi er innen rekkevidde. I én bokhylle kan man finne ut hva man skal ha til middag gjennom en samling av kokebøker, mens man tre hyller bort kan hengi seg til en fantasifull reise med *Don Quijote* eller *Ringenes Herre* på norsk, spansk, vietnamesisk eller russisk. I lys av dette blir bibliotekrommet og dets samlinger viktige for hvordan bibliotekbrukerne kan bevege seg mellom de ulike verdenene, både hverdagsvirkeligheten og andre virkelighetsområder som favner både fakta og fantasi (ibid.).

Ordet bibliotek er av gresk opphav og er satt sammen av "bok" og "lagerrom," begrep som er beskrivende for bibliotekets funksjon i samfunnet. En av biblioteksektorens grunnleggende oppgaver er å samle, ta vare på og gjøre tidens tanker og kunnskap tilgjengelig. Videre står biblioteket for grunnleggende samfunnsverdier som ytringsfrihet, kulturelt mangfold, kulturens egenverdi og allmenn tilgjengelighet. Dette kommer til uttrykk gjennom bibliotekets samlinger, miljø og rom. Oppgavene til biblioteket er stadig under endring og utvikler seg i takt med resten av det multikulturelle samfunnet gjennom globalisering og teknologisk utvikling. For å få en bedre oversikt over bibliotekets oppgaver i det moderne samfunnet har Marianne Andersson og Dorte Skot-Hansen delt biblioteket opp i fire kategorier, som viser til ulike samfunnsfunksjoner: kunnskapssenter, informasjonssenter, kultursenter og sosialsenter (i Audunson, 2001). Dette viser også til bibliotekets formål som består av å fremme demokrati og øke tilgangen på informasjon, samtidig som biblioteket kan bidra til en meningsfylt og utviklende fritid og fungere som en sosial og kulturell møteplass (Aabø, 2001).

I denne oppgaven vil jeg ta for meg kommunale folkebibliotek i et multikulturelt samfunn, der bibliotek skal studeres som institusjon for sosiale møter mellom ulike kulturer, interesser og verdier.

Problemstilling

Oppgaven tar utgangspunkt i Bergen Offentlige Bibliotek, bibliotekfilialen på Landås og et utvalg bibliotek i London. Når jeg har valgt å observere bibliotek i London, er det fordi London i større grad enn Bergen kan kvalifiseres som en multikulturell by. Dette vil gi et interessant sammenligningsgrunnlag som kan åpne opp for en større forståelse av bibliotek som kulturell møteplass. Gjennom kvalitative intervju og observasjoner har jeg ønsket å finne ut hvordan bibliotekrommet blir brukt i et moderne, multikulturelt samfunn. I oppgaven vil det fysiske og offentlige rommet bli vektlagt med et multikulturelt fokus. Oppgavens overordnede problemstilling er:

Hvilken rolle og funksjon har biblioteket som offentlig institusjon i et multikulturelt samfunn?

I oppgaven vil jeg gjøre et forsøk på å analysere og gi et innblikk i bibliotekets funksjon, bruk og rolle i det moderne samfunnet. Ved å se på bibliotek som et multikulturelt rom vil jeg undersøke hvordan de offentlige rollene tilpasser seg det heterogene lokalsamfunnet som stadig er i endring. Dette viser til oppgavens underproblemstilling:

Hva har bibliotekssfæren å si for bibliotekets rolle, bruk, struktur og rom?

Når jeg velger å fokusere på det fysiske rommet er det for å skape et fruktbart blikk på bibliotekets offentlige rolle. Har bibliotekbrukernes oppfatning og opplevelse av rommet, eller romfølelsen, en effekt på hvordan rommet blir brukt? For å kunne konkretisere og komme mer i dybden av det fysiske biblioteklandskapet har jeg valgt å ta utgangspunkt i bibliotekenes flerspråklige samling. Gjennom den flerspråklige samlingen kan vi få et konkret og håndfast inntrykk av hvordan biblioteket er strukturert, hvordan det oppfattes og brukes. Observasjonene som er gjort i forbindelse med oppgaven er i stor grad utført i bibliotekrommet som en helhet, mens analysen av det fysiske biblioteket sentrerer seg i områdene rundt den flerspråklige samlingen. Når jeg velger å gjøre det på denne måten er det fordi jeg gjennom observasjon har erfart at denne delen av biblioteket både kan repre-

sentere biblioteket som helhet, samtidig som den delen er spesielt rettet mot et multikulturelt og flerspråklig publikum.

Bibliotekets fysiske uttrykk peker mot bibliotekets ulike bruksområder som kulturell møteplass, oppholdsrom og kunnskapssenter. Gjennom disse funksjonene får biblioteket også en rolle i forhold til integrering og inkludering i samfunnet. Dette er viktige begrep i en multikulturell bibliotekdiskurs. Biblioteket er et multikulturelt rom som favner mange ulike kulturelle uttrykk, både nasjonale kulturer, subkulturer og grupper. For å kunne se hvordan dette fungerer i praksis er det nødvendig å fokusere på enkeltgrupper, enkeltsamlinger og enkeltfunksjoner som åpner opp for det multikulturelle i landskapet. Biblioteket må ta hensyn til enkeltgrupper for å skape det heterogene og komplekse tilbudet som er nødvendig for at alle i lokalsamfunnet skal føle seg velkommen.

Når jeg velger å se både på det fysiske biblioteket og dets offentlige rolle i et helhetlig perspektiv er det for å påpeke at det multikulturelle samfunnet omfavner alle: det viser til forskjeller blant mennesker i forhold til alder, kjønn, kultur, og språk. Biblioteket er en institusjon som i stor grad arbeider rundt en generell tanke om likeverd gjennom informasjon og utdanning. Begrep som handler om det multikulturelle samfunn kan derimot være stigmatiserende, der selv de "politisk korrekte" begrepene kan være med å tydeliggjøre skillet mellom ulike etnisiteter. Hensikten med biblioteket som integrerende institusjon må være at alle står likt. Det er samtidig viktig at alle i lokalsamfunnet kan finne noe å identifisere seg med i biblioteket, uansett om en er jente, russisk, buddhist eller punker.

Oppgavens struktur

I kapittelet som følger vil jeg redegjøre for det metodiske arbeidet, samt etiske refleksjoner rundt oppgaven. I kapittel 3 vil jeg gi et kort innblikk i bibliotekets historie og gjøre rede for den tidligere forskningen på feltet, samt diskutere teorier og begreper som er relevante for oppgaven. I kapittel 4 ser jeg på bibliotekets fysiske rom, og på hvordan rommet i seg selv kan være med å påvirke bruken av biblioteket. I kapittel 5 ser jeg på bibliotekrommet i et offentlig lys og drøfter hvordan biblioteket kan oppfattes og brukes som et offentlig rom, og hvilken rolle det har i samfunnet. Det multikulturelle aspektet vil her komme mer eksplisitt

frem gjennom en analyse av bibliotek som integreringsarena. Her ser jeg på hvilke roller biblioteket har i en slik kontekst, og hvordan rollene oppfattes av informantene. Avslutningsvis, i kapittel 6, oppsummerer jeg og ser de to analysekapitlene i lys av hverandre.

2 Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for den metodiske fremgangsmåten. Først vil jeg gå inn på valg av metode og deretter presentere gjennomførelsen av intervju og observasjon. Til slutt vil jeg gjøre rede for hvordan jeg har gått frem i forhold til etikk og arbeidet med analyse og fortolkning.

Valg av metode

Med bakgrunn i tema og problemstilling har jeg valgt å bruke kvalitativ metode som retter søkelys mot menneskers opplevelser, perspektiver, vurderinger og forestillinger om egen livsverden (se Kvale & Brinkmann, 2009). Et av målene ved å bruke kvalitativ metode har vært å komme i dybden av temaet på en nyansert måte, og få en forståelse av hvordan de ansatte ser på biblioteket fra et multikulturelt perspektiv (se Repstad, 1998; Forskningsetiske komiteer, 2010). Gjennom informantenes fortellinger ønsket jeg å finne ut hvordan de forholder seg til biblioteket som offentlig institusjon i et multikulturelt samfunn i sin arbeidshverdag. I tillegg har jeg valgt å benytte deltagende observasjon. Gjennom observasjonen har målet vært å se intervjuene fra et nytt og bredere perspektiv, samt få innblikk i tema fra ulike sider.

Informantutvalg

Bergen Offentlige Bibliotek er en stor institusjon med flere avdelinger og filialer, og med nærmere 100 ansatte. For at det skulle bli lettere å foreta et utvalg av de mange ansatte, og for å oppnå en bredde og dybde i analysematerialet laget jeg på forhånd noen kriterier for utvalg av informanter. Informantene skulle passe til en eller flere av følgende kriterier:

- noen som sitter i ledelsen
- noen som jobber spesielt med det flerspråklige tilbudet
- noen som har regelmessig kontakt med bibliotekbrukerne

Dette er korte, men relevante kriterier til problemstilling og kontekst. Tre av informantene er tilknyttet hovedbiblioteket, et bibliotek som har større kapasitet og plass til å tilrettelegge for en større flerspråklig samling. I tillegg har jeg valgt å ha med én informant fra en av filialene fordi jeg mener det kan være fruktbart å få innblikk i hvordan temaet blir tatt opp der. Det endelige informantutvalget består av en biblioteksjef, en spesialbibliotekar, en konsulent og en deltidsansatt ved Låndåsfilialen. I tillegg til de øvrige kriteriene har det vært et ønske om å få til en kjønnsfordeling for å oppnå ulike perspektiv til tema. Informantene består derfor av tre kvinner og en mann, et utvalget som representerer kjønnsfordelingen på arbeidsplassen.

Jeg tok kontakt med biblioteksjefen for å få tillatelse til å ta utgangspunkt i Bergen Offentlige Bibliotek og gjøre feltarbeid der. Deretter ble informasjonsbrev sendt til de enkelte informantene.¹ Alle informantene er blitt informert og spurt om de vil delta via e-post. Responsen har vært varierende og jeg har fått mange avslag før jeg endte opp med de fire informantene jeg har i dag.

I tillegg til hovedinformantene har jeg en informant som er tilknyttet Croyden Central Library i London. Dette gir meg mulighet til å sammenligne og få et internasjonalt perspektiv til problemstillingen. Tilleggsinformanten er kontaktet og intervjuet via e-post, da jeg under feltarbeidet i London ikke lyktes med å få kontakt med noen ansatte. Selv om det hadde vært ønskelig med flere informanter fra London, ser jeg det som tilstrekkelig med én tilleggsinformant, da jeg i utgangspunktet skal fokusere på intervjuene fra Bergen. Etter mange avslag tok jeg derfor en avgjørelse om at det var tilstrekkelig med observasjonsmaterialet og tilsammen fem informanter. Ved å ha få informanter kan man bruke mer tid til å gå i dybden av de enkelte intervjuene, og mulighet til å gjøre en grundigere analyse av materialet (se Kvale & Brinkmann, 2009; Repstad, 1998; Fog, 1994). I ettertid har jeg sett at dette var en riktig avgjørelse.

Presentasjon av informanter

De fire informantene som er tilknyttet Bergen Offentlige Bibliotek representerer ulike stillinger, avdelinger og filialer i biblioteket. Trine Kolderup Flaten (68) er

¹Informasjonsbrev: vedlegg D.

biblioteksjef ved Bergen Offentlige Bibliotek, og har hatt denne stillingen siden 1989. Hun leder biblioteksystemet i Bergen som består av hovedbibliotek, seks filialer og bibliotekjeneste ved to fengsler. Anne Berit Helland (53) er spesialbibliotekar og jobber i i avdelingen for kunst, kultur og språk, en stilling hun har hatt siden 1995. Her jobber hun primært med flerspråklige bibliotekjenester. Alf Kåre Blindheim (55) er konsulent ved hovedutlånet. Han har jobbet her siden 1973. I tillegg til kontorarbeid har han vakter i inn- og utlånsranken og i avisranken. Han har til daglig kontakt med bibliotekbrukerne. Janne Bjørgan (24) er deltidansatt ved filialen på Landås. Her har hun jobbet siden 2010. Hennes arbeid er knyttet til innlån og utlån av bøker, rydde i hyller og hjelpe låntagere ved behov. I tillegg studerer hun journalistikk ved Universitetet i Bergen.

Jeg har en tilleggsinformant fra Croyden Central Library, Fiona Tarn. Hun er informasjon, tjeneste- og ressursjef ved biblioteket.

Intervju

Intervjuene har i hovedsak funnet sted i et kontor på hovedbiblioteket, med unntak av et intervju som er gjort hjemme hos meg.² Intervjuene fungerte godt, de foregikk i en rolig atmosfære og jeg fikk god kontakt med informantene. Spørsmålene i intervjuene fokuserte i hovedsak på bibliotekets formål og funksjon i samfunnet, endringer som har skjedd den siste tiden, og bibliotekets praktiske oppgaver i hverdagen ut fra et multikulturelt perspektiv.³ Intervjuguiden består av stikkordsmessige spørsmål for å oppnå en mer samtalebasert intervjusituasjon.⁴ Dette har fungert godt med tanke på at man ikke blir like låst under selve intervjuet og man har lettere for å komme med spontane spørsmål der og da (se Kvale & Brinkmann, 2009; Repstad, 1998). Hensikten og fordelene med det kvalitative forskningsintervju ligger nettopp i denne fleksibiliteten. Metoden åpner for å tilpasse spørsmålene til den enkelte informant og deres assosiasjonsrekke. På denne måten blir intervjuene tilpasset situasjonen, og en kan oppnå en dybde i materialet som ikke lar

²Dette gjelder Janne som jobber ved en av filialene. I forbindelse med intervjuet hadde vi ikke tilgang til et stille rom i biblioteket, og jeg valgte derfor å gjøre intervjuet hjemme fremfor på en kafé på grunn av støy.

³Temaguide: vedlegg A.

⁴Intervjuguide: vedlegg B.

seg gjøre i like stor grad med ferdig fabrikerte spørsmål.

Jeg hadde ingen praktisk erfaring med kvalitative intervju før jeg begynte å arbeide med oppgaven, og dermed ser man en utvikling fra de første og de siste intervjuene. Dette har hatt noe å si for hvordan intervjuene utartet seg. De første intervjuene har ikke vært så strukturerte som jeg kanskje skulle ønske, med mye “hopping frem og tilbake” i intervjuguiden. I utgangspunktet kan dette være en bra ting, fordi det viser at samtalen går naturlig fremover. Men for min del har det i begynnelsen også resultert i delvis repetering av spørsmål. Etterhvert har jeg også blitt litt flinkere til å komme med spørsmål underveis i samtalen som ikke opprinnelig var med i intervjuguiden.

Intervjuene ble relativt ulike. Biblioteksjefen svarte mer “etter boken,” mens spesialbibliotekaren reflekterte over egne erfaringer. De to andre var opptatt av hvordan de opplevde møtet med bibliotekbrukerne. Jeg følte jeg kom i dybden av tema, og fikk en forståelse av hvordan de tenker rundt det multikulturelle. Spørsmålene til tilleggsinformanten er for det meste fokusert på rom, men også litt generelt om problematikk knyttet til innvandrere og integrering.⁵

Deltagende observasjon

I forbindelse med intervjuene undersøkte jeg om jeg kunne få være på biblioteket noen dager for å observere og se hvordan biblioteket brukes i praksis. Sammen kom vi frem til at jeg skulle være to dager på hovedbiblioteket for å observere både hvordan en arbeidsdag kan være og hvordan bibliotekbrukerne bruker biblioteket. I tillegg har jeg hatt en kort observasjonsøkt på filialen på Landås, samt observasjon under bibliotekbesøkene i London. Jeg valgte å gjennomføre feltarbeidet etter at alle intervjuene var utført, slik at jeg kunne få visualisert inntrykkene fra intervjuene på en ny og hensiktsfull måte:

To participate bodily in the practical doings of everyday life, using the body as others do, is a creative and rewarding methodological technique that grasps the meaning connected to different doings, experiences and expressions, as well as putting practices and reflections into context (Hjemdahl, 2003, 134).

⁵Spørsmål til tilleggsinformant: vedlegg C.

Under disse to dagene fikk jeg mulighet til å gjøre oppgaver de ansatte gjør til vanlig, som å sette ut bøker på hyllene, samtidig som jeg fikk innblikk i hvordan bibliotekbrukerne benytter seg av bibliotekrommet. Jeg fikk også innblikk i bibliotekbrukernes hverdag i London, men i kortere perioder. Observasjonsarbeidet har vært en viktig del av feltarbeidet, og det har vist seg å være svært nyttig i analysearbeidet.

To dager på biblioteket

Den første dagen startet med at jeg møtte avdelingslederen for kunst, kultur og språk som skulle være min kontaktperson under feltarbeidet, samtidig fikk jeg tildelt en nøkkel slik at jeg kunne ferdes fritt. Sammen sendte vi ut en e-post til de ansatte slik at de ble oppmerksomme på min tilstedeværelse. Videre tar avdelingslederen meg med på en omvisning i biblioteket, med særlig vekt på den flerspråklige samlingen. Hovedbiblioteket består av flere etasjer og mange rom. Jeg valgte å observere i flere rom for å få et helhetsinntrykk av biblioteklandskapet. De lengre observasjonsøktene fant sted i språksalen, lokalhistorisk avdeling og avisrommet. Under feltarbeidet ble avisrommet også brukt som valglokale.

Under de to dagene satt jeg ut innleverte bøker i språksalen (rommet der den flerspråklige samlingen er plassert).⁶ Dette var en fin måte å bli kjent med hvilke bøker og sjangre som blir brukt og hvilke språk som dominerer. På denne måten fikk jeg også en oversikt over hva de har i samlingen, og jeg fikk observert rommet på en litt annerledes måte. Feltnotatene skrev jeg ned fortløpende når det føltes naturlig, og da gjerne når jeg satte meg ned på i de ulike sitte- og leseområdene. Ellers brukte jeg dagene slik en bibliotekbruker ville gjort, og siden jeg hadde noe å holde på med skilte jeg meg ikke ut fra de andre besøkende i særlig stor grad. Jeg holdt på med mitt som alle de andre, og alle de andre så rundt på folk, slik som jeg gjorde. Til tross for at jeg på denne måten gled inn i mengden føltes det i begynnelsen som jeg snek meg rundt.

⁶Språksalen er et begrep noen av informantene selv bruker. Jeg har valgt å benytte meg av dette begrepet fordi det er mer ryddig å referere til språksalen enn til "rommet den flerspråklige samlingen er plassert i," til tross for at begrepet kan være misvisende. Språksalen består av fag- og skjønnlitteratur, mens begrepet også trekker med seg ordbøker, språktreningsbøker osv. Disse bøkene er plassert i første etasje, mens språksalen er i andre etasje.

På kvelden den siste dagen deltok jeg på et arrangement med en afghansk forfatter, og der fikk jeg et inntrykk av hvordan et typisk arrangement på biblioteket kan være.

Feltarbeid i London

For å kunne se Biblioteket i Bergen og problemstillingene mine i et internasjonalt perspektiv har jeg også hatt feltarbeid på bibliotek i London. Jeg reiste to ganger med omlag fire måneders mellomrom. Jeg har gjort et utvalg på seks bibliotek for å kunne beholde oversikten og få bedre innblikk i de enkelte bibliotekene. Jeg besøkte bibliotek i forskjellige deler av byen: St. Pancras Library, Croyden Central Library, Hackney Central Library, Charing Cross Library, Notting Hill Gate Library og Camden Town Library.

I forbindelse med undersøkelsen i bibliotekene følte jeg meg enda mer som et fremmedelement i London enn i Bergen. Dette skyldes kanskje at noen av bibliotekene var svært små, for følelsen ble mindre på sentralbibliotekene (f.eks. Hackney og Croyden). Dermed kan det ha noe med at jeg i de små bibliotekene i større grad ble lagt merke til, mens i de større bibliotekene forsvant jeg mer i mengden. Språket kan også ha vært en avgjørende faktor, med tanke på at jeg i stor grad studerte de områdene der det er bøker på mange språk, uten selv å kunne lese noen av de. Men på biblioteket i Charing Cross, som ligger rett ved China Town, og hvor de kun har engelske og kinesiske bøker, var ikke dette noe problem lenger. Da begynte jeg å forstå hvor viktig selve rommet er for bibliotekets uttrykk.

I bibliotekene så jeg på hvordan rommene var formet, og hvordan ting var plassert i forhold til hverandre. Jeg la vekt på hvor den flerspråklige samlingen stod plassert, og hvilke type bøker som var plassert rundt denne samlingen (eller om det i det hele tatt var en flerspråklig samling i biblioteket).⁷ I tillegg undersøkte jeg hvordan de besøkende brukte biblioteket, på samme måte som jeg gjorde på biblioteket i Bergen. Mens jeg var på bibliotekene noterte jeg raske stikkord og halvferdige setninger og tok bilder. I tillegg skisserte jeg plantegninger for å kunne huske hvor den flerspråklige samlingen og andre medier stod og for å kunne skille

⁷I et av de seks bibliotekene jeg besøkte hadde de ikke en egen flerspråklig samling.

bibliotekene fra hverandre i ettertid.⁸ På slutten av hver dag renskrev jeg notatene for få en mer helhetlig og utfyllende tekst om dagens inntrykk.

Etiske betraktninger

I arbeidet med en masteroppgave er det en rekke etiske problemstillinger man må ta stilling til. Ved bruk av kvalitative forskningsintervju må man blant annet forholde seg til taushetsplikt og personvern (se Langtvedt, 2009; Alver, 2009; Fangen, 2010). En måte å beskytte informantene på er aidentifisering, det vil si en mindre endring av identitetsmarkører som kan bestå av å bytte ut informantens navn med et pseudonym. Dette kunne blitt aktuelt i denne oppgaven hvis sensitiv informasjon rundt arbeidsplassen eller ansatte hadde kommet frem i intervjuene.

Bibliotek er en offentlig institusjon, noe som betyr at samfunnet har rett til å få innsyn i bibliotekets offentlige anliggender og spørsmålet om aidentifisering er dermed noe annerledes i en offentlig kontekst:⁹ “Personer i offentlighetens lys [...] kan ikke sies å få sin frihet truet i samme grad som andre, i den grad de selv frivillig har oppsøkt offentlig oppmerksomhet, eller har akseptert posisjoner som medfører offentlig oppmerksomhet” (NESH, 2010, 18). Det er heller ikke alle informantene som lar seg aidentifisere på grunn av deres stilling ved biblioteket.¹⁰ Spørsmålene fra intervjuene tar for seg ting som vedrører informantens arbeidsplass og er dermed spørsmål forbundet med en offentlige arena. Likevel kan metoden som brukes gjøre at spørsmålene kan bli besvart fra et personlig perspektiv og deler av intervjuet kan dermed oppleves privat for noen. Informasjon fra undersøkelsen har nærmet seg et personlig nivå, men private opplysninger har ikke kommet frem i intervjuene. Samtalene har dermed ikke beveget seg fra den offentlige sfæren.

På bakgrunn av dette har jeg valgt å bruke informantens navn i oppgaven. I samsvar med forskningsetiske retningslinjer skal man ta hensyn til en eventu-

⁸Alle plantegninger er å finne i vedlegg F, i tillegg er noen integrert i kapittel 4.

⁹Alver og Øyen påpeker at “[n]ært knyttet til det rettslige personvernet og til det etiske krav om å verne den enkeltes integritet og private rom, ligger forutsetningen om at den utforskede ikke skal kunne gjenkjennes i de tekster som offentliggjøres” (1997, 119)

¹⁰I et slikt tilfelle må man anonymisere informanten hvis man vil unngå at de blir gjenkjent, ved å bytte ut alle identitetsmarkørene, inklusive arbeidsplassen. En bakside ved dette er at det kan svekke forskningsresultatene (Alver & Øyen, 1997).

ell tredjepart som ikke er deltagende i undersøkelsen, disse vil ikke bli navngitt hverken i oppgaven eller i de lagrede transkriberte intervjuene (NESH, 2010). I oppgaven vil den risiko og skade informantene kan bli utsatt for stort sett være en følelse av å bli misforstått, kritisert og/eller stigmatisert (se Alver & Øyen, 1997). Ved å sende informantene kopi av de transkriberte intervjuene håper jeg på å minske faren for dette, ved å få oppklart eventuelle misforståelser på forhånd. I tillegg får jeg vist at det ikke bare er mitt materiale, men at det er noe vi har skapt sammen. Sammen med transkriberingen blir det sendt ut en samtykkeerklæring for at få tillatelse til å bruke materialet i oppgaven.¹¹

Analyse og fortolkning

Analysearbeidet startet med transkribering av intervjuene. I denne prosessen har jeg lagt vekt på å gjengi det informantene har sagt mer eller mindre ordrett, i en muntlig form. Jeg har imidlertid valgt å fjerne tenkelyder og en del muntlige ord som ødelegger flyten i en skriftlig tekst, som for eksempel: altså, liksom, ikke sant og da. Ordene fremtrer for det meste i begynnelsen eller i slutten av en setning, så store forandringer er ikke gjort.

Bruk av muntlig diskurs i en skreven tekst kan være problematisk da det kan banalisere intervju og informanter. De stedene der jeg velger å bruke direkte sitat fra intervjuene vil jeg derfor oversette transkriberingen til et mer skriftlig språk og en skriftlig diskurs for at meningene skal komme tydeligere frem (se Kvale & Brinkmann, 2009). Spørsmålene fra intervjuene har gått igjennom den samme prosessen. For at sitatene fra intervjuene skal få en kontekst har jeg valgt å legge ved de stilte spørsmålene i en fotnote. På denne måten får man bedre innblikk i selve samtalen under intervjuet, samtidig som man unngår at spørsmålene bryter med flyten i selve teksten.

Informantene har fått tilsendt hver sin kopi av det transkriberte intervjuet, og har dermed fått muligheten til å komme med korreksjoner (eller trekke seg fra undersøkelsen). Tre informanter har vært med på å redigere materialet. En informant måtte fylle ut deler av intervjuet, da det grunnet dårlig lyd var vanskelig å få grep om alt som ble sagt. Mens to informanter har vært med på å stramme opp,

¹¹Samtykkeerklæring: vedlegg E.

og gjøre materialet mer presist. Videre ble materialet strukturert etter nøkkelord som går igjen i intervjuene: språk, integrering, bibliotekets rolle, rom og tidsaspekt. Nøkkelordene ble igjen strukturert under to hovedtemaer, som skulle være representative for hvert sitt analysekapittel: fysisk rom og offentlig rom. Gjennom en slik tematisering ble det lettere å få oversikt over materialet og dermed lettere å se sammenhengene mellom det fysiske og offentlige rommet.

Intervjuene ble deretter tolket ut fra teorier om offentlighet, rom og globalisering. Til grunn ligger det en hermeneutisk og fenomenologisk tolkningsprosess. I en hermeneutisk tolkningsprosess kommer den dypere forståelse frem ved å se deler av en tekst (eller handling) i lys av helheten. Filosof Harald Grimen skriver: “One must interpret the whole in the light of the parts and vice versa” (1996, 121). Ved å gjøre dette oppstår det en dobbel hermeneutikk, som man må være bevisst på: jeg som forsker tolker informantens egen tolkning av verden (Fangen, 2010. Se også Gilje & Grimen, 1993).¹² For å gjøre et klart skille mellom mine tolkninger og informantens tolkninger, vil jeg gjengi mye av det de sier med direkte sitat (ibid.). Fra et fenomenologisk perspektiv vil måten en person opplever og beskriver en situasjon på bli viktig: “Fenomenologien retter seg mot saken selv [... og peker] på menneskets livsverden som en grunnleggende forutsetning for forståelse og mening. Endelig fremhever fenomenologien betydningen av *intensjonalitet* og *subjektiv erfaring*” (Gilje, 2006, 7). Både hermeneutikk og fenomenologi bevisstgjør oss i forhold til fenomener, handling og tolkning, noe som blir viktig i en analyse av det empiriske materialet.

¹²Enkel hermeneutikk er informantenes tolkninger av seg selv og sin livsverden (Fangen, 2010).

3 Historie og teori

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for oppgavens teoretiske grunnlag. Først vil jeg gi et innblikk i bibliotekets historie og tidligere bibliotekforskning, deretter vil jeg presentere og diskutere begrep og teorier som blir benyttet i oppgaven.

Historisk blikk på bibliotek

I Bergen har det vært en bibliotektradisjon siden middelalderen da klostrene, bispesetene og kirkene stod for bevaringen av bøkene (Flaten & Gregersen, 1995). Den institusjonen vi kjenner, og som i dag er Norges nest største folkebibliotek, ble grunnlagt i 1872 (ibid.). For at alle skulle få tilgang til bibliotektilbudet ble det ut over 1900-tallet åpnet ulike filialer på skoler og i distriktene i tillegg til bokbåter og bokbusser (ibid.). Den videre utviklingen har gått ut på å modernisere system og bibliotek i møtet med en digital verden. Biblioteket er også opptatt av å kunne være en inspirasjonskilde gjennom kunnskap, kultur og litteratur (ibid.). Samlingene består av romaner, fagbøker, film, musikk, noter, spill, blader, aviser og tidskrift. I tillegg arrangerer biblioteket sosiale rammer rundt formidlingen gjennom eventyrstunder, forfatterbesøk, drama, dukketeater, foredrag, lese- og skriveklubber og debatter (ibid.). Biblioteket jobber hele tiden med å utvikle og forbedre tilbudet og bibliotekrommet slik at alle lesegrupper får et godt tilbud.

Folkebibliotek er et tilbud som er tilpasset lokalsamfunnet og det multikulturelle landskapet omkring, samtidig tar biblioteket inn over seg globale strømninger. Fra et politisk hold settes det noen krav i forhold til inkludering, tilgjengelighet og omfang, slik at de samme prinsippene ligger til grunn for alle folkebibliotek. Bibliotekloven påpeker at folkebibliotekenes oppgave er å “[...]fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet” (Folkebibliotekloven, § 1). For en utdypning av dette må vi gå til stortingsmeldingene: bibliotekene skal aktivt utvikle tjenester som når ut til ulike brukergrupper på best mulig måte (Kulturdepartementet, 1999). I samme stortingsmelding kommer det frem at det multikulturelle tilbudet er heller dårlig i de kulturelle institusjonene, særlig i forhold til nasjonale minoriteter, jøder og

ulike innvandrergupper (ibid.). Videre står det at bibliotekets rolle som institusjonell historieforteller innebærer at de skal avspeile både et historisk og kulturelt mangfold. Betydningen av å kunne oppleve og oppdage kulturelle sætrekk en kan identifisere seg med utheves også (ibid.):

[... D]et er også viktig å skipa tiltak og løysingar som gjev uttrykk for den fleirkulturelle sameksistensen. Det vil reflektera kvardagen i området der ulik etnisitet og kultur møtest, der det skjer tilpassing og utviklar seg former for sameksistens. Den fleirkulturelle dimensjonen er på den måten integrert i institusjonane (ibid.).

Ifølge bibliotekloven er det kommunen som har ansvaret for et tilfredsstillende minoritetsspråklig tilbud: de skal “kartleggje behovet, undersøkje kvar det finst tilgjengeleg materiale og eventuelt byggje opp eigne samlingar ut frå lokale behov” (Kulturdepartementet, 2008).

Innenfor arkiv-, bibliotek- og museumsfeltet er det behov for å styrke dokumentasjon og formidling av minoritetskulturer og sikre at institusjonene blir steder der minoritetene selv kan forme og oppleve kulturelle trekk som vedrører egen identitet. Like viktig er det at majoriteten får innsikt i minoritetenes kulturer og at kulturelle endringer i det norske samfunnet blir belyst (Kulturdepartementet, 2005).

Gjennom Mangfoldsåret i 2008 ble det gjort et forsøk på å fremheve og utvikle det kulturelle mangfoldet i landets kulturinstitusjoner (Kulturdepartementet, 2006). Hensikten med mangfoldsåret var å øke bevisstheten og kunnskapen rundt mangfoldet i samfunnet. Men er dette et nytt perspektiv?

Et tilbud til alle

I biblioteksektoren har det alltid vært fokus på ulike kulturer i lokalsamfunnet. Gjennom informasjon, kunnskap, og tilgjengelige materialer for enhver smak har det multikulturelle aspektet ved biblioteket vært et tema siden slutten av 1800-tallet (Du Mont, Buttlar & Caynon, 1994). Der det tidligere har vært et fokus i biblioteket at etniske minoriteter skulle få utdanning, bli sosialisert og assimilert til den nye kulturen og det nye samfunnet, er det i dag mer fokus på å inkludere

etniske minoriteter på lik linje med majoriteten (ibid.).¹³ En slik overgang ser vi i USA der bibliotekene på begynnelsen av 1900-tallet hadde et tilbud til de fleste kulturelle gruppene i landet, gjennom bøker på utenlandske språk som igjen bant vei for undervisning og språkopplæring, mens det først rundt 1950 begynte å dannes et ordentlig bibliotektilbud til afroamerikanere (ibid.). Først 30 år senere, i 1981, kom Public Library Association med en prinsipputtalelse som presiserer at biblioteket skal være et tilbud til alle uavhengig av rase, borgerskap, alder, utdanning, økonomi eller andre tilstander (ibid.). Den samme tanken ligger til grunn for europeiske og norske bibliotek.

I Norge har det vært viktig å få biblioteket ut i distriktene, og på denne måten få integrert hele befolkningen i biblioteket. En løsningen på dette har til i dag vært bokbåt og bokbuss som regelmessig har reist ut til distriktene der det er langt eller vanskelig å komme seg til et biblioteket (se Stephensen, 1996; Lindi, 2001).

I mange mindre kommunar har biblioteket eit lite tidsmessig tilbod og er oppe berre nokre få timar i veka. Dei store biblioteka tilbyr derimot trådløst breiband, fleire bøker, lydbøker, DVDar og CDar og er opne kvar dag, også på søndagar (Tangen & Østby, 2006, 24).

I tillegg til å få bibliotekmaterialet til folket der de befinner seg handler det også om å ha bøker tilgjengelig som knytter folk til den kulturen de kommer fra eller er knyttet til på annet vis. På den måten blir biblioteket et sted man kan opprettholde egen kultur, i tillegg til at biblioteket er et sted der en kan møte andre kulturer gjennom tekst, film, musikk og samspill mellom mennesker. Biblioteket er i lys av dette en utjevning sinstitusjon, mener forfatter Einar Økland, der forskjellen mellom folk blir mindre (i Flaten & Gregersen, 1995). Biblioteket som integreringsarena er dermed et viktig utgangspunkt for deler av bibliotekforskningen. Med Statens bibliotekskole, som ble opprettet i 1940, ble det opprettet en standardisert bibliotekarutdannelsen, men et organisert forskningsmiljø rettet mot bibliotek kom ikke i stand før på 1990-tallet (*Bibliotek*, 2009; Audunson, 2010a).¹⁴ Forskningstradisjonen rettet mot bibliotek er i Norge relativt ny i motsetning til Europeisk tradisjon

¹³Assimilasjon er det som skjer når personer, grupper eller en hel befolkning går opp i, eller forsvinner i en annen. Det vil si at særpreget og annerledesheten forsvinner (Hovland, 2001. Se også Barry, 2009).

¹⁴Statens bibliotekskole danner grunnlag for bibliotek- og informasjonsvitenskapelige utdanningen ved Høgskolen i Oslo som finnes i dag (Audunson, 2010a)

der interessen for dette feltet kom på 1600 og 1700-tallet (ibid.).

Tidligere bibliotekforskning

Bibliotekets rolle og funksjon i det moderne samfunnet er et aktuelt tema som stadig flere interesserer seg for. Bibliotekforskningen gjør seg gjeldende i fag som kulturpolitikk og kulturforståelse, samfunnsvitenskap og bibliotek- og informasjonsvitenskap. I tillegg står en rekke bibliotekarer og organisasjoner for store deler av forskningen på feltet. I norsk bibliotekforskning er blant annet Geir Vestheim, professor i kulturpolitikk- og forståelse ved Høgskolen i Telemark (HiT), Ragnar Andreas Audunson, professor i bibliotek og informasjonsvitenskap ved Høgskolen i Oslo (HiO) og Robert Vaagan, førsteamanuensis ved bibliotekarutdanningen ved HiO, sentrale navn. Vestheim er i stor grad opptatt av bibliotekets rolle i lys av folkebibliotekpolitikken, Audunson er opptatt av bibliotekenes møte med en digital verden, mens Vaagan har forsket mye på bibliotek i møte med en multikulturell befolkning (se Vestheim, 1997; Audunson & Lund, 2001; Vaagan, 2003).

Tidlig på 1990-tallet var det et praktisk behov som lå til grunn for bibliotekforskningen. Dette var i forbindelse med innføringen av EDB, administrasjon og kartlegging av brukerbehov og utvikling (Aarek, 1992).¹⁵ Moderne bibliotekforskning er i hovedsak rettet mot hvordan biblioteket brukes og bibliotek i møtet med en digital verden. Brukerperspektivet har stått sentralt i forskningen den siste tiden. I USA ser vi dette gjennom undersøkelser som retter seg mot individbehov i et multikulturelt samfunn, med fokus på blant annet befolkningssammensetning og hvilken innvirkning dette kan ha på biblioteket, samt undersøkelser som retter seg mot etniske gruppers behov og hvordan biblioteket kan forsøke å komme disse i møte (Du Mont et al., 1994). I en skandinavisk sammenheng blir brukerperspektivet belyst i undersøkelsen “Frirum til integration,” et samarbeid mellom Stadsbiblioteket, Odense Centralbibliotek og Aarhus kommunes biblioteker. Her settes fokus på etniske minoriteters bruk og møte med det danske samfunnet gjennom biblioteket (Aarhus Kommunes Biblioteker, 2001). I undersøkelsen kom det

¹⁵EDB står for elektronisk databehandling, og blir idag kalt IKT, Informasjons- og kommunikasjonsteori.

frem at biblioteket kan oppfattes som en brobygger mellom ulike kulturer, og at medier på morsmål gjør at etniske minoriteter kan integreres i samfunnet uten å miste sin kulturelle identitet (ibid.). Brobyggerbegrepet er et interessant perspektiv og er noe jeg tar med meg videre til analysen.

I avhandlingen “Biblioteksbetjening af indvandrere i multikulturelle byer” beskriver den danske bibliotekaren Ågot Berger (1998) en studiereise der hun henter inspirasjon og erfaringer fra bibliotek i multikulturelle byer. Hun opplevde en vesensforskjell i nasjonal tenkemåte, og mener det ikke er en fremmedfrykt i London og Paris i samme skala som i Skandinavia. Gjennom intervju på studiereisen innså hun betydningen av en nøytral begrepsbruk og en åpen dialog mellom lokalsamfunn og bibliotek, en dialog som skal foregå på like premisser (ibid.). Gjennom sin begrepsbruk har Berger vært en inspirasjonskilde til denne oppgaven.

Interessen i dagens bibliotekforskning er fortsatt rettet mot individet, men det er også en større interesse for hvordan ulike samfunnsgrupper bruker bibliotek i hverdagen. Dette tar sosiologene Ellen-Merete Duvold og Gunnar Sæbø (2001) opp i artikkelen “Tilnærminger til studier av folkebibliotekets rolle i menneskers hverdagsliv” der de viser til at bibliotekforskningen har gått fra kvantitativ til kvalitativ forskning. Videre tar de opp studier som ser på bibliotek som et “uforpliktende og gratis tilgjengelig offentlig rom” og møtested i lokalsamfunnet (ibid. 180). Undersøkelsen “Hvem er de og hvor går de?” belyser biblioteket som en sosial møteplass i Norges storbyer, og viser at en fjerdedel av bibliotekbrukerne har direkte samvær med andre brukere under bibliotekoppholdet (Flaten, Sæteren, Tangen, Undlien & Egaas, 2008). Forskningsprosjektet PLACE (Public Libraries – Arenas for Citizenship), ledet av Ragnar Audunson (2007), ser på biblioteket som en lavintensiv møteplass. En av konklusjonene så langt er at biblioteket er et offentlig rom der vi eksponeres for mennesker med andre verdier og interesser (ibid.). Undersøkelsen viser at samhandling på biblioteket skjer på tvers av kulturer (ibid.). Sammen med Marit Dranges doktoravhandling (2002) om bibliotek som sosial møteplass har undersøkelsen vært viktig for å belyse ulik forståelse av begrepet møteplass i en biblioteksammenheng.

Den tidligere forskningen er et resultat av min søken etter faglig kontekst og har fungert som inspirasjon for videre arbeid med oppgaven. Den tidligere forskningen viser til både generell bibliotekforskning og forskning som retter seg

spesielt mot biblioteket fra et multikulturelt perspektiv. Begge deler er relevant i konteksten fordi oppgaven tar for seg biblioteket i et helhetlig, multikulturelt samfunn. Helheten presiseres gjennom en vid forståelse av termen multikulturell der mangfoldet i biblioteket består av flere identitetsmarkører enn etnisitet og språk alene. Når jeg velger å se på det multikulturelle i forhold til det fysiske og det offentlige rommet vil jeg undersøke hvordan biblioteklandskapet blir brukt, samt undersøke den offentlige betydningen av det. Den tidligere forskningen viser til undersøkelser der brukernes perspektiv er i fokus. Mitt bidrag vil være brukerperspektiv sett fra de ansattes side gjennom deres fortellinger, men også ut i fra hvordan det fysiske landskapet er formet, og hvordan bibliotekbrukerne benytter seg av rommet.

Teori og begrep

I det følgende vil jeg presentere relevante begrep og teorier som har vært viktig i analysen. Begrep som omhandler et multikulturelt samfunn kan være komplekse, ikke minst fordi begrepets betydning kan variere på grunnlag av både kulturelle, politiske og personlige aspekter. Derfor er det nødvendig å diskutere og definere aktuelle begrep som benyttes i oppgaven, og gjøre rede for begrepenes betydning i denne konteksten. Hovedteoriene vil utdypes gjennom aktiv bruk i analysekapitlene.

Offentlighet

Begrepet offentlig betyr ifølge *Bokmålsordboka* et sted med åpne dører eller et sted der alle har adgang (UiO & Språkrådet, 2012). En offentlig bygning er dermed tilgjengelig for hele samfunnet (ibid.). Biblioteket er en slik offentlig institusjon.

Den tyske filosofen Jürgen Habermas hevder at den offentlige sfæren verken tilhører eller er avhengig av staten eller det frie markedet, men at den inneholder deler av beggeffekt (i Greenhalgh, Worpole & Landry, 1995). I Habermas sine teorier er ikke den offentlige sfæren et fysisk sted, men begrepet referer til gjennomføring av en offentlig diskurs (i Barrett, 2011). Habermas definerer en offentlig plass som et sted der den offentlige diskursen oppstår (ibid.), et sted

mennesker kan ferdes og bruke fritt, som bibliotek, parker, gater og åpne plasser (Greenhalgh et al., 1995). Biblioteket kan derfor betraktes som et rom for samvær og samtale i lokalsamfunnet.

Sosiolog og antropolog Ray Oldenburg ser på betydningen av offentlige steder og sfærer som et tredje sted som hverken er hjemme (førstedet) eller jobb/skole (andrestedet) (i Niegaard, 2011). Det offentlige rommet er derimot en sentral plass for lokalsamfunn og demokrati, og fungerer som et nøytralt sted hvor mennesker kan samhandle og møtes (ibid.). Arkitekt Henry Shaftoe presenterer det slik: “Without good urban public spaces, we are likely to drift into an increasingly privatized and polarized society, with all its concomitant problems” (2008, 5). Det offentlige rommet blir viktig for samholdet fordi det representerer et sted man kan oppholde seg og møte andre. Biblioteket er en institusjon som møter slike behov. Ifølge Geir Vestheim (1997) er folkebibliotek kanskje den aller mest offentlige av alle kulturinstitusjoner fordi biblioteket direkte eller indirekte vedkommer alle. I Vestheim sin studie om norsk folkebibliotekpolitikk presenterer han undersøkelsen til samfunnsforskerne Liz Greenhalgh, Ken Warpole og Charles Landry om offentlige rom i det engelske samfunnet. I undersøkelsen kommer de frem til at bibliotek og parker er eksempler på offentlige sfærer: tilfluktssteder for det offentlige (ibid.). Greenhalgh skriver:

[...T]he study [...] discovered, or identified, particular spaces and places - notably public libraries, parks and other more locally specific civic cultures - that still seemed to be thriving, despite the pressures from outside, spaces and places where it was still possible to note liveliness, conviviality and sense of mutual respect [...] (1995, vii).

Vestheim, Greenhalgh og Oldenburg har fått frem hvor viktig perspektiv knyttet til offentlighet er for oppgaven.

Globalisering

I det moderne samfunnet står biblioteket ovenfor en global utfordring gjennom økt mobilitet over landegrenser og gjennom datanettverk. Begrepet globalisering blir brukt for å beskrive endringer i samfunnet og i verdensøkonomien som er et resultat av økt handel og utveksling av kulturer (Arahova & Kapidakis, 2007; Giddens,

1999). Ifølge sosiolog Anthony Giddens er globalisering et fenomen som kan virke som et “out there” fenomen, en utvikling av sosiale relasjoner på et globalt nivå langt fra hverdagslivet, mens egentlig er det snakk om et “in here” fenomen, som påvirker oss og som er dialektisk relatert hverdagen (1994, 95). Ved å se på globalisering som et hverdagslig begrep er det lettere å se globaliseringen i forhold til bruk av biblioteket i det daglige livet, og ikke bare som en overordnet størrelse gjennom forbindelser til andre bibliotek verden over. Globaliseringen skaper rom for det heterogene, og er en prosess som gjør avstand irrelevant (T.H. Eriksen, 2008). Antropolog Thomas Hylland Eriksen (2008) påpeker at globaliseringen gjør det lettere for oss å forstå andre kulturer, men samtidig kan det være med på å skape spenning mellom grupper som tidligere har vært isolert fra hverandre. I forlengelse av dette kan vi se på biblioteket som et sted der en slik prosess foregår.

Samfunnsviter Doreen Massey (1997) presiserer at globalisering innebærer en homogenisering samtidig som det er en kilde til geografisk ujevn utvikling, og på den måten er globalisering en kilde til noe lokalt og unikt. Denne prosessen gjør at termen glocalisering blir mer aktuell fordi den beskriver lokal tilpassing av globale fenomen eller trender (T.H. Eriksen, 2008. Se også Capurro, 2009; Sassen, 2007; Spencer, 2006). Folklorist Torunn Selberg hevder glocalisering er en konsekvens av globalisering, der det særegne og lokale blir vektlagt: “Begrepet “glocalisering” understreker at kulturell forandring faktisk finner sted og må studeres blant aktører i den virkelige verden” (2007, 15).

Globalisering og glocalisering er viktige begrep i en bibliotekkontekst fordi biblioteket sammenfiltrer de globale tendensene i verden med det lokale samfunnet. Definisjonene ovenfor viser ulike perspektiv på hva globalisering er og til sammen øker de forståelsen av et hverdagsliggjort begrep, som ikke alltid har en like tydelig bruk.

Et multikulturelt samfunn

Med utgangspunkt i problemstillingen er begreper rundt det multikulturelle samfunnet viktig. Dette er termer som kan oppfattes på ulike måter, men som ofte assosieres med etnisitet alene. Det ensidige fokuset på etnisitet kan være med på å øke bevisstheten og avstanden mellom begrepsparet “oss” og “de andre” (se

A. Eriksen & Selberg, 2006; Svensson, 1993; Mathisen, 1993). Etnisitet blir brukt som et begrep for kollektiv kulturell identitet (Spencer, 2006). Med Thomas Hylland Eriksens ord (2001) kan vi se på etnisitet som et metaforisk slektskap, noe som viser til en persons tilknytning til sted og/eller slektskap. Med dette mener han at etnisitet viser enten til “det politiske territoriet Norge” eller den etniske gruppen “nordmenn” (ibid.). Ut i fra dette knyttes etnisitet med tilhørighet til et folkeslag eller en kultur. Dermed vil termen etnisk norsk vise en kulturell tilhørighet til Norge gjennom både sted og slektskap, mens begrepet norsk-pakistaner viser at man har tilhørighet til Norge gjennom sted og kultur, og til Pakistan gjennom slektskap og kultur.

Eriksen bruker begrepet multietnisk istedenfor multikulturell: “Et multietnisk samfunn er et samfunn som består av flere grupper som mener at de har forskjellig historisk opprinnelse. Det betyr imidlertid ikke nødvendigvis at de er kulturelt forskjellige” (2001, 32). Multietnisk skiller seg fra begrepet multikulturell ved at det i større grad fokuserer på etnisitet, mens multikulturell også viser til ulike kulturer innad i en etnisk gruppe. Det kan være knyttet til både nasjonale kulturer og subkulturer.¹⁶ Jeg har valgt å bruke termen multikulturell som har fått gjennomslag i faglitteratur både på norsk og engelsk.¹⁷ Gjennom bruken av begrepet multikulturell ønsker jeg å fremheve den mangfoldige sammensetningen av ulike kulturer som biblioteket består av. I denne konteksten vil jeg med det multikulturelle mene en bred forståelse av begrepet som viser til at ulike kulturer, subkulturer og etniske grupper lever sammen i et samfunn der det er fokus på gjensidig respekt og forståelse og der det er rom for å bevare og videreutvikle egen identitet (se Kincheloe & Steiberg, 1997). Begrepet kan gjøre at man blir var på at man ikke skal skape skiller, samtidig som det skal være rom for forskjeller i samfunnet. Med begrepet multikulturelt samfunn vil jeg mene et samfunn der ulike kulturer står side om side og blir oppfattet som likeverdige, et samfunn der både forskjell og likhet blir akseptert (se Parekh, 2006).

I forbindelse med begrepet multikulturell kan det være hensiktsmessig å trekke frem multikulturalisme. I boken *Rethinking multiculturalism* påpeker politisk

¹⁶Subkultur, eller delkultur, avviker fra majoritetskulturen gjennom f.eks. estetikk, etnisitet, religion eller politikk.

¹⁷Jeg ser multikulturell og flerkulturell som synonyme begreper i denne konteksten da de blir brukt om hverandre i bibliotekdiskursen.

filosof og teoretiker Bhikhu Parekh (2006) at begrepet multikulturell refererer til et kulturelt mangfold, mens multikulturalisme viser til en respons på mangfoldet. Ifølge Parekh handler ikke multikulturalisme om forskjell og identitet som sådan:

Multiculturalism is [...] about] those that are embedded in and sustained by culture; that is, a body of beliefs and practices in terms of which a group of people understand themselves and the world and organize their individual and collective lives (ibid. 2-3).

Ifølge kjønnsforsker Beret Bråten (2006) kan multikulturalisme være et krav om beskyttelse av minoritetskulturers levesett gjennom grupperettigheter. Hun påpeker at multikulturalisme også kan være en tanke om at alle bør behandles med respekt og likeverd, uavhengig av hvilken kultur man er tilknyttet. Slik blir multikulturalisme noe som representerer alle kulturer i samfunnet. Ángels Massísimo (2007), bibliotekar og professor i avdelingen for bibliotek og informasjon i Barcelona, presiserer at multikulturalisme handler om mangfold i forhold til etnisitet, rase, kjønn, alder, kultur, språk og religion (Se også Barry, 2009; Ronström, 1992):

Too often, somewhere in the world, individuals bearing the signs of one or more of these differences were - or still are - denied the opportunities they deserve exactly because of these differences: woman, because they aren't men; old people, because they aren't younger; physically handicapped, because they aren't physically powerful; colored people, because they aren't white; believers in one religion, because they aren't unbelievers, or because they aren't believers in any other religion; unbelievers, because they aren't believers; speakers of a native language, because they are; non-speakers of a given language, because they aren't; political dissidents, because they are not following the way their authorities have decided; poor people, because they aren't rich; foreign people, because they aren't native; native people, because they are. Etc. (ibid. 9).

Massísimo viser her til en forskjellsbehandling i samfunnet, som i stor grad bunner i sammenligning og tankegang sentrert rundt begrep som "oss og de andre" eller "vesten og resten." Sitatet viser eksplisitt til hvordan det har vært, men også at dette er aktuelle tema idag, selv om problematikken har endret karakter og omfang. Multikulturalisme er et begrep som er innlagt i oppgaven gjennom Massísimo sin forståelse av begrepet, ved at oppgaven tar utgangspunkt i et moderne multikulturelt samfunn, et samfunn med flere kulturer som bør behandles med respekt og likeverd.

4 Det fysiske biblioteket

Biblioteket har stadig fått flere oppgaver og møtt nye utfordringer. I forlengelse av dette stilles det flere krav til biblioteket i forhold til materialer, funksjoner og offentlige oppgaver i det multikulturelle samfunnet. Gjennom struktur, bruk av rommet og plassering av bokhyller, stoler, bord og utstillinger viser biblioteket frem sitt særpreg og sin intensjon. Når bibliotekets oppgaver endres, hva skjer så med rommet og dets fysiske infrastruktur? Hvilke opplevelser får bibliotekbrukere gjennom interiøret, og hva har dette å si for bibliotekoppholdet?

Gjennom en analyse av det fysiske bibliotekrommet vil jeg undersøke hvordan bibliotekrommet blir brukt aktivt i formidlingen av litteratur, språk og kunnskap. Ved bruk av observasjonsmaterialet fra bibliotek i Bergen og London vil jeg trekke frem forskjeller og likheter bibliotekene imellom. Samtlige bibliotek ligger til grunn i en analyse av det fysiske rommet, men jeg vil i stor grad vektlegge Bergen Offentlige Bibliotek, Croyden Central Library, Hackney Central Library og Charing Cross Library. Disse bibliotekene er valgt ut på grunnlag av deres ulikhet i form, interiør og eksteriør. Bibliotekene jeg bruker mest i analysen blir illustrert med en plantegning av strukturen for å skape et mer visuelt bilde av de aktuelle bibliotekene.¹⁸ På mindre bibliotek har jeg laget plantegninger der hele biblioteket er illustrert. På de litt større bibliotekene har jeg nøydd meg med en halvdel av biblioteket, et rom eller en etasje fordi jeg i hovedsak tar utgangspunkt i den flerspråklige samlingen. Dermed blir tegningene mer håndterlige og det blir mulig å danne seg en strukturell oversikt.

Det første møtet med det fysiske biblioteket er bibliotekarkitekturen. Derfor er det viktig, ifølge biblioteksjef Jan Ristarp, at eksteriøret utstråler åpenhet og tilgjengelighet.¹⁹ Dermed viser bibliotekets fasade også til dets plass i det multikulturelle lokalsamfunnet:

Den yttre utformingen av en offentlig byggnad, till exempel ett bibliotek, rymmer förvisso ett budskap. Från dess exteriör utgår en signal, inte alltid om vad byggnaden innehåller utan kanske framför allt om hur institutionen som sådan ser på sig själv och hur den vill att andra skall se på den. Genom sin exteriör forkunnar den, att just så här uppfattar den sin plats och roll i

¹⁸Større versjon, samt plantegninger av resterende bibliotek er å finne i vedlegg F.

¹⁹Jan Ristarp er biblioteksjef for hovedbiblioteket i Stockholm.

samfunnet (Ristarp, 2002, 50).

Ristarp skriver om en tidligere dominerende tradisjon blant bibliotekbygg der “gångna tiders bibliotek uttrykker makt och överhöghet [. . .], en byggnad som slutar sig kring läsandet, kunskapen, det endast för ett fåtal åtkomliga vetandet. Här är det exklusiviteten och utestängningen som råder” (ibid. 51). Mange av dagens bibliotek er lokalisert i gamle bibliotekbygninger og speiler disse idealene. Dette gjelder i større grad store hovedbibliotek i byer, som f.eks Deichmanske Bibliotek i Oslo og Croyden Central Library i London. Bibliotekets tidligere tradisjon som elitens møteplass sitter med andre ord igjen i de gamle bibliotekbyggene. I dag er dette en tradisjon man forsøker å bevege seg bort fra. Fasaden skal tilpasses utviklingen av bibliotekenes formål og målgruppe. Arkitekturen i det moderne samfunnet skal i større grad vise til et bygg der alle kan føle at de har en plass – et imøtekommende bibliotek. Gjennom eksteriøret blir dermed bibliotekets demokratiske rolle i samfunnet formidlet. Det demokratiske ved biblioteket formidles gjennom en åpenhet og tilgjengelighet, i tillegg til at det er et frirom med heterogene brukermuligheter.

Figur 1: Fasaden til Hackney Central Library

Eksteriøret til de besøkte bibliotekene har variert fra tradisjonelle bygg til mer moderne kulturhus, og alle har vært, om ikke imøtekommende, så åpne og tilgjengelige. Dette kan eksemplifiseres med eksteriøret til Hackney Central Library som

har lokaler i “Hackney Technology and Learning Centre” (figur 1, s. 25). Senteret er plassert i en hovedgate, i et sentralt, synlig og tilgjengelig område. Bygget har et moderne uttrykk med geometriske former og glassvegger, og bryter dermed med det tradisjonelle uttrykket de klassiske bibliotekene har. På glassveggene ved hovedinngangen henger det to bannere der det står skrevet “Central Library” og “Hackney Museum.” Gjennom en fasade med glassvegger og bannere formidler institusjonen sin offentlige rolle og tilgjengelighet.

Figur 2: Fasaden til Bergen Offentlige Bibliotek, forside og bakside

Bergen Offentlige bibliotek skiller seg fra de fleste bibliotekene i London fordi det er en enkeltstående bygning. Selve biblioteket blir dermed mer synlig i bybildet. Bibliotekbygningen som møter oss i Bergen sentrum er et mer tradisjonelt bygg med røtter i norsk arkitektur. Bygningen har et mer tungt og grått eksteriør enn de andre bibliotekene jeg besøkte. På bakgrunn av dette kan biblioteket oppleves mer utilgjengelig og lukket, men gjennom parkerte sykler som står rundt biblioteket oppleves bygget mer tilgjengelig. Det er to bannere på hver side av døren (den ene vises på figur 2) som bryter med det grå uttrykket, mens skiltet der det står “Bergen Offentlige Bibliotek” glir i ett med selve bygningen. De lyse bannerne skal være med å tone ned det grå eksteriøret til stenbygningen. Dermed får bannerne en større betydning i tilgjengeliggjøringen og åpenheten av biblioteket. Bannere er et element som går igjen i de fleste bibliotekbygningene jeg har besøkt, og viser til bibliotekvesenets ønske om å være en synlig, tilgjengelig og offentlig institusjon i lokalsamfunnet. Baksiden av Biblioteket i Bergen har gjennomgått

en ombygging de siste årene og har et mer moderne preg, med store vinduer som åpner opp den mer strenge fasaden fra forsiden. Som vi ser av figur 2 (s. 26) representerer eksteriøret dermed til to sider av biblioteket. Forsiden viser til en mer tradisjonell og klassisk bibliotekstjeneste, mens baksiden viser til et mer moderne bibliotek og det heterogene mangfoldet i bibliotekrommet. Baksiden viser i større grad til den åpne siden av biblioteket og en moderne offentlig og multikulturell rolle.

Eksteriøret danner det første inntrykket av biblioteket, et inntrykk som gjerne står i stil med interiøret og det indre landskapet i biblioteket. Gjennom plan- og romløsning setter eksteriøret noen bestemmende rammer rundt strukturen i biblioteket og kan dermed fungere som en grunnmur i bibliotekets strukturelle oppbygging. Elementene biblioteket består av vil derfor være grunnleggende for en strukturell oppfatning av biblioteket. Hvordan man plasserer leseplasser, hyller og de ulike samlingene vil dermed ha en effekt på selve opplevelsen av biblioteket. Gjennom plassering av bøker signaliserer biblioteket hvilket fokus det har og hvilke type bøker de spesialiserer seg på. Spesialsamlingene står ofte i samsvar med lokalsamfunnet, det kan være f.eks språk, kulturhistorie, eller et bestemt fagområde. Bergen Offentlige Biblioteket har flere spesialsamlinger, blant annet Griegsamlingen som viser en sterk tilknytning til byens historie og kultur, og en genealogisk samling som viser tilknytning til mennesker i lokalsamfunnet og deres ættehistorie. Her er også en liten samling med bøker på uigurisk som viser til bibliotekets mangfold gjennom kultur og språk. Her kommer det heterogene, mangfoldige og flerfunksjonelle aspektet ved biblioteket frem.

Arkitekt Per Feldthaus er opptatt av heterogene bibliotek fra et arkitektonisk perspektiv:

A library is no longer dedicated to the traditional book but is more an information shop, where all potential media forms – new and old – are represented equally. Architectural space in the modern library mirrors this development and represents a diversity of opportunities (2009, 130).

Arkitekturen skal ideelt vise til et heterogent og komplekst tilbud. Rommene bør dermed også ha en kompleks utforming som åpner for ulike utfoldingsmuligheter. Igal Voronel, sosialantropolog og prosjektleder for nytt hovedbibliotek i Oslo, hevder i artikkelen “Fra lagerlokale til moderne bibliotek” at biblioteklandskapet

bør endres hvis biblioteket skal fortsette å ha en aktuell rolle i dagens informasjonssamfunn: “Vårt mål er å gjøre biblioteket til en av de viktigste arenaene for møte, arbeid og læring, slik at biblioteket kan bli en reell sentral arena i et moderne kunnskapssamfunn” (i Kalseth, 2002, 7). Voronel ser for seg et aktivt bibliotek der brukerne blir tilbudt et “mangfold av aktiviteter og verktøy” (ibid. 7), i motsetning til de fleste av samtidens bibliotek, som han mener begynner å bli utdatert:

De fleste bibliotek er planlagt for oppbevaring og tilgjengeliggjøring av bøker, slik at den overordnede typologien på bibliotekbygg kan beskrives som “lagerlokaler, der publikum får tilgang til det oppbevarte materialet” (ibid. 6).

I lys av Voronels utsagn blir det viktig å integrere bibliotekets ulike funksjoner med hverandre. Han mener det er vanskelig å gjøre dette med den infrastrukturen som finnes i biblioteket i dag, siden det tradisjonelle bibliotekrommet ikke legger opp til å være en møteplass i særlig stor grad. Voronel mener møteplassfunksjonen blir enda viktigere i fremtiden på grunn av den teknologiske utviklingen i samfunnet:

Jeg tror ikke Internett representerer en trussel for det fysiske biblioteket. Paradoksalt nok øker faktisk behovet for fysiske møteplasser etter hvert som teknologien utvikler seg, muligens fordi mange føler seg “fremmedgjort” og ønsker å finne en fullverdig sosial møteplass som de ikke finner på nettet (ibid. 8).

Men skal de andre funksjonene gå på bekostning av bøkene i bibliotekstrukturen? Er ikke først og fremst bøkene og tilgjengeligheten til disse som er det sentrale ved biblioteket?

Intervjuene viser at begreper rundt lagerplass eller å lagre er en viktig del av bibliotekdiskursen. Janne omtaler biblioteket som en “lagringsplass for ulike typer medier.”²⁰ Her får lager en helt annen betydning, fordi Janne fokuserer på det komplekse utvalget. Gjennom bibliotekets oppgave med å bevare og gjøre bøker (og andre materialer) tilgjengelig kan vi si at biblioteket er en form for lagringsplass, men begrepet kan være begrensende. Biblioteket blir isteden et samlingssted for ulike medier med variert form og innhold. Biblioteket ønsker å være et

²⁰Intervju D – Janne, *Hvordan vil du definere bibliotek?* s. 1

samlingssted for historie, informasjon og kultur, men også for mennesker i lokalsamfunnet. Den offentlige rollen som vil bli belyst i kapittel 5 skal være med på å formidle dette. I tillegg vil bruken og forståelsen av biblioteklandskapet være et resultat av vår opplevelse av det fysiske rommet.

Romfølelse i biblioteket

Bibliotekets eksteriør og interiør har en viktig funksjon i forhold til hvordan vi oppfatter bibliotekets rolle i samfunnet. Interiøret preger det strukturelle inntrykket av biblioteket, samtidig som det har en effekt på den personlig opplevelsen av biblioteklandskapet. Struktur og romfølelse er sammenfiltret i biblioteklandskapet: Fargene, stolene, lampene, bordene, veggene, gulvet, hyllene og bøkene er alle elementer som er med på å skape et rom og en atmosfære. Elementene blir en viktig del av opplevelsen av bibliotekets landskap og er med på å skape en god (eller mindre god) romfølelse. Jeg vil gå nærmere inn på hva romfølelse viser til i denne sammenhengen, og jeg vil prøve å beskrive hvordan romfølelsen kommer til uttrykk gjennom et utvalg bibliotek. I dette avsnittet vil jeg legge feltnotatene til grunn.

Figur 3: Språksalen på Bergen Offentlige Bibliotek

Romfølelse baserer seg på subjektive erfaringer og opplevelser og lar seg derfor ikke definere på en konkret måte, men fordi det er et viktig aspekt av bibliotekrommet har jeg valgt å legge vekt på dette:

Det romlige oppfattes mer eller mindre bevisst. Rommets dimensjoner og

proporsjoner, rommets bestanddeler og rommets forhold til tiliggende rom, er med på å skape ro eller bevegelse, behag eller ubehag, en subjektiv følelse av hvordan en befinner seg i et rom. Romfølelse er en problematisk term. Den brukes for å beskrive sanseapparatets oppfattelse av rom, kroppens forhold til og samspill med omgivelsene; rompersepsjon. Denne relasjonelle opplevelsen er situasjonsavhengig (Eriksson, 2004, 16).

Romfølelse kan dermed være et resultat av flere faktorer som interiør, lys, luftrom, dekor, sammensetning, helhetsfølelse og struktur. Det er mange som er opptatt av romfølelse, blant annet arkitekt Christian Norberg-Schulz, som skriver: “The *experience* (perception) of space [...] consists in the tension between one’s immediate situation and existential space” (Norberg-Schulz, 1971, 34). Romfølelsen kan dermed påvirke hvilke deler av biblioteklandskapet som blir mest brukt av bibliotekbrukerne. Gjennom fokus på romfølelse ønsker biblioteket å legge til rette for lengre og hyppigere opphold; romfølelsen er derfor tett knyttet til bibliotekspolitiske strategier. I forhold til bibliotekets offentlige rolle kan romfølelsen ha en innvirkning på integreringen i biblioteklandskapet. I biblioteket kommer man tett på mennesker med ulik kulturell bakgrunn og det er lagt opp til at alle skal delta i landskapet på lik linje. Ønsket er at skillet mellom “oss” og “de andre” skal rives ned til fordel for et felles nettverk av ulike kulturer.

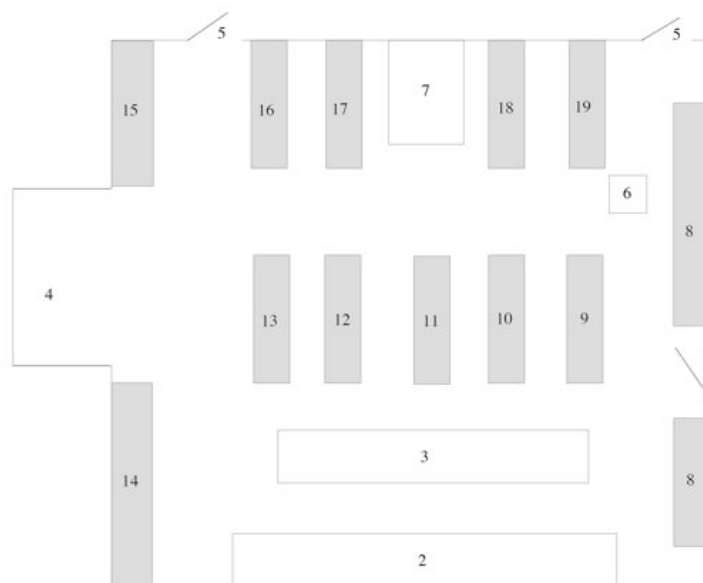
Martha-S. Lundesgaard, interiørarkitekt ved Biblioteksentralen, hevder at estetikk, miljø og trivsel er viktig for at et bibliotek skal fungere bra (1995. Se også Edwards, 2002.). Lundesgaard er opptatt av hvordan “en haug med hyller og bøker [hverken skaper] trivsel eller miljø. Det skal også være luft og rom for mennesker” (ibid. 6). Begrepene Lundesgaard trekker frem er elementer som skal gjøre opplevelsen av rommet mer imøtekommende og åpent. Gjennom et nettverk av bibliotekbrukere, ansatte, kulturer, bøker, stoler, hyller og luft skapes en romfølelse som er unik for det enkelte biblioteket.

Av bibliotekene jeg har besøkt har det likevel vært noen bibliotek som har likhetspunkter i romfølelse og struktur. Bergen Offentlige Bibliotek, St. Pancras Library og Camden Town Library har en tradisjonell bibliotekstruktur, som gjør at man ikke tenker videre over romfølelsen, og viser til det vi tradisjonelt oppfatter som et bibliotek. Mens andre bibliotek skiller seg ut, både positivt og negativt. På bibliotekfilialen på Landås får vi en følelse av at det er liten plass, og lite rom for mennesker, mens Notting Hill Gate Library har en blanding av en tradisjonell

romfølelse og en mer hjemlig romfølelse.

En tradisjonell romfølelse

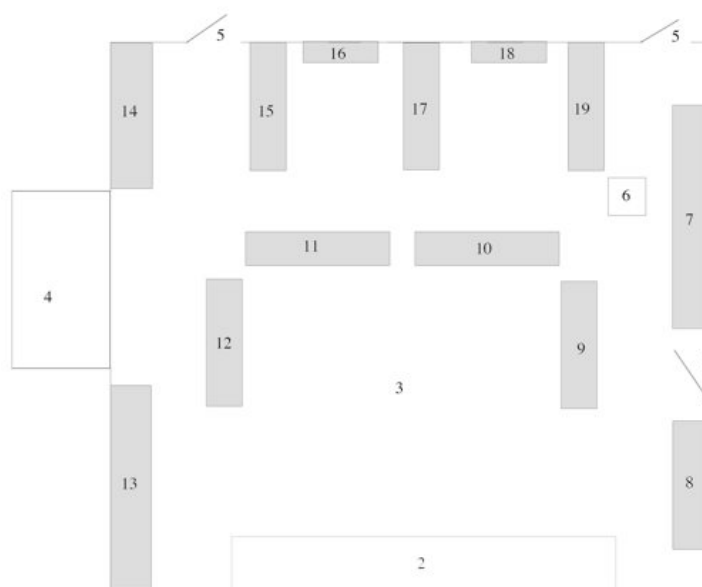
Hovedbiblioteket i Bergen er et godt eksempel på hvordan en fungerende, tradisjonell romfølelse kan være. I språksalen er det høyt under taket, noe som i tillegg til flere vinduer og mange lamper skaper et åpent og lyst preg. Røde vegger, grått

Figur 4: Språksalen – tidligere struktur, Bergen Offentlige Bibliotek. De grå feltene viser den flerspråklige samlingen: 1. Inngang fra galleriet, 2. Leseplasser, 3. Skiftende utstilling, 4. Leseplasser (langbord), 5. Inngang til kunst- og kultursamlingen (to dører), 6. Utstilling og brosjyrer, 7. Skiftende utstilling, 8-19. Den flerspråklige samlingen fra A til Å, A begynner på nummer 8.

gulv, nøytrale bokhyller og et maleri på veggen skal være med på å skape en varmere atmosfære. Ved Bergen Offentlige Bibliotek har de gjennom omstruktureringen av biblioteklandskapet valgt åpne romstrukturer. Luftrom skal være med på å skape albuerom til bibliotekbrukerne slik at det blir plass til å bevege seg, uten at man føler seg i veien. Ved å se på plantegning av språksalens tidligere struktur (figur 4), sammenlignet med hvordan språksalen ser ut i dag (figur 5 s. 32), kan vi få et mer konkret bilde av hva en åpen romløsning kan ha å si for land-

skapet i biblioteket. Tidligere var alle bokhyllene plassert i loddrette linjer, og de fleste leseplassene var plassert der det i dag er digitalt verksted. I tillegg til bokhyllene var det hyller/bord med utstillinger som brøt med de loddrette bokhyllene. Den tidligere strukturen var i større grad preget av lite rom og dårlig plass. Ved å bruke luften mer aktivt i rommet har biblioteket, på mindre areal enn tidligere, skapt et mer oversiktlig og ryddig rom. Det er i dag bedre plass til at bibliotekbrukerne kan ferdes fritt i rommet blant hyller og bord (jf. figur 3 s. 29). Det skal ikke være noen avgrensninger mellom rommene, alle bibliotekbrukere skal kunne ferdes fritt. Dermed er ingen rom forbehold spesielle grupper eller kulturer, isteden sentrerer de fleste rom seg rundt et overordnet tema som f.eks. faglitteratur, skjønnlitteratur, kunst, kultur, språk, musikk og lokalhistorie.

Figur 5: Språksalen – strukturen i dag, Bergen Offentlige Bibliotek. De grå feltene viser den flerspråklige samlingen: 1. Inngang fra galleriet, 2. Leseplasser, 3. Flere leseplasser (område med flere mindre bord), 4. Digitalt verksted, 5. Inngang til kunst- og kultursamlingen (to dører), 6. Stativ med brosjyrer, 7-19. Den flerspråklige samlingen fra A til Å, A begynner på nummer 7.

En hjemlig romfølelse

Charing Cross Library er et bibliotek lokalisert i en travel gate nær Chinatown i London. Støy og trafikk fra gaten forsvinner med en gang man beveger seg inn i den tilsynelatende lille bibliotekfilialen. I biblioteket blir en blir møtt med ro og orden i en overraskende *hjemlig* atmosfære. Hvilke konkrete ting, eller elementer, er med på å skape denne følelsen?

Figur 6: Struktur og romfølelse på Charing Cross Library

Atmosfæren i biblioteket fremheves av en tradisjonell kinesisk dekorasjon. Denne var ulik i september og i januar, så jeg antar at dekoren endrer seg med årstidene eller tradisjonelle kinesiske høytider. I september var det tradisjonelle lykter som preget biblioteket, dette kommer frem av figur 6, mens det i januar var fargeglade papirblomster og firkantede lapper med kinesisk skrift. Utsmykningen fulgte hele gelenderet til andre etasje, og er en stor del av det visuelle inntrykket av biblioteket. Dekoren skaper et særpreg i biblioteket, og viser samtidig at biblioteket og de ansatte bryr seg om sine låntakere. Dekoren er rettet mot én brukergruppe og viser dermed til et særpreg i lokalsamfunnet. Gjennom dette prøver biblioteket å bryte med det institusjonelle og offentlige, og isteden skape en mer

behagelig og velkommen atmosfære. Selv om dekorasjonen er utpreget kinesisk representerer biblioteket likevel et rom for alle i det multikulturelle samfunnet: Bøkene er på kinesisk og engelsk, og de besøkende har tilknytning til mange ulike kulturer (Feltnotater, London – Charing Cross, 23.09.11).

Charing Cross Library har en avlang grunnstruktur, og det er høyt under taket. I kombinasjon med blått gulv med hvite vegger skal dette være med på å skape en behagelig romopplevelse. Charing Cross Library er et bibliotek man kan tenke seg oppholde seg lenge i – et sted man får lyst til å sitte å lese, slappe av og tenke. En lignende følelse får man også ved Bergen Offentlige Bibliotek og Notting Hill Gate Library. I bibliotekene opplevde jeg at det i stor grad var bøkene som i denne sammenhengen var utslagsgivende. Bøker har en selvsagt plass i bibliotek på generell basis, men de er også en del av den materielle estetikken som preger romfølelsen.

Det virker som det er enda mer fokus på bøker på Charing Cross Library enn i de andre bibliotekene jeg har besøkt. Datamaskinene og direkte oppfordringer til å møtes er satt litt til siden her. Her er det bøkene som står i sentralt og som preger atmosfæren i biblioteket (Feltnotater, London – Charing Cross, 23.09.11).

Bøkene skaper trivsel og viser at det er ønskelig at bibliotekbrukerne skal få lyst til å sette seg ned, titte i noen bøker og oppholde seg lenge i biblioteket. Bokhyllene er laget på en måte slik at de oppleves som en forlengelse, eller en del av, selve veggen. Som vi ser av figur 6 (s. 33) runder bokhyllene av hjørnene i rommet, i tillegg til at selve bokhyllen går helt ned til gulvet (selv om bøkene ikke gjør det). Dette skaper et varmt og personlig preg, noe som kanskje kan minne om bøker i en stue, eller et privat bibliotek (av den typen man kan se for seg at detektiven Sherlock Holmes befinner seg i: et varmt, hjemlig rom med fargerike bøker opp til taket). Bibliotekrommet har mange elementer, deriblant mange hyller, uten at det blir overveldende (motsatt av hva man f.eks. kan oppleve på bibliotekfilialen på Landås). Tingene har en virkningskraft, de gjør ikke bare noe med rommet, de gjør også noe med menneskene. Bøkene, hyllene og resten av interiøret påvirker dermed direkte trivselen i biblioteket. Bøkene skaper en uformell stemning der bibliotekbrukerne kan finne seg til rette. Rommet viser at det det er lov til å bryte de offisielle reglene i et offentlig rom: man kan sette seg ned på gulvet eller ta en

liten lur. Her er det ingen instruksjoner, de besøkende kan bruke rommet på sin egen måte.

En institusjonell romfølelse

Den uformelle stemningen bøkene skaper på biblioteket i Charing Cross er ikke like tilstedeværende på Hackney Central Library. I biblioteket er det lavt under taket, og det er mange leseplasser i et fargerikt landskap. Veggene er hvite og røde, i tillegg er støttesøylene malt røde, orange og turkise. Gulvet er teppebelagt og grått, og bokhyllene er trefarget. Bokhyllene er ikke like nøytrale som hyllene på Bergen Offentlige Bibliotek og Notting Hill Gate Library. Dette gjør at bøkens karakteristiske trekk og farger ikke kommer like godt frem i strukturen. Noe som kjennetegner Hackney Central Library er de store luftrommene rundt inngangspartiet. Som vi ser av figur 7 brukes ikke disse områdene til noe, med unntak av noen få sitteplasser og en utlånsautomat. Tomrommet kan virke skremmende og

Figur 7: Luftrom på Hackney Central Library

skape assosiasjoner til et møterom, venterom eller en gang. Området oppfattes som en midlertidig struktur der en kan føle seg liten og alene. Samhandlingen og fellesskapet jeg opplevde i de andre bibliotekene, mangler her. Det sitter et par personer på den ene sittegruppen, ellers er området folketomt. Det er i større grad et gjennomgangsrom enn et sted å oppholde seg (Feltnotater, London – Hackney, 22.09.11). De store luftrommene i biblioteket overdøver den tradisjonelle romfølelsen bibliotek ofte har (gjennom bøker, møbler og menneskelig aktivitet),

og som faktisk også finnes på biblioteket i Hackney. For å få et innblikk i denne siden av biblioteket må man gå helt innerst i biblioteket til leseområdet – der man går fra en institusjonell til en tradisjonell romfølelse av biblioteklandskapet (se figur 9 s. 39). Denne motsetningsfulle strukturen kan skape forvirring. På den ene siden har vi et bibliotek med et åpent, lyst, fargerikt leseområde, mens på den andre siden har vi et bibliotek som er preget av store tomme områder som gir en mer kald og institusjonspreget romfølelse. For å sette det på spissen viser de tomme områdene til en formell og avvisende institusjon. Dermed kan bibliotekrommet bli et sted der man ikke føler seg komfortabel, noe som igjen kan ha en direkte effekt på hvordan biblioteket som offentlig rom oppfattes, og brukes. Et slikt rom vil kanskje ikke i like stor grad vise til bibliotekets offentlige funksjon som sosial og multikulturell møteplass? Dette tydeliggjør hvor viktig romfølelsen er i biblioteket, og hvordan romfølelsen skaper rammer rundt hvordan man opplever eller hvordan man føler at man kan benytte seg av biblioteket.

Materiell interaksjon på biblioteket

I forbindelse med romfølelse og struktur i biblioteket har de materielle elementene en viktig rolle for hvordan vi opplever og bruker biblioteket. I nyere studier av materiell kultur har aktørbegrepet blitt stadig mer vektlagt. Det innebærer at ting, eller materiell struktur, får tildelt en aktiv rolle. I den sammenheng blir relasjoner mellom mennesker og det materielle vektlagt. Det vesentlige er at ting ikke er en passiv kategori, men at ting isteden blir elementer i hverdagen som gjør noe med mennesker (Damsholt, Simonsen & Mordhorst, 2009). Tingene berører oss og slik skapes en toveiskommunikasjon mellom oss som bibliotekbrukere og tingene i rommet. Det materielle har en stor betydning i forhold til strukturen i biblioteket: vegger, dører, hyller, bøker, stoler og pulter er alle materielle aktører som setter sitt preg på landskapet, og som på mange måter griper inn og styrer folks bevegelser. Det materielle skaper dermed et grunnlag for bibliotekbrukerens opplevelse og bevegelse i biblioteket, og har mye å si for hvordan en orienterer seg i biblioteket og om en føler seg “hjemme” og komfortabel.

Antropologen Alfred Gell er en av dem som ser på kunstgjenstander som aktører, og undersøker hvordan kunstgjenstandene “inkorporerer intention, og der-

med er i stand til at mediere social handling. Alle kunstgenstande [...] er produsert med det formål at influere og påvirke andres handlinger” (i Damsholt & Simonsen, 2009, 18). Hvis vi ser biblioteket i lys av dette, og fokuserer på litteratur og møbler istedenfor kunstgjenstander, får vi et kulturelt landskap i biblioteket, der bøkene, hyllene, stolene og veggene kan oppfordre til (eller hindre) sosial handling og læring. De materielle aspektene viser dermed implisitt til bibliotekets offentlige funksjoner i samfunnet.

Å være i biblioteket

Gjenstandene er med på å legge opp til menneskers bevegelse i rommet og hvordan rommet blir brukt. Dette kan eksemplifiseres med bibliotekenes sitte- og leseplasser. Bergen Offentlige Bibliotek har mange leseplasser fordelt over sine tre etasjer. Plassene varierer i størrelse og form; her er små firkantede bord med plass til én person, runde bord med plass til en liten gruppe og store firkantede bord med plass til et titalls personer. Langs vinduene i den historiske avdelingen og avdelingen for kunst og kultur er det flere “godstoler” som implisitt oppfordrer til et langt og komfortabelt bibliotekopphold. Man kan si at bord og stoler er med på å instruere bruken av bibliotekrommet. Skal man lese og skrive i undervisningssammenheng, er det kanskje mest gunstig å sette seg ved en pult. Mens en gruppe på flere gjerne har nytte av et rundt bord som innbyr til samtale.

Hvor og hvordan man plasserer seg i biblioteket kan være med å vise frem ens egen rolle som bibliotekbruker. En aktør i biblioteket som ønsker direkte interaksjon med andre bibliotekbrukere vil kanskje oftere sette seg i nærheten av andre bibliotekbrukere enn aktører som ønsker å sitte uforstyrret. Samtidig vil de besøkende ta med sosiale normer om intimgrenser til biblioteket, på samme måte som vi gjør på bussen, på venterommet eller på en benk i parken (se Giddens, 2001).

Som alle andre steder setter folk seg med avstand til hverandre hvis det lar seg gjøre.

Etterhvert som oppholdsrommet nede fylles opp setter folk seg ned på bord der det sitter noen fra før. Bordene er runde, med flere stoler rundt (Feltnotater, Bergen 06.09.11).

Figur 8: Leseområdet i språksalen, Bergen Offentlige Bibliotek

Feltnotater viser hvordan biblioteket kan brukes, og det viser hvordan bibliotekbrukerne kan samhandle med hverandre. I språksalen har de det tatt høyde for materiell og menneskelig interaksjon. Anne Berit forteller:

I språksalen ønsker vi at folk skal kunne sitte i grupper og småprate sammen, f.eks. med gruppearbeid, eller bare sette seg ned med en bok de finner i hyllene. Gjerne møte folk de kan sette seg ned og prate med. Vi ønsker ikke at de flerspråklige lånerne våre skal rygge tilbake når de kommer til språksalen fordi alle sitter stille og studerer som på en stille lesesal, og hysjer på dem som prater og ser i bøkene.²¹

I språksalen er det et eget område med leseplasser mot vindusveggen. Rundt leseområdet blir hyllene brukt aktivt for å skape kunstige vegger om et rom både for samvær og selvstudier (se figur 8 og 5, s. 32). Gjennom fysiske og materielle strukturer skapes et heterogent rom med ulike bruksområder og ulike brukergrupper.

Et interessant aspekt ved språksalen er at leseplassene er endret fra et stort langbord til flere små runde og firkantede bord. Endringene øker muligheten for sosialt samvær i rommet. Fellesskapet får en fysisk ramme gjennom interiøret og samhandlingen mellom bibliotekbrukerne sentreres rundt dette. Under feltarbeidet kom det tydelig frem at leseplassene har en avgjørende rolle i bibliotekrommet, både i Bergen og i London.

²¹Intervju B – Anne Berit, *Spørsmål om endret struktur*, s. 16

I språksalen sitter folk og jobber. Noen sitter å prater med hverandre - det ser ut som de samarbeider med en oppgave, mens andre sitter alene og leser, eller bruker egen datamaskin. [...] I dette rommet er det mange arbeidsplasser, og det er en behagelig atmosfære å være i. [...] Litt senere på dagen er det flere som sitter i språksalen. Folk flest sitter alene. [...] Det ser ut som det er et velbrukt rom, som er tilgjengelig for alle (Feltnotater, Bergen 06.09.11).

Figur 9: Leseområdet på Hackney Central Library

Det materielle er med på å skape rom til bibliotekbrukere: rom for samtale, rom for kulturelle møter og rom for anerkjennelse og tilstedeværelse. De multikulturelle møtene i biblioteket handler i stor grad om å møte, oppdage og lære å kjenne lokalsamfunnet gjennom mennesker og bøker. Leseplassene er dermed med på å muliggjøre de multikulturelle møtene, og representerer samtidig bibliotekets offentlige funksjon, noe jeg skal gå nærmere inn på i neste kapittel.

Det er leseplasser og datamaskintilgang på alle bibliotekene jeg besøkte i forbindelse med oppgaven. Antall plasser varierer i de ulike bibliotekene, og har i stor grad en sammenheng med bibliotekets areal. Et lite bibliotek som St. Pancras Library har veldig mange lese- og dataplasser i forhold til størrelsen på biblioteket, mens biblioteket i Charing Cross (som er større) har svært få sitteplasser, men til gjengjeld et ganske stort datarom. Det store spørsmålet er om sitteplassene er tilpasset besøkstallet eller om besøkstallet er et resultat av antall sitteplasser.

Som vi ser av figur 9 (s. 39) er det et stort leseområde på hovedbiblioteket i Hackney. Dette er plassert mellom hvite og røde vegger, og består av pulter og mer behagelige stoler som tar opp fargen fra de turkise søylene. Bibliotekbrukerne bruker dette området til å lese aviser, arbeide på datamaskin, fikle med mobilen, jobbe med oppgaver, lese en bok, se på andre mennesker, mens andre igjen tar seg en liten blund. Leseområdet på Hackney Central Library skiller seg fra den institusjonelle følelsen i området rundt inngangspartiet. Leseområdet viser i større grad til en tradisjonell og hjemlig romfølelse i biblioteket.

Antall leseplasser på Hackney Central Library står i sammenheng med bibliotekets størrelse og bildet viser at det er et godt benyttet tilbud:

Det er mange sitteplasser fordelt rundt mellom bokhyllene, i tillegg er det flere områder med større bord. De har mange datamaskiner, og det er en del som bruker disse mens jeg er her (Feltnotater, London - Hackney 22.09.11).

Muligheten til å sette seg ned å lese er viktig i biblioteket og er tilbud bibliotekarene legger vekt på. Biblioteket er et av få steder, kanskje det eneste, som tilbyr leseplasser til den vanlige mannen i gata. Ut i fra observasjonene ser det ut som det er færre besøkende i bibliotek med få sitteplasser. Dette kan være tilfeldig, og man trenger lengre observasjonsøkter på hvert bibliotek som går over ulike dager for å kunne finne ut noe mer håndfast om dette. Likevel viser observasjonene en tendens der biblioteket i stor grad fungerer som en kulturell møteplass i samfunnet, i hvertfall der det gjennom stoler, bord og areal er lagt til rette for litt lengre opphold. Kan man dermed si at sitte plassene er essensielle for at biblioteket skal fungere som en multikulturell møteplass eller frirom i lokalsamfunnet?

Å ta seg til rette i biblioteklandskapet

Charing Cross Library skiller seg ut når det gjelder leseplassområde og bruk av biblioteket generelt. Her la jeg merke til at bord og stoler ikke er nødvendig for at de besøkende skal oppholde seg lenger i biblioteket enn den tiden det tar å låne en bok:

Folk sitter rundt omkring og leser. Det er ikke så mange leseplasser her, så folk sitter rundt på gulvet (Feltnotater, London - Charing Cross 23.09.11).

Figur 10: Oversikts fotografi av Charing Cross Library

På figur 10 ser vi deler av første og andre etasje på Charing Cross Library. Bildet viser at det er få sitteplasser i biblioteket, men likevel ser vi at det er god plass til at de besøkende kan rusle langs hyllene. Under feltarbeidet i London, og da i særlig grad på Charing Cross Library, la jeg merke til at interiøret har en funksjon i forhold til romfølelse, atmosfære og opplevelse i biblioteket. Innredningen og opplevelsen av biblioteket kan dermed sies å trosse antall sitteplasser, og viser at rommet i seg selv har noe å si på varigheten av bibliotekoppholdet. En lignende erfaring har jeg notert fra observasjon i språksalen ved Bergen Offentlige Bibliotek (selv om dette er et rom med mange sitteplasser), uten at jeg bet meg mer merke til det der og da:

Folk er seg selv og de er avslappet i bibliotekatmosfæren. Noen setter seg ned på gulvet for å lettere se innholdet i de nederste hyllene (Feltnotater, Bergen 06.09.11)

Gjennom eksteriør og interiør er det ønskelig å vise brukerne hva biblioteket har å tilby, og samtidig gi oss noen forslag til hvordan vi kan benytte oss av tilbudet. Gjennom eksteriør og interiør viser biblioteket (ideelt sett) at det er en offentlig

institusjon som åpner opp for ulike handlingsalternativer. Stolene og bordene skal være med på å fortelle oss at det er muligheter til å sette seg ned, og at det er tillatt å oppholde seg her så lenge man vil (i motsetning til f.eks kafeer). Utformingen av rommet virker inn på hvordan de besøkende mentalt og kroppslig føler hva de kan og ikke kan gjøre. Det materielle får dermed en effekt på hvordan vi beveger oss i biblioteklandskapet, hvordan vi forholder oss til andre bibliotekbrukere og hvordan vi bruker rommet. Stolene og bordene peker på muligheter i biblioteklandskapet, men gjennom interiøret kan møblene, som i Charing Cross Library, oppfordre publikum til selv å ta friheter og finne seg til rette.

Formidling av bøker i biblioteklandskapet

Hvis vi ser på biblioteket fra et perspektiv der hovedoppgaven er å oppbevare materialer (jf. diskusjonen rundt Voronel og lagerbegrepet innledningsvis) blir biblioteket et sted en kan gå for å finne en spesiell tittel eller finne litteratur til et forhåndsbestemt emne, mens biblioteket i sin helhet også i stor grad gir oss mulighet til å utforske biblioteklandskapet og dets innhold. Skal biblioteket være et referansesenter der man på forhånd bør vite hva man er ute etter, eller skal det være et rom for jakt, inspirasjon og spenning?

Det å vandre langs hyller fulle av bøker og se, oppleve, og oppdage nye territorier er en viktig del av hva bibliotekstilbudet: “Det å kunne få finne, oppdage, være alene om noe er etter min mening noe av det beste bibliotekene har å tilby” (Strøm, 2007, 10). Dette er tilbud man gjerne benytter seg av som en selvstendig bibliotekbruker eller aktør, og noe man gjør på eget initiativ. Björn Linn, professor i arkitekturens teori og historie ved høyskolen i Göteborg, skriver:

Den som har ett bestämt mål och vill spara tid tar hjälp av en karta eller ett register för att kunna gå direkt til målet. Men därtill – och detta är en särksild poäng – har strukturen en öppenhet och tilgjängelighet, som gör det möjligt att också gå på upptäcktsfärd, att söka själv utan vägvisare (2002, 12).

Linn hevder at bibliotekbrukerne kan bruke biblioteket på to måter når de er på utkikk etter bøker – en måte for de søkende og en måte for de bevisste (de som vet hva de vil ha på forhånd) (ibid.). Han mener at jakten på en god bok er en sentral del av biblioteket. Litteraturkonsulent Cathrine Strøm skriver:

Bibliotekets oppgave må være å sørge for at flest mulig bøker (og andre medietyper) er tilgjengelig for den som leter, og den som bare vil finne. Dette er den aller enkleste formidlingsstrategien som finnes: La bøkene være tilgjengelige i hylla (2007, 10).

Bøkene i et bibliotek må ikke bare være tilgjengelige på en hylle, de må også være tilgjengelige i en struktur som gjør at brukerne kan finne frem til det de leter etter. Pernille Schaltz, områdesjef i Københavns bibliotek, mener at formidling av bøker må foregå på en annerledes måte:

I dag kjøper vi [bøker] og setter dem tett i tett på hyllene med ryggen ut. På den måten blir de også borte. [...] Jeg vil istedet se at de sist innkjøpte og de mest populære bøkene skal stå utstilt med forsiden fram, men sammen med eldre og smalere bøker (i Letnes, 2008, 41).

Hun har mange ideer rundt hvordan man bør bruke bibliotekrommet for å øke både utlån og bibliotekbruk. Hun er opptatt av å legge til rette for leting etter det unike i magasinene, samtidig som selve bibliotekrommet blir brukt for å fremme populære bøker og tema. I artikkelen "Bibliotek er mer enn bare bøker" forteller hun at biblioteket bør bli oppdelt i soner, der de populære bøkene får mer fokus samtidig som flere bøker puttes i magasinet (ibid.). Magasinene bør være åpne for almenheten med "fulle hyller i lange rekker" (i Westgaard, 2008, 13). På denne måten blir magasinet (et rom for oppbevaring av mindre brukte bøker) en åpen del av biblioteket som vil fungere som et tradisjonelt bibliotek, mens bibliotekrommet vi kjenner til idag blir rom for utstilling og annen litteraturformidling. En fordel ved en slik struktur kan være at man lettere oppdager nye ting: det er ikke titler men bøkens visuelle inntrykk som skal fange interessen. En ulempe kan være at mye av den selvgjorte oppdagelsesferden man kan gjøre i et bibliotek blir gjort for deg. Selv om en fortsatt vil kunne lete og oppdage nye ting i en slik strukturering av biblioteket vil man istedenfor å lete på egenhånd blant hyller og reoler med en "uendelig" mengde bøker bli mottaker av en bevisst litteraturformidling. Bibliotekrommet blir dermed et sted der du oppdager bøker andre vil at du skal finne. En slik bevisst formidling kan være et positivt tilskudd i biblioteklandskapet, men kanskje det er tilstrekkelig med moderate mengder, slik at det fortsatt blir muligheter for en selvstendig jakt etter noe nytt, spennende og eget?

Deler av denne bevisste formidlingen finner vi i dagens bibliotek gjennom

utstillinger i biblioteklandskapet. Men hvordan ville biblioteket oppfattes hvis tilnærmet alt var en utstilling?

Utstilling i bibliotekrommet

Utstilling er blitt en viktig faktor i litteraturformidlingen for å oppnå en spennende og varierende fremstilling av bøker og kultur. Dette er kanskje fordi biblioteket er et godt sted å la “mange forskjellige stemmer komme til orde” (Erichsen, 2006, 10), samtidig som det er en måte å bryte opp og skape luft i radene med bøker. Det har så og si vært utstillinger på alle bibliotekene jeg har besøkt. Som regel viser utstillingene til nye bøker, men det var også en utstilling av “forbudte bøker” med tidligere sensurert eller forbudt litteratur og en utstilling i forbindelse med “Black History Month” på to av bibliotekene. Gjennom en slik tematisering får bibliotekarene mulighet til å bruke kreativiteten og formidle og fortelle flere historier og ulike kunnskapsfelt på en mer aktiv og bevisst måte, enn kun gjennom bøker på en bokhylle.

Figur 11: Utstilling av bøker på Camden Town Library

Camden Town Library er et lite bibliotek plassert i det lokale kulturhuset. Når man ankommer biblioteket blir man møtt med en rekke stativ med brosjyrer og annen informasjon. Videre opplever man et tradisjonelt bibliotek, med en behagelig romfølelse, et rom med hvite vegger, grått gulv, blå stoler og god takhøyde. Da jeg gikk langs hyllene i dette biblioteket la jeg merke til at utstillingene var plassert mellom rekkene av bøker. Dette kommer frem av figur 11, der vi ser at det er

flere bøker med forsiden frem blant rader av bokrygger. Utstillingene viser frem aktuelle tema, ungdomsbøker og nye bøker. Utstillingene gjør at rommet oppleves på en litt annen måte og de skal være med på å bryte opp de lange rekkene med bøker, skape rom og blikkfang til enkelte deler av innholdet.

På Bergen Offentlige Bibliotek har de egne utstillinger i den flerspråklige samlingen, i tillegg til andre utstillinger i resten av biblioteket. Utstillingene i den flerspråklige samlingen blir laget for å vise frem deler av utvalget, forteller Anne Berit:

Vi har mange mindre og av og til større utstillinger i biblioteket. Jeg har mange ganger laget utstillinger sammen med ulike brukergrupperinger. Jeg hørte en gang et foredrag ved Verdensmuseet i Gøteborg. De hadde et motto: "Nothing about us without us." Lagt i munnen på den flerkulturelle befolkningen. Dette ser jeg som en målsetting, i alle fall når det gjelder større utstillinger. Et slikt samarbeid ryktes også i miljøene og skaper økt interesse for biblioteket.²²

Figur 12: Utstilling av bøker i språksalen, Bergen Offentlige Bibliotek

Etter den siste omstruktureringen av den flerspråklige samlingen har det blitt mer rom for utstilling integrert i bokhyllene i språksalen, slik de har gjort det på Camden Town Library. Før var det tre bord som var plassert forskjellige steder i lokalet som ble brukt til utstillinger (jf. figur 4 s. 31). Dette førte til en tett struktur der utstillingene ikke kom like godt frem. Slik språksalen er strukturert i dag er det

²²Intervju B – Anne Berit, *Hvordan nå frem til de som ikke bruker biblioteket aktivt?* s. 9

ønskelig at hvert språk i samlingen i større grad kommer til syne, ved å fremstille bøkene i et åpent rom, med rom for mennesker, bøker og detaljer. I tillegg møter utstillingene målgruppen direkte fordi en utstilling av f.eks. “nye spanske bøker” eller “norske forfattere oversatt til spansk” er plassert i forbindelse med resten av den spanske samlingen. Mangfoldet i samlingene blir både mer synlig og tilgjengelig, og på en måte kan man si at hvert språk får en større betydning gjennom utstillingene. Det er ønskelig å få flere besøkende til å stoppe opp og la seg fange av bøkens visuelle uttrykk, og dernest bøkens innhold. I denne formidlingsformen er det boken som “kaprer” eller “roper på” låntakerne for å få noen til å stoppe opp og se nærmere på utstillingen, eller bøkene i hyllen ved siden av. Omslagene til bøkene kan ha mye å si for lysten til å låne en bok, og skal være med på å vekke begeistring og interesse til å lete eller kikke etter flere bøker. Gjennom utstillinger kan man nå ut til et større publikum fordi bokens forside kan være med å vekke interesse og skape et blikkfang gjennom bilder, farger og fonter.

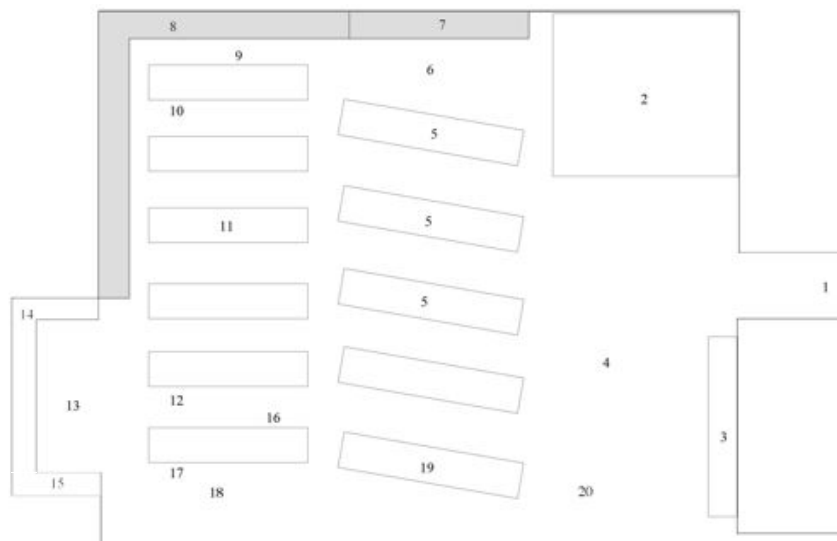
Utstillinger i integrert i tradisjonelle bokhyller gjør at man får lyst både til å ta i bøkene og å låne dem hjem. Et eget utstillingsområde fremhever gjerne assosiasjoner til normer forbundet med museum, og kan dermed skape en følelse av at man ikke kan se i de utstilte bøkene. For mange visuelle inntrykk på en gang kan også gjøre at boken forsvinner i mengden. Små utstillinger derimot viser til noe av mangfoldet i hyllen, og skal samtidig bidra til å trekke oppmerksomheten til seg ved å bryte opp og skape luft i bokhyllene.

Utstilling er en bra formidlingsstrategi til brukere som ikke helt vet hva de vil ha. Det blir dermed mindre krevende for de besøkende å gå på oppdagelsesferd i biblioteket når noen ting er lettere å få øye på enn andre: man får litt hjelp på veien, man får inspirasjon som kan fungere som et kart i de store samlingene.

De flerspråklige samlingene

Under feltarbeid i London la jeg merke til at den flerspråklige samlingen var ulikt strukturert. Noen steder stod samlingen i sammenheng med kulturbøker og skjønnlitteratur, mens andre steder stod samlingen i sammenheng med andre bøker som handler om språk (språktreningsbøker, lettlestbøker, ordbøker osv.). Jeg la spesielt merke til at de flerspråklige bøkene ofte stod i sammenheng med krim,

blant annet på Hackney Central Library, Croyden Central Library og St. Pancras Library. Til sammenligning står den flerspråklige samlingen på Bergen Offentlige Bibliotek ved kulturbøkene, mens bøker som omhandler språk er plassert i fagbokavdelingene. Har plasseringen av samlingene noe med status å gjøre, eller har det noe med hvor langt biblioteket og lokalsamfunnet er kommet i arbeidet med integrering?

Figur 13: Croyden Central Library. De grå feltene viser den flerspråklige samlingen: 1. Her registrerer man seg for å låne data, 2. Foredragsområde, 3. Aviser og blader, 4. Lese plass, 5. Krim, 6. Lese plass, 7. Europeiske språk, 8. Ikke-vestlige språk, 9. Myter, 10. Engelsk litteratur, 11. Amerikansk litteratur, 12. Humor, 13. Lese plass, 14. Ordbøker, 15. Språktrening, 16. Ungdom, 17. Horror, 18. Flere bøker på denne siden av biblioteket, 19. Ymse bøker, 20. Skranke og flere bøker

På biblioteket i Croyden er den flerspråklige samlingen delt inn geografisk. Det vil si at samlingen skiller mellom vestlige og ikke-vestlige språk. Bøkene er plassert langs veggen i et hjørne på en måte som skaper en helhetlig og oversiktlig struktur. Dette kommer godt frem av figur 13. Biblioteket i Croyden oppleves ryddig, og det er enkelt å bevege seg rundt for å finne det man er på utkikk etter.

Jeg ser at den flerspråklige samlingen er plassert relativt likt på noen av bibliotekene jeg har besøkt til nå. Bøkene er plassert i et hjørne i nærheten av krimbøkene. På Croyden Central Library er den flerspråklige samlingen

plassert langs veggen, mens engelsk- og amerikansk skjønnlitteratur og krim er plassert i hyllene foran. (Feltnotater, London – Croyden 21.09.11).

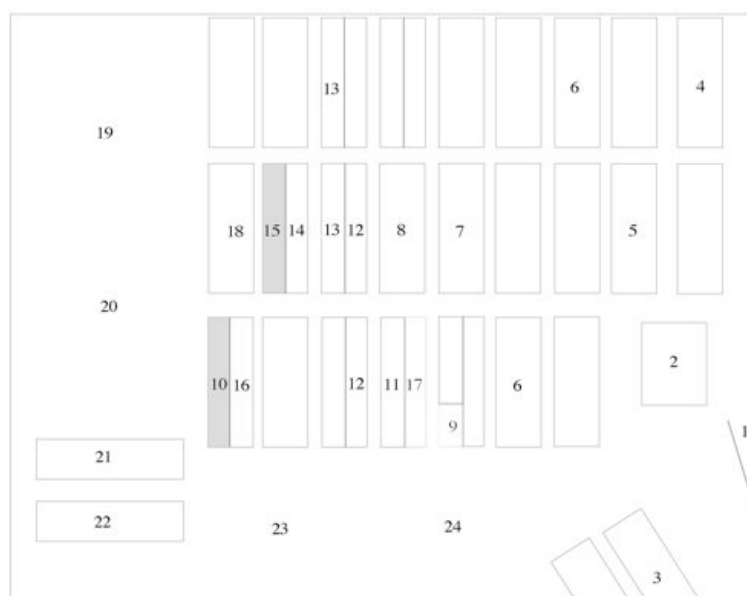
På biblioteket i Hackney var den flerspråklige samlingene geografisk inndelt, i likhet med Croyden Central Library. Men på Hackney står ikke bøkene i tilknytning til hverandre. Dette gjorde at det var vanskelig å finne frem i samlingen og biblioteket generelt (Feltnotater, London – Hackney, 22.09.11).

Figur 14: Oversiktsfotografi av Hackney Central Library

På Hackney Central Library har de den samme geografiske inndelingen som biblioteket i Croyden, men de har strukturert språkgruppene annerledes i biblioteklandskapet. Som vi ser av figur 15 (s. 49) er bøkene plassert uavhengige av hverandre. Dette skaper en mer kaotisk struktur, som det blir vanskelig å få grep om. Jeg brukte lang tid på å kartlegge biblioteket i Hackney, og i det hele tatt finne den flerspråklige samlingen.

I London er de flerspråklige samlingene mer integrert i biblioteklandskapet; her er ikke skillet mellom denne og de resterende samlingene like bevisst som i Bergen. På Bergen Offentlige Biblioteket er den flerspråklige samlingen ledd i en multikulturell satsning der det hele tiden arbeides aktivt med å skape og fornye den flerspråklige samlingen. Den flerspråklige samlingen er plassert i et eget rom og har gjennomgått en strukturell endring det siste året. Gjennom den bevis-

Figur 15: Hackney Central Library. De grå feltene viser den flerspråklige samlingen: 1. Inngang, 2. Utstilling, 3. Ymse, 4. Musikk og DVD, 5. Lydbøker, 6. Fiksjon, 7. Large print, 8. Krim, 9. Språkopplæring-lydbok, 10. Ikke-vestlige språk, 11. Western, 12. Religion, 13. Tegning og design, 14. Poesi, 15. Vestlige språk, 16. Andre verdenskrig, 17. Språktreningsbøker, 18. Geografi, 19. Dataplasser, 20. Lese plasser, 21. Referansebøker, 22. Afrikansk historie, 23. Flere bøker på denne siden av biblioteket, 24. Skrankeområdet.

te satsningen og arbeidet med den strukturelle inndelingen i språksalen blir det lettere å finne frem og bruke bøkene i samlingen.

Et landskap i endring

Under perioden med feltarbeid har hovedutlånet ved Bergen Offentlige Bibliotek og Hackney Central Library omstrukturert deler av det innvendige landskapet. Dermed ser vi at infrastrukturen endres etter behov for å oppnå best mulig resultat – et tilgjengelig og moderne bibliotek. I tillegg har Bergen Offentlige Bibliotek gjennomgått en større ombygging de siste årene, både innvendig og utvendig.

Sosialantropolog Arjun Appadurai hevder at rom må forstås i forhold til et globalt, politisk, økonomisk og kulturelt nettverk med “mobile eller flydende dimensjoner, og konstituerer *forestillede verdener* eller *-scapes*: ethnoscapes, medias-

capas, technoscapes, financescapes eller ideoscapes” (i Simonsen 2009, 50). Gjennom en slik kulturgeografisk oppfattelse blir rom noe som stadig er i endring (ibid.). Ved å se på biblioteket som et landskap kan vi få en mindre statisk oppfattelse av biblioteket som institusjon, og det blir mulig å se på biblioteket som et sted bestående av flere mentale eller subjektive sfærer som er utenfor hverdagsvirkeligheten (se P. Berger & Luckman, 2000). Dette setter biblioteket i et helt annet lys, der endringen av biblioteket ikke er noe som kun skjer her og nå, men isteden blir biblioteket et sted med flytende dimensjoner i en kontinuerlig prosess.

Diskusjoner omkring rom og interiør er et tema som hele tiden er aktuelt i biblioteket og er noe bibliotekarene jobber mye med. Anne Berit jobber i avdelingen “kunst, kultur og språk,” en ny avdeling etter ombyggingen. I denne avdelingen er den flerspråklige samlingen plassert, i andre etasje, ved siden av kunst- og kultursamlingen og det digitale verkstedet. Anne Berit forteller:

Etter at vi bygget om, ble den flerspråklige samlingen for voksne plassert i andre etasje i rommet ved siden av Galleri-avdelingen [. . .]. Logisk sett er det mer naturlig at min funksjon og den flerspråklige samlingen er plassert i Hovedutlånet i slik den var tidligere, og der de store skjønnlitterære samlingene er, språkkurs, norskopplæringsmateriale, kulturstudier med mer. Men slik det er nå, har samlingen fått større plass. Dessuten kan jeg samarbeide enda tettere med leder for Kunst, kultur og språk, om arrangementer og prosjekt, slik vi har gjort tidligere.²³

Alf Kåre forteller at det er blitt diskutert underveis hvordan denne samlingen skal plasseres:

Vi har jo diskusjonen med hvordan vi skal plassere skjønnlitteratur på andre språk. Nå står jo disse bøkene i et eget rom. Det er riktignok alle andre språk bortsett fra svensk, dansk og engelsk der, det er ikke bare språk fra langt vekk nært sagt. Det kan jo selvfølgelig diskuteres hvor lurt det er. Rommet brukes også som leserom, og det er mange bord og stoler her så det sitter en del folk her til vanlig. Men selvfølgelig så skal en være forsiktig med å lage sånn lukkede rom.²⁴

Den flerspråklige samlingen er mer isolert fra resten av samlingene i biblioteket etter at den ble plassert i et eget rom. Dette trenger ikke være negativt, selv om isolert ofte er et negativt ladet ord. Isteden kan det vise til klare og definerte strukturer

²³Intervju B – Anne Berit, *Hvilken stilling og hvilke arbeidsoppgaver har du?* s. 1

²⁴Intervju C – Alf Kåre, *Har du noen tanker om hvordan man kan bedre integreringen?* s. 6

i det store biblioteklandskapet. Det er viktig å påpeke at hele Bergen Offentlige Bibliotek er inndelt i rom i et landskap med åpne dører. Dermed blir spørsmål om lukkede rom eller isolerte rom gjeldende for flere av bibliotekets samlinger, som f.eks den lokalhistoriske samlingen og musikkavdelingen. Informantene trekker selv frem begreper om lukkede rom med forsiktighet, og fokuserer i større grad på de positive effektene omstruktureringen har hatt. Anne Berit forteller:

Jeg har vært litt skeptisk til at bøkene skal stå for seg selv, for jeg har lyst til at folk som skal låne bøker fra den flerspråklige samlingen skal gå midt i resten av samlingen. Men det er jo et praktisk hensyn.²⁵

Dette handler om en oppfatning av hvordan et bibliotek skal være og hvilke offentlige roller biblioteket har. Biblioteket skal være integrerende, samtidig som biblioteket skal ha et tilbud til alle. Når samlingen står i et eget rom blir det mer plass til å skape en strukturert og oversiktlig samling, der det er lett å finne frem i godt merkede hyller. Gjennom åpne dører til digitalt verksted og kulturavdelingen får språksalen et åpent landskap og på denne måten er det ønskelig å minske den tilsidesatte følelsen som rommene kan skape. Samtidig blir det bedre plass til utvikling av den flerspråklige samlingen.

Informantene trekker frem både fordeler og ulemper ved den nye struktureringen, noe som viser at det er mange faktorer som spiller inn når bøker skal plasseres i et bibliotek. Anne Berit forteller at strukturendringene har påvirket utlånet:

Etter at vi flyttet den flerspråklige samlingen har utlånet gått litt ned. En del lånere finner nok ikke samlingen igjen, men det vil nok gå seg til. Fordelen nå er mer plass og at lånerne når de kommer til samlingen, ser ut til å oppleve det som en oppgradering av status for språkene.²⁶

Under feltarbeidet fikk jeg inntrykk av at omstrukturering var vellykket gjennom bruken av bibliotekrommet, til tross for nedgangen i utlånsstatistikken. Bruken av språksalen viser til en trivsel og et godt miljø:

Språksalen er nesten fullt av folk som arbeider eller leser. En bibliotekar leter etter en bok. Slik rommet er plassert fungerer det også som et gjennomgangsrom – slik at det ikke ligger for seg selv – det er et åpent, men eget, rom. Det er en behagelig atmosfære her (Feltnotater, Bergen 08.09.11).

²⁵Intervju B – Anne Berit, *Hvordan inkluderer dere de flerspråklige bøkene?* s. 6

²⁶Intervju B – Anne Berit, *Hvordan inkluderer dere de flerspråklige bøkene?* s. 6

Den flerspråklige samlingen er plassert i et rom for alle og det er et sted der ulike kulturer møtes, både gjennom litteraturen og de besøkende. Måten rommet er organisert på skaper et tett bånd mellom hvordan bibliotekbrukerne oppfatter rommet og gjenstandene i rommet. Lese plassene, stolene og utstillingene i språksalen er med på å skape et inntrykk og en forståelse av hvordan rommet kan brukes, og gjennom interiør, romfølelse og struktur er det ønskelig å få frem at rommet er tilgjengelig for alle, uavhengig av kulturell bakgrunn og språkkunnskaper.

Hva kan strukturen fortelle?

Biblioteklandskapet legger gjerne opp til at bibliotekrommet kan brukes på flere måter. Likevel kan strukturen legge noen bestemmende og førende rammer. Biblioteket skal ha medier som passer til alle og bibliotekrommet skal være tilgjengelig for alle; den strukturelle organiseringen av biblioteket er desto vanskeligere. For hvordan skaper man et rettferdig heterogent rom som er tilpasset lokalsamfunnet?

I kapitlet har vi sett at arkitektur, interiør, struktur og romfølelse er med på å fortelle oss hva vi kan forvente oss av biblioteket, hvordan vi skal oppføre oss, og hvilke intensjoner og funksjoner biblioteket fokuserer på. Dette varierer fra de ulike bibliotekene og det lokalsamfunnet de er lokalisert i. Infrastrukturen i biblioteket er stadig under utvikling for å få rommet til å fungere på en god måte. Biblioteket knytter sammen ulike funksjoner i samme landskap. Data, opplæring, lek og underholdning blir en del av et større heterogent nettverk.

Romfølelsen åpner for at bibliotekbrukeren kan la seg inspirere, oppdage og få lyst til å lese. Romfølelsen og betydningen av den kommer best frem i de bibliotekene som skiller seg fra et tradisjonelt bibliotek som f.eks. en mer hjemlig eller en mer avisende institusjonell romfølelse. Dette viser at en god romfølelse er nødvendig for at biblioteket skal kunne fungere som et oppholdsrom – et sted der folk ønsker å tilbringe tid. En romfølelse som ikke viser til den åpenheten og tilgjengeligheten biblioteket står for kan dermed gå ut over den offentlige rollen og bibliotekets sentrale plass i det multikulturelle lokalsamfunnet. Strukturen, eksteriøret og interiøret er med på å fortelle oss at biblioteket er et offentlig rom: et rom for ulike interesser, og for mennesker med ulik kulturell bakgrunn.

5 Det offentlige rommet

I forlengelse av kapittel 4 vil jeg se på biblioteket som et fritt, åpent og flerfunksjonelt sted som kan fungere som oppholdsrom, møteplass, lærested og leseplass.

På 1700-tallet vokser den borgerlige offentligheten frem i Europa. Da oppstår samlingsteder der man kan lese, diskutere og møte andre mennesker (Habermas, 1999). “Sammen med avisene, tidsskriftene, galleriene, teatre, museer, de litterære salongene, bokhandlere og forlag, var bibliotekene en sentral offentlig arena for samtale” (Drange, 1999, 5). Den borgerlige offentligheten og allmuebibliotekene viser til et alminnelig, lesende publikum, i motsetning til den lærde eliten som regjerte i de tidligere klassiske bibliotekene. En endring finner også sted i litteraturutvalget: der eliten leste klassikere, var de borgerlige opptatt av å lese utgivelser fra samtiden (Habermas, 1999; Lauridsen, 2009). Allmuebiblioteket er forløperen til folkebiblioteket slik vi kjenner det i dag. Utover 1800-tallet får vi en overgang fra allmuebibliotek til folkebibliotek med egen biblioteklov (*Folkebibliotek*, 2011). I tillegg begynner folkebibliotekene også å få statsstøtte (ibid.). Her kunne “handelsstand og håndverker [. . .] trekke seg tilbake og utveksle informasjon, lese aviser og tidsskrifter” (Drange, 1999, 5). Biblioteket ble et nytt offentlig rom i lokalsamfunnet, og det kom på et viktig tidspunkt i historien. Men hvordan er forholdene i det moderne samfunnet? Hvilke offentlige roller er det biblioteket har i dag?

Where today can citizens find a safe and free (and hopefully quality) environment in which to talk, to think, to study? Pubs are closing and community centres are reducing in number. Public squares are excellent, but do not offer shelter and security (Durcan, 2011, 334).

Tony Durcan, leder av kultur, bibliotek, og kunnskapssektoren i Newcastle, peker på mangelen av offentlige rom i det moderne samfunnet. Han mener bibliotekets offentlige rolle må beskyttes og videreutvikles (ibid.). Hva er et offentlig rom og hvordan passer biblioteket inn i denne kategorien? På hvilken måte er biblioteket offentlig? Kan man si at biblioteket er et sted hvor offentligheten er tilstede på en litt annerledes måte enn offentlige steder flest?

I det offentlige rommet har biblioteket en sentral plass som samlingsted for litteratur og litterære arrangementer. Litteraturen har alltid hatt en viktig plass i

samfunnet gjennom underholdning, kunnskap og som ledd i den offentlige debatten. Dette kom tydelig frem i debatten om litteraturhus der disse er blitt sammenlignet med bibliotek (se Deildok, 2009; Bergan, 2009). Dette er ikke noe jeg skal gå i dybden av i oppgaven, men debatten er med på å illustrere bibliotekets funksjon i samfunnet. Som kulturinstitusjon ønsker litteraturhuset (i likhet med biblioteket) å vekke interesse for litteratur og lesing. Litteraturhuset i Oslo er et sted som tilbyr ulike litterære og kulturelle aktiviteter og arrangementer, som f.eks litterære opplesninger, debatter, foredrag, “åpen mikrofon” og “historisk søndag” (Litteraturhuset.no, 2011). I tillegg består litteraturhuset av kafé, bokhandel, scener og rom for samtale (ibid.). Et litteraturhus er kanskje et mer eksplisitt rom for debatt gjennom arrangementene som finner sted her. Samtidig er det et mer kommersielt sted som følge av inkludert kafé og bokhandel på huset. Biblioteket er, på sin side, et offentlig frirom “hvor man ikke har særlige forventninger og hvor brukerne eller borgerne får tilbudt informasjon, uformel læring og et righoldig utbud av kulturelle aktiviteter” (Elbeshausen & Moring, 2008, 205). Det blir særlig viktig at biblioteket er et uformelt sted der ingen forventer noe spesielt. Et litteraturhus har ikke den samme lave terskelen som biblioteket har, noe som kan svekke graden av offentlighet. Dette er ikke negativt i seg selv, men et argument i debatten om behovet både for litteraturhus og bibliotek i en by. Biblioteket er i større grad et sted *å være*.

Bibliotek blir ofte sett på som en “møteplass for folk med ulik klassebakgrunn, livsstil og smak” (Drange, 1999, 5). Dette er en viktig funksjon i biblioteket fordi det i dagens moderne samfunn er få offentlige frirom (Vestheim, 1997). Tapet av det offentlige rom er blitt beskrevet som et moderne samfunnsproblem (se Drange, 2002). Sosiolog Richard Sennett er opptatt av destruksjonen av det offentlige rom i det moderne samfunnet, og hevder en slik oppløsning skaper en “lengsel etter menneskelig kontakt” (1992, 71). Sennett påpeker at endringer i oppfattingen av det allmenne fellesskapet frembringer en lengsel “etter nære, åpne relasjoner ansikt til ansikt med andre mennesker på samme område” (ibid. 72). Her kan vi trekke paralleller til Giddens (1999) som mener vi må gjenerobre det offentlige rom.

I et moderne og inkluderende samfunn er det et behov for rom til interaksjon mellom mennesker på ulike nivå – et rom der mennesker kommer i direkte eller

Figur 16: Bruk av bibliotekrommet på Hackney Central Library

indirekte kontakt med andre mennesker uten forutsetninger (ibid.). Mangel på offentlige rom kan være med på å endre en medmenneskelig bevissthet og skape et mer ekskluderende samfunn. Et interessant poeng er at mens de fysiske rommene stadig innsnevres, øker omfanget av offentlige virtuelle rom for debatt og diskusjon (gjennom nettaviser, sosiale medier og blogger osv.). De virtuelle rommene viser til en ensom offentlighet eller kontaktzone der samhandling med andre ofte foregår anonymt og skriftlig: desto viktigere blir parker og bibliotek som fysiske kontaktpunkt i lokalsamfunnet.

Et offentlig sted i lokalsamfunnet

For å få en bedre forståelse av biblioteket som et heterogent og komplekst rom i lokalsamfunnet kan det være en interessant innfallsvinkel å se på biblioteket som et globalt og fysisk sted. I boken *A place in the world?* (1995) skriver Doreen Massey om sted i et globalt perspektiv, og hvordan grensene, som tidligere definererte sted og rom, har endret seg:

[...] *Spatial* movement, interaction, influence and communication have become so extended, so fast, and so available, that the borderlands and boundaries which once used to define *places* as distinct and in some degree separate from each other are so often crossed that the notion of place which was previously viable has to be re-thought (1995, 53-54).

Gjennom globalisering, migrasjon og integrering kan biblioteket være et bindeledd mellom steder, der det kjente og ukjente, møtes i det fysiske og virtuelle biblioteklandskapet. Geograf Russel King ser på migrasjon som en menneskelig link mellom steder: “Migration stretches particular forms of social relations across space: both the social relations of capitalist production [...] and the personal social networks that reproduces migration chains through time” (1995, 27). I forlengelse av dette kan man si at biblioteket fungerer som en offentlig og romlig link mellom steder.

Ut fra et mer komplekst perspektiv ser Massey steder som “artikulerte momenter i et nettverk av samfunnsmessige relasjoner og betingelser” (1997, 316). Momentene, for eksempel en gate, blir således større enn gaten i seg selv (med sine fysiske rammer) gjennom erfaringer, oppfatninger og fortellinger om gaten. Også Massey går vekk fra oppfatningen av sted som et område med grenser, og ser stedenes relasjoner, erfaringer og betingelser over en “mye større skala enn hva vi i øyeblikket tilfeldigvis definerer som selve stedet” (ibid. 316). Stedet er dermed ikke et gitt område, men en uavgrenset kontekst som går ut over de geografiske rammene. Stedene muliggjør en bevisst utadvent stedfølelse som integrerer det lokale og det globale på en positiv måte (ibid.). Massey fokuserer her på kontinenter, regioner og gater, men dette kan overføres til landskapet og stedsfølelsen i biblioteket. Det fysiske biblioteket vil nødvendigvis ha en gitt størrelse gjennom de arkitektoniske rammene, men ved å se på biblioteket som et sted brytes de fysiske rammene til biblioteklandskapet ned, og biblioteket kan forståes som et rom der historie, kultur og minner møtes på tvers av tid, rom og sted. I lys av dette skapes en tosidig stedsfølelse i biblioteket gjennom en lokal geografisk tilhørighet og et monumentalt rom uten grenser.

Torunn Selberg skriver: “Globalisering fører til at lokalsamfunn forholder seg til steder ute i verden og skaper relasjoner som peker ut over det nasjonale. Det lokale blir del av overnasjonale nettverk” (2007, 16). Doreen Massey og geografen Pat Jess skriver om ulike måter å se på forholdet mellom sted og kultur:

On the one hand there is the continuous mixing of cultures through the interconnections between places, especially though not only via migration. [...] The other side of the relations between place and culture, and of their nonconformity, is the holding together of cultures which have been disper-

sed over often vast spatial distances – the differentiated reproduction of a migrant culture in places far from 'home' (1995, 1).

Biblioteket blir et naturlig holdepunkt i en slik prosess, fordi det binder sammen ulike kulturer gjennom kunnskap, kultur, og informasjon. Selberg skriver “Et sted er ikke lukket og avgrenset, men åpent for impulser, fortellinger og meninger i sirkulasjon i en større verden [...]” (2007, 16). Globaliseringen får en fysisk form i biblioteket gjennom en integrering av ulike kulturer og språk. På biblioteket er grensene ut til verden minimale fordi en her får tilgang til informasjon, kunnskap og kultur fra ulike deler av kontinentet gjennom bøker, Internett og båndene mellom ulike bibliotek. Biblioteket blir dermed et sted der globalisering foregår og blir synliggjort gjennom mennesker og ulike medier.

I samsvar med en økende globaliseringen i samfunnet øker også behovet for en kulturell tilhørighet, identitet og en dialog med andre kulturer. Biblioteket skal være et sted som møter slike behov ved at de “gir lokal inngang til global, nasjonal og lokal kultur og kunnskap” (Indergaard & Østby, 2006, 8). På denne måten blir biblioteket større enn selve det fysiske rommet. Biblioteket kan sies å være et lokalt sted der det globale og lokale sammenfiltres. Biblioteket blir et fysisk sted som samtidig er innlemmet i en stabil prosess:

Steder *skjer*, de skapes av de hendelser og aktiviteter som har funnet – og stadig finner – *sted*. Det er *mer* enn en geografisk plassering i rommet, de skapes og omskapes av de narrative og materielle sammenhenger som gjør at vi identifiserer en lokalitet som et *sted* (2007, 19).

De fysiske grensene til biblioteket brytes ned, og biblioteket blir en lokal institusjon i et større globalt nettverk.

Det lokale biblioteket

Som en del av byens kommunale infrastruktur har biblioteket en nøkkelrolle i hverdagslivet, på et sosialt, økonomisk og kulturelt nivå, hevder arkitekt Brian Edwards (2002). Dette kommer frem blant annet av bibliotekets plassering og hvordan biblioteket brukes. Som det kom frem av kapittel 4 er hovedbibliotek som regel plassert sentralt i bykjernen, mens bibliotekfilialer er plassert på lokale møtesteder, gjerne i forbindelse med et kulturhus eller torg. Det ser vi blant annet

på Bergen Offentlige Bibliotek som er plassert i byens knutepunkt nær både tog- og busstasjon. Croyden Central Library er plassert i et kulturhus sentralt i bydelen mens Charing Cross Library er plassert i en hovedgate.

Det virker som bibliotekene i utkantstrøkene av byen i større grad er plassert i kulturhus, slik som biblioteket i Hackney og Camden. Mens bibliotekene i bykjernen er mindre, som for eksempel St. Pancras Library, men til gjengjeld er det ikke så langt mellom hvert bibliotek. Det ser ut som om alle bibliotekene bærer preg av lokalmiljøet og tilpasser tilbudet og språkutvalget etter dette (Feltnotater, London – Hackney, 22.09.11).

Gjennom bruk av bibliotek som for eksempel læresenter, møteplass, underholdningsarena og oppholdsrom får biblioteket en viktig og variert funksjon i samfunnet som folk flest kan benytte seg av. Bibliotekets materialsamling vil i stor grad utvikle seg i tråd med de ulike brukergruppene. Fiona, informasjon, tjeneste- og ressurschef ved Croyden Central Library, forteller hvordan de gjennom kommunikasjon med bibliotekbrukerne skaper et direkte bånd mellom bibliotek og lokalsamfunn:

Croydon is a very diverse borough in London. Croydon has a range of books in other languages and we purchase based on stock performance and based on feedback from customers. We are planning a focus group in November and inviting people from community groups and library customers to come and talk about stock and select new stock. A book supplier will be there. We also have Asian Interest and Black Interest sections containing fiction and non-fiction.²⁷

Utvalget ved biblioteket viser til det multikulturelle lokalsamfunnet, samtidig som det understreker at det er en multikulturell møteplass gjennom bokmaterialet. Videre forteller Fiona at den flerspråklige samlingen kalles for “community languages” fordi samlingen representerer språkene som er brukt i det multikulturelle lokalsamfunnet. I sin helhet består det språklige utvalget på hovedbiblioteket i Croyden av bøker på tamil, bengali, urdu, hindi, punjabi, gujaradi, vietnamesisk, kinesisk, spansk, fransk, tysk og tyrkisk. Av 13 bibliotek i Croyden er det ikke alle avdelingene som har en flerspråklig samling, forteller Fiona: “it depends on the community they serve.”²⁸ Utvalget av hvilke språk som finnes i den flerspråklige

²⁷Intervju – Fiona, s.1

²⁸Intervju – Fiona, s.1

samlingen (eller om et bibliotek i det hele tatt har en flerspråklig samling) er med andre ord avhengig av lokalsamfunnet. Den flerspråklige samlingen på bibliotekene jeg har besøkt, varierer i antall med alt fra ett språk på Charing Cross Library, til omlag førti ulike språk på Bergen Offentlige Bibliotek. Mindre bibliotek og filialer har gjerne mindre samlinger. Dette ser vi for eksempel på biblioteket i Camden som har en flerspråklig samling bestående av bengali og somali. Tilsvarende har biblioteket i Charing Cross bare bøker på engelsk og kinesisk. Biblioteket ligger rett ved Chinatown og viser dermed et tydelig bilde av lokalsamfunnet. På Notting Hill Gate Library har de på sin side ingen flerspråklige bøker. Om dette er tilfeldig eller har en rot i lokalsamfunnet vet jeg ikke med sikkerhet, siden jeg ikke har vært i kontakt med dem som jobber der. Men ut i fra intervjuet med Fiona kan man anta at biblioteket ligger i et område med en mindre språklig kompleksitet, enn for eksempel bibliotekene i Hackney og Croyden.

Utvikling i samsvar med lokalsamfunnet finner vi også i de norske bibliotekene. Møter mellom bruker og ansatte har mye å si for fremtidig utvikling av bibliotekets tilbud og samlinger. Kommunikasjon med brukerne er med på å fortelle de ansatte hva bibliotekbrukerne ønsker at et bibliotek skal være. Tilbudet skal ikke bare gjenspeile det de ansatte tror bibliotekbrukerne vil ha, men det bibliotekbrukerne faktisk vil ha. Anne Berit forteller at hun har en del omvisninger blant klasser som lærer seg norsk, og forteller at det gir henne en økt forståelse av hvilke behov de har for bibliotekets tjenester.²⁹ Dermed skapes et direkte bånd mellom bibliotek og bruker, og bibliotek og lokalsamfunn.³⁰ Anne Berit forteller at boksamlingen i stor grad representerer det flerkulturelle miljøet i Bergen:

Utviklingen av samlingene våre har en sammenheng med hvor mye folk leser og hvor mye de bruker biblioteket. Det kan være grupper i Bergen som er lite interessert og har liten tradisjon for å bruke biblioteket, og selv om vi prøver å oppmuntre til det, blir ikke biblioteket brukt. Så er det andre grupper, som for eksempel den russiske befolkningen, som er vant til å lese mye og da setter store krav til oss og etterspør litteratur. Det vil si at samlingene ikke fullstendig gjenspeiler befolkningsgruppene i Bergen.

I tillegg har vi av og til prioritert grupper som har vanskelig for å skaffe seg litteratur. Vi har en liten samling på uigurisk. Uigurene er en tyrkiskspråklig

²⁹Intervju B – Anne Berit, *Hvordan nå frem til de som ikke bruker biblioteket aktivt?* s. 8

³⁰Den samme kommunikasjonen kan vi også finne rundt de andre samlingene biblioteket har.

befolkningsgruppe som bor i Vest-Kina, i Xinjiang eller Øst-Turkestan, og som bruker arabisk skrift. De har i stor grad vært undertrykt. Lederen deres som nå er utvandret til USA, var lenge fengslet og fikk Rafto-prisen. På grunn av denne tilknytningen til Bergen og at den største gruppen uigurer som kom til Norge, i begynnelsen var bosatt i Bergen, kjøpte vi en liten uigurisk samling. Jeg tror ikke det er noen andre folkebibliotek i Norge som har tilsvarende.³¹

Det er ønskelig at kunnskapen og kulturen som er representert i biblioteket skal gjenspeile den multikulturelle befolkningen i samfunnet. Den pluralismen som tilstrebes skal også gjelde de besøkende. Gjennom et pluralistisk innhold, blir det skapt et grunnlag for at alle kulturer skal kunne finne en tilknytning til biblioteket. I sitatet ovenfor ser vi at biblioteket i Bergen også tar hensyn til mindre grupper, som kanskje ikke selv har tatt initiativ til å bruke biblioteket i særlig stor grad. Der filialene i større grad kan forholde seg til lokalsamfunnet alene, skal et hovedbibliotek prøve å skape et helhetlig kulturelt bilde som representerer et større område, samtidig som det skal dekke bibliotekbehovet til den lokale kjernen.

Bøkernes plass i det offentlige rom

Bibliotekets offentlige rolle stiller visse krav til det boklige materialet. Samtidig åpner det offentlige aspektet opp for smalere sjangre og mindre kjente bøker det kan være vanskelig å få tak i andre steder. For å oppnå pluralisme i innholdet blir innkjøpene gjort etter fastsatte rammer. Kvalitetskrav og balanse blir viktig i forhold til dette, samtidig som økonomien har en sentral rolle. Hvordan forholder norske bibliotek seg til slike rammer? Anne Berit og Trine forteller om sin visjon for den flerspråklige samlingen:

Vi ønsker at bøkene skal ha litterær kvalitet. Samtidig ønsker vi at samlingen skal være variert og nå en stor brukergruppe, og at den skal være balansert politisk sett. Det er de samme kravene til den flerspråklige samlingen som til de andre samlingene vi har.³²

Vi prøver på beste vis å få representative utvalg og skikkelige forfattere, og det betyr ikke at det er norske forfattere oversatt, da blir det veldig smalt, for det er jo en del land hvor det er svært lite oversatt fra norsk. Men det er

³¹Intervju B – Anne Berit, *Representerer tilbudene det flerkulturelle miljøet i Bergen?* s. 7-8

³²Intervju B – Anne Berit, *Rammer rundt innkjøpspolitikken?* s. 7

et poeng at det finnes, hvis Ibsen er oversatt til dari kan det være greit for afghanere å kunne gjøre seg kjent med Ibsen som tross alt er en verdensdramatiker. Ikke sant, med tanke på integrering.³³

Det er ønskelig å oppnå samlinger med god kvalitet, samtidig som det skal være representativt, variert og jevnt politisk fordelt i tillegg skal det nå en stor brukergruppe. I en mindre samling kan dette være en krevende oppgave, særlig i forhold til bøker som er skrevet på språk de ansatte ikke behersker. På Bergen Offentlige Bibliotek bestiller de selv noen bøker til den flerspråklige samlingen, men som regel går innkjøpene gjennom Det flerspråklige bibliotek i Oslo som har en felles innkjøpsordning for bibliotekene i Norge. Anne Berit forteller også at de mottar en del gaver med bøker på andre språk, og påpeker at dette er noe de setter veldig pris på. Utfordringen her ligger i at hver enkelt samling skal være balansert, både på et politisk og kulturelt nivå:

I forhold til samlingsutvikling er det en utfordring at samlingene skal være balanserte. Hver språksamling er liten og kan lett bli skjev i forhold til dette. Vi ønsker å være åpne for tilbakemeldinger fra lånerne. Hvis noen klager, snakker vi sammen om saken. Vi får mange gaver, og det er flott i og med at budsjettet er lavt. Utfordringen er når samlingen på et språk blir over femti prosent gaver, og bøkene stort sett er i dårlig forfatning og ser lite fristende ut. Jeg har dessverre mange gaver som ikke er kommet på hylla ennå.³⁴

Når biblioteket mottar gaver til den flerspråklige samlingen inviterer de en tolk for å se på bøkene. Tolken hjelper til med å opprettholde balanse i språksamlingene, gjennom å gjenfortelle bokens innhold. Tolken skal være nøytral, og skal kun tenke språk. Gjennom en tolk får man mulighet til å reflektere forskjell og mangfold også i den flerspråklige samlingen. Arbeidet med tolk viser at det er det faglige som ligger til grunn.

Den demokratiske rollen i biblioteket ligger til grunn for material, tilbud og aktiviteter på biblioteket, og legger bestemmende rammer for bibliotekets utvikling. Det offentlige og demokratiske ved biblioteket åpner dermed opp for et flerfunksjonelt landskap.

³³Intervju A – Trine, *Kriterier til innkjøpspolitikken?* s. 4

³⁴Intervju B – Anne Berit, *Er det noe du har lyst til å tilføye?* s. 15

Et heterogent rom

Biblioteket er et heterogent sted, med mange ulike funksjoner og identiteter. Det komplekse biblioteket kan brukes som oppholdsrom, leserom, studiested, frirom, og møteplass for å nevne noe. I tillegg er det et rom fylt med bøker og andre materialer som er tilgjengelig til bruk og utlån.

[Biblioteket] skal være en sydende møteplass som innbyr til aktivitet samtidig som det skal gi rom for kontemplasjon og refleksjon; det skal være en dagligstue i storbyen med lav terskel samtidig som det skal være en katedral som gir følelse av høytid; det skal [...] være Sissel Kyrkjebø og DumDum Boys samtidig (Flaten et al., 2008, 54).

Sitatet er hentet fra brukerundersøkelsen “Hvem er de og hvor går de?” og viser godt frem bibliotekets heterogene og offentlige rolle i det moderne, multikulturelle samfunnet (Flaten et al., 2008). En måte å begrepsliggjøre bibliotekets offentlige rolle ser vi hos Ray Oldenburg som deler hverdagslivet inn i tre sfærer: private rom (førstedet), rom forbundet med jobb/utdanning (andrestedet) og offentlige rom eller uformelle møteplasser (tredjestedet) (i Niegaard, 2011. Se også Baker & Evans, 2011). Ved første øyekast kan man tenke at biblioteket fungerer som et tredjested. Biblioteket er et offentlig rom og en uformell møteplass. Fra et tredjestedsperspektiv er biblioteket et sted der man kan gå med eller uten en plan, et sted man kan finne inspirasjon, la seg motivere til å lese, møte eller bare sitte og se på andre mennesker. Tredjestedsperspektivet dekker noen av bibliotekets funksjoner, men biblioteket er også et sted man kan besøke i jobb og utdanningsammenheng. På samme måte kan man besøke biblioteket gjennom en privat kontekst – for eksempel ved å sjekke e-post eller bestemme hva man skal ha til middag.

Ragnar Audunson (2010b) argumenterer for at Oldenburgs tredeling ikke lar seg adskille på biblioteket fordi alle tre arenaene er tilstede samtidig. Han viser til Marie Chetwynd Eikeland som har skapt begrepet om *det integrerende fjerdestedet* i sin masteroppgave, et mer passende begrep for biblioteket fordi det inkluderer overgangene mellom de tre sfærene (ibid.). I det integrerende fjerdestedet blandes private og offentlige sfærer ved at man blant annet kan sjekke sin private e-post, treffe bekjente, eller lese en bok om et tema som er del av en offentlig

debatt. Som følge av dette skapes et heterogent rom som viser til det hyperkomplekse brukspotensialet ved biblioteket. I lys av dette blir biblioteket et sted der vi kan være oss selv, la oss inspirere og utvikle våre egne interesser, noe som også kommer frem i observasjonene. Dette representerer en endring i bruken av biblioteket som har skjedd de siste årene, som Anne Berit i Bergen også har notert seg:

I de store byene blir nok bibliotekene i større grad brukt til å gå rundt å snuse i hyllene og som en plass å være på.³⁵

Endringene i bibliotekbruken er kanskje en konsekvens av destruksjonen av det offentlige rom?

I følge Greenhalgh (1995) er biblioteket et av få steder som fortsatt er et offentlig og gratis tilbud. Gjennom en sammenligning med offentlige parker vises det til at biblioteket er et offentlig frirom. En slik sammenligning er interessant fordi det tilsynelatende er veldig forskjellige offentlige arenaer. Greenhalgh skriver:

As the vitality of streets and street cultures has been killed by cars, as shopping streets have become displaced by private covered malls, as museums and other once free venues have been forced to impose entrance charges, so the opportunities wander, to browse, to stand and chat, to sit and watch the world go by become squeezed and constrained. This, we feel, is one of the pre-eminent values of the public library, as neutral space, as democratic, non-sectarian territory (1995, 12).

Kjennetegnene ved biblioteket som her trekkes frem viser til et nøytralt sted der man kan vandre fritt, sitte, stå, snakke og se. Disse trekkene kan enkelt overføres til en beskrivelse av en park som et offentlig sted. En park er et offentlig grønt område, hvor man kan ferdes og oppholde seg fritt, det er et pusterom fra de andre omgivelsene vi møter i hverdagen. I en lignende sammenligning trekker Ragnar Audunson (2010b) frem gjennom begrepet torg. Der en sammenligning med torg viser til bibliotekets funksjon som møteplass, viser en sammenligning med park i større grad til biblioteket som et rom for underholdning, kunnskap og fritid. Sammenligningen med park viser i større grad til det heterogene rommet. En slik måte å tilnærme seg og forstå biblioteket på viser til bibliotekrommet som

³⁵Intervju B – Anne Berit, *Endring i folks behov og bruk av biblioteket?* s. 12-13

et stillestående og avslappende rom, samtidig som det kan være det stikk motsatte: høylytt og fullt av aktivitet.

Det er ingen klokke her, og man får en følelse av at tiden står stille. Rommet blir mer fredelig og avslappet - det blir rom for egne tanker, bøker og fortellinger.

Noen prater med hverandre selv om de ikke kjenner hverandre, noen hjelper hverandre. En sitter på en stol ved en av reolene, drikker smoothie og fikler med mobilen. Det er et oppholdssted hvor man ikke trenger å gjøre noe spesielt, man kan bare være. (Feltnotater, Bergen 06.09.11)

Under feltarbeidet følte jeg denne friheten på kroppen, og jeg fikk inntrykk av at flere besøkende, i alle fall tilsynelatende, hadde den samme følelsen. Dette viser til en grad av frihet – en frihet til å velge selv hvordan man vil bruke bibliotekrommet, slik vi i forrige kapittel så at det fysiske rommet viste til en handlingsfrihet på Charing Cross Library.

Det viser seg at bruken av biblioteket som et frirom eller møteplass ikke går på bekostning av informasjons, kunnskap- og kulturformidlingen, de ulike funksjonene fungerer parallelt i bibliotekrommet. Biblioteket blir i lys av dette et mangfoldig og komplekst rom. Det mangfoldige og det komplekse kjennetegner også vår tid og samfunnet forøvrig, og er med på å forandre det offentlige rommet. Ved å ta opp i seg samfunnets utvikling skaper biblioteket en utvidet forståelse av hva et bibliotek og et offentlig rom skal være. Samtidig som de tradisjonelle bibliotekrollene bevares.

Et rom for lek og læring

Biblioteket skal dekke behov i skole og jobbsammenheng og kunnskap man tilegner seg i den forbindelse, men det må jo og være ment som et slags fritidstilbud, folk som vil ha litteratur eller andre ting. Ikke at de nødvendigvis *må* lese, men fordi de har *lyst* til å lese. Det er en kombinasjon der som er viktig at vi husker på. At vi ikke dominerer hverken det ene eller det andre.³⁶

Alf Kåre peker her på et viktig aspekt ved biblioteket som er lett å glemme: nemlig lysten og gleden. Blant reformer om kunnskapsformidling og integrering har dette

³⁶Intervju C – Alf Kåre, *Hvordan vil du definere bibliotek?* s. 1

lett for å falle mellom to stoler i offentlige sammenhenger. På Bergen Offentlige Bibliotek blir det gjort forsøk på å kombinere kunnskap med lyst. Dette kommer til uttrykk blant annet gjennom arrangementene biblioteket har. Anne Berit forteller:

Akkurat nå er vi aktive i forbindelse med “Bergen leser-prosjektet” som biblioteket driver.³⁷ Prosjektet har midler som gjør at vi kan ha mange arrangement hvor folk kan møtes, alt fra tradisjonelle litteraturtreff til “Leseglede” hvor en liten gruppe samtaler om en bok, til bokdating og gåtur med forfatteren Thomas Espedal. Servering på noen av arrangementene gir mulighet til samvær og samtale.³⁸

Gjennom foredrag, intervju eller fortellinger skal arrangementene være med på å trigge interessene for å oppsøke ytterligere informasjon i bibliotekets samlinger. Samtidig er biblioteket et sted man kan lese og studere, få tilgang til gratis Internett og oppdatere seg i nyhetsbildet gjennom papir- og nettaviser fra mange ulike land (se Aarhus Kommunes Biblioteker, 2001). Bibliotekets støtte til å lese er generelt viktig, uavhengig av sjanger og kunnskapsnivå ifølge Tony Durcan:

Supporting reading (as supposed to just lending books) will continue to be a core role of the public library service. In addition to the obvious literacy support, reading contributes to well-being, greater knowledge and wider experiences. It stimulates aspirations (2011, 330).

En forskjell mellom å det støtte opp om lesing og låne ut bøker ligger i aktivitetsnivået og formidlingen, ved tiltak som for eksempel leseløftprosjektet Bergen Leser. Biblioteket er for mange et sted der man kan ta seg god tid, sette seg ned å lese, eller arbeide med for eksempel en oppgave. Biblioteket er på den måten et sted som tilbyr lesesalplasser, studierom, og fagboksamlinger, samtidig som det er tilrettelagt for egen læring (Tinnesland, 2002). Biblioteket er kanskje et sted der konsentrasjonen og inspirasjonen får fri flyt? Biblioteket blir gjerne beskrevet som et imøtekommende og stimulerende sted hvor menneskene i lokalsamfunnet samles for å lære, noe som også kommer frem av intervjuene (se Law, 2011; Tinnesland, 2002; Watson, 2011). Trine og Alf Kåre sier:

³⁷Leseløftprosjektet Bergen Leser har til formål “å samle byens befolkning rundt litteratur og lesing” (Bergen Offentlige Bibliotek, 2012).

³⁸Intervju B – Anne Berit, *Hvordan ser du på biblioteket som et kulturelt møtested?* s. 2

Det er mange som synes biblioteket er et godt sted å sitte å arbeide. Her får de ånden over seg og det er ikke alt for stille, skjønt noen vil jo ha det stille og noen vil ha det mindre stille.³⁹

Kanskje det er godt å sitte sammen med andre å lese. Jeg oppfatter det som at en del synes det er greit å være i en sånn atmosfære.⁴⁰

I sine beskrivelser av biblioteket bruker både Trine og Alf Kåre adjektivet *godt*. Ordet viser til noe positivt og behagelig. Biblioteket blir en atmosfære med gode assosiasjoner til bøker, kunnskap, kultur, opplevelser, underholdning og læring. Les Watson (2011), utdanningskonsulent for bibliotek, læring og IT i England, presenterer begrepet *learning landscape*. Begrepet viser til kunnskapen som finnes i bøkene, formidlingen av disse og gjennom leseområder. Begrepet kan også vise til møter med kunnskap, kultur og mennesker som utvider ens forståelseshorisont.

Bibliotek som offentlig møteplass

Begrep knyttet til bibliotek som offentlig og sosial møteplass ble tidlig en del av samtalen i alle intervjuene. Noen av informantene trekker frem møteplassbegrepet allerede i definisjonen av hva et bibliotek er eller skal være. Alf Kåre forteller:

Det er viktig at biblioteket har blitt mer og mer en møteplass, folk kommer gjerne bare for å sitte her. En del bruker ikke våre samlinger eller tilbud i det hele tatt, de har med seg noe å lese på, men de liker å sitte her. Det virker som det er et godt bygg å oppholde seg i, og treffe andre mennesker, eller kanskje ikke treffe de, men bare sitte å se på folk.⁴¹

Her beskriver Alf Kåre implisitt bibliotekets lave terskel, et begrep som også forbindes med lavintensiv. Begrepene viser til den offentlige friheten og det nøytrale rommet som Greenhalgh (1995) refererer til, og det fysiske bibliotekrommet blir et heterogent sted med en ujevn rytme, der man kan stoppe opp, lese, se, sette seg ned eller hente inspirasjon. Anne Berit og Trine beskriver det slik:

Biblioteket er et sted med lav terskel, og hvor brukerne har ulik bakgrunn. Biblioteket er i utgangspunktet et lavintensivt møtested. Folk dulter borti

³⁹Intervju A – Trine, *Hvordan ser du på biblioteket som en møteplass?* s. 11

⁴⁰Intervju C – Alf Kåre, *Biblioteket som kunnskapsformidler i samfunnet?* s. 4

⁴¹Intervju C – Alf Kåre, *Hvordan vil du definere bibliotek?* s. 1

hverandre og ser hverandre, men det er kanskje ikke så veldig mange fremmede som snakker med hverandre og blir kjent i biblioteket, selv om det skjer jo det og. Vi ønsker å skape en mer intensiv møteplass.⁴²

Biblioteket er en møteplass. En litt lavintensiv. Det er ikke så mange som går alene på kino, du vil gjerne gå med noen. [...] Men på biblioteket går de aller fleste alene. Noen treffer kjente, det er ikke så rent sjelden, de kommer litt i snakk med noen. Noen går sammen to og to. Men biblioteket er et sted hvor det er veldig greit å gå alene akkurat når det passer deg.⁴³

Vektlegging av det lavintensive og det intensive kan synes paradoksalt. Det lavintensive begrepet viser til en lav terskel i sammenligning med andre offentlige institusjoner, og kan i større grad kan beskrives som hverdagslige samtaler eller omgang med andre i bibliotekrommet. Mens det intensive tilbudet viser til en mer aktiv møteplass og bruk av bibliotekrommet. De intensive møtene skapes gjennom et bibliotektilbud som eksplisitt legger opp til møter mellom mennesker, det være seg arrangementer på kveldstid, norsktreningsgrupper eller lignende. Hvis biblioteket går fra lavintensivt til intensivt tilbud, kan ikke da terskelen virke høyere? Er vi på vei bort fra en bibliotekmodell som ligner en park, der ingen krever noe av deg?

De intensive tilbudene og intensive møteplassene i biblioteket behøver likevel ikke gå ut over den lave terskelen – isteden er det ønskelig å oppnå et heterogent bibliotek som gir rom for begge deler. Den lave terskelen gir rom for ulike grader av intensivitet, engasjement og aktivitet blant bibliotekbrukere. Konnotasjoner til begrepet møteplass går ofte på aktivitet, eller intense møter, noe som ikke viser et helhetlig bilde av biblioteket. Under feltarbeidet opplevde jeg ikke mye interaksjon blant bibliotekbrukerne på en vanlig hverdag i biblioteket, verken i Bergen eller i London.⁴⁴ Noen få av de besøkende pratet med hverandre og hjalp hverandre, men kommunikasjonen gikk for det meste på bruken av bibliotekrommet og dets materiale, som for eksempel: “Er den stolen ledig?” Eller, “er du ferdig med avisen” (Feltnotater, Bergen 06.09.11). Men skal det være et krav om deltagende engasjement? Er det en aktiv bruker som er idealet?

⁴²Intervju B – Anne Berit, *Hvordan ser du på biblioteket som et kulturelt møtested?* s. 2-3

⁴³Intervju A – Trine, *Hvordan ser du på biblioteket som en møteplass?* s. 10-11

⁴⁴En vanlig hverdag i biblioteket vil her stå i motsetning til aktiviteter og arrangementer som biblioteket arrangerer.

Det finnes mange fordeler med mer engasjement blant publikum på de intensive møteplassene. Det kan skape diskusjoner, bidra til mer interesse, og stimulere til videre lesing, for å nevne noe. Samtidig kan en aktiv forventning ha en negativ effekt som gjør at noen bibliotekbrukere kanskje opplever et press om å være aktiv. Satt på spissen så kan det føre til at folk rett og slett ikke møter opp på slike arrangementer – terskelen blir kanskje rett og slett for høy? En annen side ved dette er bøkens plass i biblioteklandskapet. Kan bøkene bli borte i et digitalisert og møteplass-strukturert bibliotek?

Anne Oterholm, formann for Den norske Forfatterforeningen, har skrevet en artikkel om bibliotek som møteplass. Her forteller hun om sin egen erfaring med biblioteket i Tromsø:

Når sant skal sies, var det ikke så enkelt for en utenforstående å finne frem til de riktige bokhyllene [...]. Bøkene hadde ikke helt funnet sin plass på møtestedet. Om en ser på biblioteket også som infrastruktur for bøker, var det akkurat som om bokhyllene ikke var helt integrert i strukturen. Den aktive formidlingen, plakater, skilt, piler, utstillinger, anbefalinger, ble borte i alle møtestedfunksjonene (2007, 10).

Oterholm viser her til en skyggeside som resultat av mye fokus på bibliotek som møteplass, et fokus som kanskje overskrider andre tilbud biblioteket har. For å sette det på spissen: vil vi ha et bibliotek som kun er en møteplass? Eller vil et rom med bøker uansett bli et møtested?

Janne synes at møteplass er en naturlig og positiv funksjon til biblioteket, men peker i likhet med Oterholm på noen av problemene ved dette. Hun trekker frem bibliotekets rom, eller mangelen på rom:

[J]eg ser jo gjennom jobber jeg har at det er mange som kommer på biblioteket, de sitter sammen og leser aviser og så hilser de på hverandre. Noen har felles interesser innen litteratur, og til og med ute på Landås har vi en liten lesesirkel som gjør at folk finner hverandre. Så møter jo familier og barn hverandre der, men det er ikke veldig organisert, og da passer det ikke veldig bra som et møtested fordi lokalet ikke er lagt opp til at man kan prate ett sted og ha det rolig et annet sted. Det er ikke noe som skjerner de to besøksgruppene fra hverandre. Så det er ikke noe mulighet på bibliotekfilialen vår til å sette seg ned og slå av en prat. Og det er jo litt dumt, for det burde jo også et bibliotek kunne tilby.⁴⁵

⁴⁵Intervju D – Janne, *Hvordan ser du biblioteket som et møtested?* s. 1-2

Janne jobber som sagt på en av filialene, og som vi kan se ut fra sitatet fungerer ikke møteplassfunksjonen på samme måte her som det gjør på hovedbiblioteket. Årsaken kan rett og slett være manglende areal, noe som fører til at det er vanskelig å kombinere en møteplass med en mer stille lesestol, her kan også strukturen i landskapet spille en rolle. Under feltarbeidet i London opplevde jeg ikke at de arkitektoniske rammene skapte et problem for et komplekst og heterogent bibliotek i de mindre filialene. Ved St. Pancras Library (et bibliotek på størrelse med Landåsfilialen) fikk jeg et motsatt inntrykk, blant annet fordi biblioteket hadde flest besøkende (i forhold til areal) i den perioden jeg observerte. Biblioteket hadde likevel ikke en støyende atmosfære: det var rom for samvær og samtale, i tillegg til leseområder. Områdene var ikke adskilt av fysiske rammer, men fungerte sammen i en kompleks bruk av rommet.

Selv om biblioteket hadde rom for samvær og samtale skal det sies at de fleste likevel satt alene, for det meste foran en datamaskin. Jeg vil likevel argumentere for at biblioteket fungerer som en møteplass, men en *møteplass med bredere betydning*.

En møteplass i vid forstand

Biblioteket kan være en møteplass i vid forstand gjennom interaksjon på ulike nivå. På den måten får vi et begrep som ikke krever møter gjennom direkte samtale, menneskelig kontakt eller samhandling, noe som gjerne assosieres med en tradisjonell bruk av begrepet møteplass. Marit Drange skriver:

Folk smiler, hilser og gir hverandre et klapp på skulderen, her er det den enkeltes sjarm og personlighet som teller. Det er ikke noe som mer tydelig indikerer en møteplass enn at der er livlig, engasjert, fargerik, munter og underholdende samtale (2002, 19).

Det trenger ikke være kommunikative handlinger som ligger til grunn, men tilstedeværelsen av den – selve lyden av andre mennesker og kommunikasjon gjennom kroppsspråk. Jeg vil påstå at biblioteket er en møteplass gjennom tilstedeværelse og samhandling: “En møteplass kan [...] defineres som å være et sted åpent for alle, der mennesker ser hverandre og gjør ting parallelt uten å ta direkte kontakt med hverandre” (Flaten et al., 2008, 5). Det er dette som ligger til grunn

for en vid betydning av møteplass i denne konteksten. En sammenligning med både park og torg viser til hvordan møteplassbegrepet er utvidet (jf. Greenhalgh og Audunson).

Trine viser med en beskrivelse av bibliotekhverdagen hvordan biblioteket har et fellesskap som knytter de besøkende indirekte til hverandre:

Plutselig hører du noen som synger og holder en liten konsert på musikkavdelingen, og da hører du det fjernt ut i hele biblioteket, det har brukerne bare godt av. De oppfatter at det skjer noe. Og du hører stemmer og du ser hva andre driver med. Og du kan delta på noe hvis du vil, og du kan la være. Det er du selv som styrer det.⁴⁶

I det offentlige rommet møter, ser, hører og samhandler man med andre mennesker – som selvstendige eller deltagende aktører. En deltagende aktør vil i større grad bruke bibliotekets tilbud i samsvar med direkte samtale eller samvær med andre bibliotekbrukere eller ansatte, og viser dermed til en mer tradisjonell forståelse av møteplassbegrepet. En selvstendig aktør vil i større grad benytte seg av bibliotektilbudet på egenhånd. De to aktørrollene utelukker ikke hverandre; en aktør kan være deltagende eller aktiv i ulike settinger i biblioteket, og veksle mellom de to ulike rollene. Ragnar Audunson hevder:

Det er mulig, for eksempel for en nykommer, å sitte i biblioteket og observere: Hvordan er det her? I fint språkbruk kalles det for legitim perifer deltakelse. Så kan dette gradvis gli over i mer krevende former for deltakelse og engasjement. Det gir biblioteket et spesielt potensial i integrasjonssammenheng (2007, 31).

Alf Kåre viser til møter i biblioteket som viser til den tradisjonelle forståelsen av møteplassbegrepet og deltagende aktører:

Vi ser jo, ute i avisrommet, at det er en del som går å hjelper hverandre, at de spør sidemannen. Nå er det jo en trend der nede at det blir mer og mer fra andre nasjoner som bruker avisrommet. I begynnelsen, for en god del år siden, så var det bare norske som var der. Helst eldre norske pensjonister. De hadde et helt eget miljø der nede.⁴⁷

⁴⁶Intervju A – Trine, *Hvordan ser du på biblioteket som en møteplass?* s. 11

⁴⁷Intervju C – Alf Kåre, *Hvordan ser du på biblioteket som integreringsarena?* s. 2

Ved å ta filialen på Landås som eksempel kommer begrep rundt samhandling og tilstedeværelse godt frem ved at publikum her opptrådte som selvstendige aktører i bibliotekrommet. Under observasjon på Landås var det ingen direkte kontakt mellom bibliotekbrukerne, og som vi tidligere har sett fungerer ikke denne filialen like godt som møteplass i en tradisjonell forstand på grunn av areal og struktur. Janne forteller at de fleste som kommer til filialen på Landås kommer alene, eller med én venn.

Alle som slår av en prat på biblioteket på Landås kjenner hverandre fra før. Foreldre som har barn i samme skole slår ofte av en prat, uavhengig av bakgrunn. Det er mest skolebarn med innvandrerbakgrunn som bruker biblioteket, som en slags skolefritidsordning: de gjør lekser, leser, spiller spill og bruker PC.⁴⁸

Jeg vil, med Schütz sine ord, beskrive bibliotek som et rom der det er lite fysisk interaksjon mellom de besøkende (i Nygaard, 1995). Isteden, hevder Schütz, griper mennesker “i slike situasjoner [...] inn i hverandres *strømmer av bevissthet* (ibid. 96). Hvis vi ser Landåsfilialen i lys av dette kan vi få en bedre forståelse av tilstedeværelsen i biblioteket. I slike offentlige rom samhandler vi med andre besøkende. Vi blir bevisste på at det er andre i rommet, og vi handler deretter. Vi møter andre mennesker og står i interaksjon med hverandre. Denne formen for interaksjon viser til det jeg vil kalle en av bibliotekets viktigste sider, foruten selve materialtilbudet, det å være *alene sammen med noen*.

En møteplass i tid

I lys av et bredere møteplassbegrep har vi sett at biblioteket fungerer som et heterogent rom der mennesker, kunnskap og gjenstander samhandler. Samtidig representerer biblioteket en møteplass i tid, med et historisk og personlig krysningspunkt gjennom kollektiv hukommelse og personlige minner. Trine forteller:

[Det er ikke] noe problem å holde på fortiden, være tilstede i nåtiden og ha en tanke på fremtiden, det der takler vi godt. Vi har en solid forankring i fortiden på et så stort bibliotek som dette.⁴⁹

⁴⁸Intervju D – Janne, *Kommer folk i prat med hverandre?* s. 2

⁴⁹Intervju A – Trine, *Ser du på biblioteket som en form for minneinstitusjon?* s. 10

Gjennom litteratur og kunnskap tar biblioteket vare på fortiden og katalogiserer samtiden fortløpende slik at den blir bevart for fremtiden. Dette er en viktig oppgave i et offentlig perspektiv, da biblioteket formidler videre og tilgjengeliggjør materialet. Europarådets generalsekretær Thorbjørn Jagland siterer Carl Sagen i artikkelen “Biblioteket er en av demokratiets viktigste institusjoner:”

Bibliotekene setter oss i forbindelse med innsikt og kunnskap som tidenes betydeligste hjerner møysommelig avlurte naturen. Vi kan også omgås de beste lærerne fra alle kanter av verden og fra alle århundrer. Vi kan la dem belære oss, og de blir aldri trette. Vi kan la dem inspirere oss til å gi våre egne bidrag til menneskeartens kollektive kunnskap [...] (1996).

Gjennom en samhandling mellom fortid og nåtid får vi tilgang til hele verdenshistorien på en gang, her og nå. På denne måten kan vi kanskje si at biblioteket blir et bindeledd mellom tid og sted gjennom litteraturen?

Gjennom begrepet *presence theory* fremhever historiker Eelco Runia hvordan elementer av fortiden reiser inn i fremtiden som en blindpassasjer uavhengig av menneskelige intensjoner (i Damsholt & Simonsen, 2009). Hun hevder at “fortidige objekter, former, praksisser eller rum, genfindes eller gendages ubevisst i nutiden” og bringer fortiden med seg (ibid. 20). Her beskriver hun hvordan rom, personer og det materielle kan fungere som aktive deltagere i våre egne opplevelser, handlinger og minner (ibid.). I en slik kontekst er biblioteket et sted der alle tider eksplisitt er tilstede. For innvandrere kan biblioteket være et sted som skaper tilknytting til kultur og samfunn man har flyttet fra, og det samfunnet man har flyttet til. Man kan si at biblioteket er med på å skape en fortid for de som lever i en ny og ukjent samtid. Her kan man skape fellesskap med andre mennesker med lik bakgrunn som en selv, på tvers av romlige begrensninger som tid og sted.

En flerspråklig samling består gjerne av original og oversatt litteratur (Berggren & Byberg, 1992). På denne måten kan man få innblikk i f.eks. norsk kultur på eget morsmål, samtidig som man kan lese klassikere og opprettholde en kulturell kontakt med hjemlandet. Anne Berit forteller:

Vi ønsker også at brukerne skal møte utstillinger, oppdage litteratur og komme på arrangementer som bidrar til integrering begge veier. At lånerne møter verden i biblioteket. Slagordet “Biblioteket i verden, verden i biblioteket” er

mye brukt.⁵⁰

Samtidig ønsker vi at samlingen og det vi formidler skal være kulturelt mangfoldig. At vi ikke bare formidler informasjon om Norge og hvordan bli integrert i Norge, men at vi formidler litteratur og kunnskap fra hele verden. For eksempel ønsker vi at biblioteket kan gi et mer totalt bilde av Afrika enn det du ofte møter i massemedia, ikke bare fattigdom og krig, men også rike kunst- og kulturuttrykk, storbyliv og skjønnlitteratur norske lånere vil ha glede av å lese.⁵¹

Under feltarbeidet fikk jeg ansvar for å sette på plass innleverte bøker i språksalen:

Når jeg setter ut innleverte bøker fra flerspråklige samlingen legger jeg merke til at det er flest romaner på thai, russisk og polsk. Blant de russiske bøkene var det en del faglitteratur, men generelt var det flest romaner – romantiske bøker og krim (Feltnotater, Bergen 06.09.11).

Bøkene jeg satt ut ga et innblikk i hvilke bøker som blir lånt ut fra den flerspråklige samlingen. På generell basis så det ut som det var underholdningslitteratur og skjønnlitteratur som er mest populært. Gjennom litteraturen kan språklige minoriteter indentifisere seg med en annen kultur enn den de nå lever i, en kultur som kanskje bringer frem minner fra hjemlandet. Mens klassikere innen litteraturen er med på å skape en nasjonal hukommelse og gi innblikk i kulturhistorien, gir samtidslitteraturen innblikk i nåtidens samfunn. Bøkene representerer dermed flere funksjoner i det offentlige rommet gjennom å skape kulturelle, samtidige og fortidige uttrykk i et multikulturelt lokalsamfunn. Gjennom litteraturen får man mulighet til å utvikle både det nasjonale og det personlige minnet. Samtidig som man får mulighet til å videreutvikle og bevare ens opprinnelige nasjonale kultur kan man ta del i den norske nasjonale hukommelsen. I boken *Historie, minne og myte* skriver folklorist Anne Eriksen (1999) at minner ikke bare er historiske fakta, men noe som forbinder oss med fortiden og som oppfattes som noe individuelt og personlig. Minner blir dermed både noe kollektivt, nasjonalt og personlig, avhengig av minnets perspektiv. Gjennom fortellinger, fiksjon og fakta får man mulighet til å ta del i det kollektive minnet til ulike nasjoner og kulturelle grupper. Vi kan dermed se på biblioteket som en minneinstitusjon, men det er også en fremtidsinstitusjon. Biblioteket tar vare på fortiden og fremstiller den i samtidens lys.

⁵⁰Intervju B – Anne Berit, *Hvordan ser du på biblioteket som en integreringsarena?* s. 3

⁵¹Intervju B – Anne Berit, *Hva vil du legge i begrepet kulturelt mangfold?* s. 2

Biblioteket fungerer kanskje mer som et sted for endring og erindring? Et sted der minner, fortid, visjon og fremtid møtes på samme sted og samles for fremtiden, og et sted der ulike kulturer samles og lærer hverandre og kjenne.

Et integrerende rom

Litteraturens rolle er en sentral del av bibliotekets landskap, både gjennom et fysisk inntrykk og en innholdsmessig erfaring litteraturen inneholder. På samme måte som litteraturen har en viktig rolle i forhold til bibliotek som møteplass, kan litteraturen spille en viktig rolle for integreringen i samfunnet. Kirsten Leth Nielsen, avdelingsleder på Det flerspråklige bibliotek, hevder at litteraturen kan ha en viktig rolle for integrering i et multikulturelt samfunn:

“Vil du kjenne et folk må du lese deres litteratur.” Skjønnlitteraturen er en viktig kilde til kunnskap som både kan føre til empati og større forståelse for det som er annerledes. Kunnskap som er med til å fjerne skillelinjer som kan legge grunnlaget for større samhandling og utveksling mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen i Norge (2005, 10).

Integreringsekspert Loveleen Rihel Brenna (2004) skriver i boken *Sangam! Integrering og inkludering* at integrering er et begrep mange ikke helt forstår.⁵² En vanlig misforståelse er at det betyr en ensidig tilpasning der det “[...] stilles krav til den ene parten om at han eller hun skal bli integrert, uten å ha noen å bli integrert med. Mange er ikke klar over at integrering handler om å inkludere mennesker i et fellesskap” (ibid. 45). I St. meld. nr. 23 blir bibliotekenes tosidige oppgave belyst: “På den eine sida skal biblioteka gjere sitt til inkludering gjennom litteratur- og kunnskapsformidling, og på den andre sida skal biblioteka formidle kunnskap om breidda av det kulturelle mangfaldet i Noreg” (Kulturdepartementet, 2008).

Integrering er et viktig begrep i bibliotekdiskursen, og det er en viktig del av det integrerende fjerdestedet:⁵³

[S]ociety is going to have to find ways of accomodating both general and particular interests, both collective and individual rights and responsibilities,

⁵²Loveleen Rihel Brenna omtales gjerne som integreringsekspert og er rådgiver for politi, helsevesen, skole og ulike departement. I tillegg leder hun Foreldreutvalget på grunnskolen. (2004)

⁵³Noen skiller mellom integrering og inkludering. Jeg velger å ikke gå inn i den diskusjonen fordi det viser seg at informantene bruker begge begrepene om hverandre, med samme betydning.

both universal and culturally specific aspirations and forms of belonging, both local and global awareness of place and identity (Greenhalgh et al., 1995, 24-25).

Greenhalgh beskriver her samfunnet generelt, men ved å se på biblioteket som offentlig og sosialt sted kan vi betrakte dette som en beskrivelse av det ideelle bibliotek. På den måten kommer bibliotekets offentlige rolle godt til syne gjennom tilhørighet, allsidighet og sameksistens.

I forlengelse av dette kan det være interessant å se biblioteket som et postmoderne rom. Den slovenske filosofen Slavoj Žižek identifiserer den postmoderne møteplassen som “ein multikulturell allmenning” som bærer preg av utveksling, normavvik og narrative virkelighetskonstruksjoner (i Brekke, 2011). Gjennom narrative virkelighetskonstruksjoner får vi ta del i andres oppfatning av verden gjennom litteratur og fortellinger om personlige opplevelser og erfaringer. Et moderne eller postmoderne samfunn viser i lys av dette til noe komplekst og heterogent. Teolog Øystein Brekke skriver:

I det postmoderne rommet møter vi på den andre i si underfulle annleisheit og vender merksemda frå eine etter den andre av fargerike beretningar om levd liv, kulturelle uttrykk og unike erfaringar (ibid.).

Brekke forteller her hvilke uttrykk som finner sted i postmoderne rom, et uttrykk vi også finner igjen i beskrivelser av biblioteket. Det kan reises kritikk mot bruken av begrepet “den andre” fordi begrepet har konnotasjoner til sammenhenger der vi og de andre står i et hierarkisk forhold til hverandre. Begrepet bærer med seg konnotasjoner fra historien og skjønnlitteraturen der “den andre” ofte er brukt om østlige land eller minoriteter i samfunnet, ofte beskrevet med overdrevne generaliseringer som noe annerledes (A. Eriksen & Selberg, 2006). Begrepet om den andre blir ofte brukt, om ikke i en negativ forstand, så i en implisitt nedsettende kontekst, der den andre avviker fra normen, gjerne beskrevet med ord som eksotisk eller usivilisert (Ytrehus, 2001). “De andre” er fremdeles et aktuelt begrep. Brekke bruker begrepet i en kontekst som ser på det komplekse og heterogene blant mennesker som noe positivt.

Bibliotek som et postmoderne rom står i kontrast til en mer tradisjonell oppfatning av bibliotek, der kunnskap, klassikere og en lærd elite står øverst i hierarkiet.

Dagens multikulturelle bibliotek gir rom til alle i en inkluderende ramme der annerledeshet blir sett på som noe positivt. I en biblioteksammenheng kommer det offentlige aspektet til syne gjennom kunnskap, debatt, møter og samhandling i biblioteket. I forlengelse av dette kan vi si at biblioteket representerer en åpen og demokratisk offentlighet basert på allmenn tilgjengelighet: “The library is *the* democratic space, where all citizens have free and equal access” (Lauridsen, 2009, 25). I likhet med bibliotekar Jens Lauridsen, mener Ann Poulsen, konsulent for Styrelsen for bibliotek og medier i Danmark, at demokratiet har sin plass i biblioteket (i Stephensen 2010). Hun uttrykker seg litt mer forsiktig enn Lauridsen og hevder at biblioteket har “[. . .] potensialet til å fungere som veksthus for demokrati og medborgerskap” fordi biblioteket sentrerer seg rundt informasjon, kunnskap og ytringsfrihet (ibid. 8). De demokratiske trekkene som løftes frem viser til sider ved biblioteket slik det er i dag, i samsvar med bibliotekloven og stortingsmeldinger som ble beskrevet i kapittel 3. De demokratiske trekkene ved biblioteket kommer også frem i intervjuene, der biblioteksjef Trine blant annet påpeker gratisprinsippet, et prinsipp som er viktig for å oppnå en allsidig og rettferdig tilgjengelighet. Dette står i samsvar med IFLA-erklæringen (International Federation of Library Associations and Institutions) om bibliotek og åndsfrihet. Her står det en rekke viktige punkt i forhold til hvordan det demokratiske skal komme frem gjennom bibliotekets tilbud og utvalg:

- Bibliotekene har ansvar både for å garantere og å legge til rette adgangen til kunnskapsformidling og intellektuelt arbeid. I en slik sammenheng er det viktig at bibliotekene skaffer til veie, tar vare på og gjør tilgjengelig et bredest mulig tilbud av stoff, som skal reflektere samfunnets forskjeller og mangfoldighet.
- Bibliotekene skal sikre at utvalget av og tilgjengeligheten til bibliotekets materiell og service blir styrt av faglige og ikke av politiske, moralske eller religiøse avveininger.
- Bibliotekene skal selv fritt anskaffe, organisere og formidle sitt tilbud og informasjon, og motsette seg enhver form for sensur (IFLA, 1999, 17).

I lys av IFLA-erklæringen bør alle bibliotek representere ulike kulturer, tema, sjangre og kulturelle uttrykk på en objektiv måte der ingenting fremstår eller formidles som viktigere enn noe annet. Dette gjøres blant annet ved å sørge for en

jevn politisk og kulturell fordeling i materialsamlingen. Likevekt og rettferdighet blir viktig i arbeidet med hvordan bøkene går inn i den romlige strukturen.

Bibliotek og multikultur

Begrep som blir brukt i forbindelse med det multikulturelle samfunnet eller den multikulturelle befolkningen varierer og har gjerne ulike betydninger og assosiasjoner. Flerkulturell, kulturelt mangfold, kulturelle minoriteter, etnisitet, innvandrere, flyktning, utlending, asylsøker og nye landsmenn er noen av de begrepene som kom frem under intervjuene. Dette viser at det er et vanskelig tema å sette ord på. Usikkerhet rundt hvilke begrep som er politisk korrekt kan føre til at man blander termer og bruker de om hverandre. Skal man f.eks. fokusere på kultur, etnisitet eller språk? Anne Berit forklarer hvordan hun tolker begrepet kulturelt mangfold:

Kultur er et vanskelig ord å forholde seg til. Men med kulturelt mangfold i vår sammenheng, tenker jeg at vi ønsker å formidle noe til en befolkning som er kulturelt mangfoldig. Vi ønsker at brukere som kommer fra Somalia, fra utkanten av Norge eller fra storbyen New York, alle skal komme i biblioteket og bli møtt med samme kvalitet på tjenestene. Vi ønsker at alle skal få et relevant tilbud i biblioteket.⁵⁴

Begrep som kulturelt mangfold, eller multikulturell, er beskrivende i den grad det viser til flere kulturer i et samfunn, eller som i denne konteksten, ulike kulturer på biblioteket. Samtidig kan det være belastede begrep med stigmatiserte betydninger, begrep man kanskje assosierer med etnisitet alene og noe som ikke angår "oss." Biblioteket er en institusjon som arbeider mot forskjellsbehandling ved å være et integrerende og inkluderende sted – ved å være et offentlig rom for ulike kulturer og kulturelle uttrykk side om side. Ågot Berger hevder at fremtiden vil være en:

smeltedigel av idéer, kulturer og tradisjoner. [...] Hvad betyder dette for biblioteks betjeningen af indvandrere og flygtninge? Først og fremst at man dropper [disse] begreb, og indsætter flersproglig biblioteksbetjening, for hvor længe er en indvandrer en indvandrer, og en flyktning en flyktning?(1998, 5).

⁵⁴Intervju B – Anne Berit, *Hva vil du legge i begrepet kulturelt mangfold?* s. 2

I likhet med Berger tar bibliotekar Rønnaug Forberg opp begrepsbruk på feltet:

I 1997 lanserte Regjeringen begrepet språklig minoritet, som en erstatning for mer generaliserende begrep som innvandrere og fremmedspråklig. Begrepet er mer entydig enn for eksempel innvandrere fordi det klart fokuserer på språk, og da morsmål, som er en mer nøytral og entydig faktor enn kultur (2003, 94).

Det kommer frem gjennom tidligere forskning og samtaler med informantene at språk er et mer nøytralt begrep enn kultur, selv om det er to begrep med ulikt innhold. Kultur er, ifølge kulturviter John Storey (2003), en prosess der vi skaper betydninger om oss selv og om verden. Kulturen blir dermed sett på som en praksis vi deler med andre (ibid.). Historiker Peter Burke (1984) definerer kultur som system av delte betydninger, holdninger og verdier, som blir uttrykt eller legemliggjort gjennom en symbolsk form. Ut i fra dette ser vi at kultur er et komplekst begrep, mens språk "kun" er verktøyet vi bruker for å skape og kommunisere kulturen. Språk kan dermed oppfattes som et mer nøytralt begrep i det moderne samfunnet, samtidig har språk en naturlig plass i biblioteket som global institusjon i et multikulturelt samfunn. Når det gjelder begrepsbruk har Bergen Offentlig Bibliotek samme tanker som Berger. Anne Berit forteller hvorfor de velger å bruke begrepet "den flerspråklige samlingen":

Jeg jobber med tilrettelegging og koordinering av tjenester og tiltak for flerspråklige brukere, dvs. innvandrerbefolkningen i Bergen. Vi har valgt å bruke betegnelsen flerspråklige fremfor flerkulturelle tjenester. Begrep er viktige og vanskelige innen dette fagområdet! Flerkulturalitet og multikultur er omdiskuterte begrep, mens språk er mer nøytralt og mer presist i forhold til mine arbeidsoppgaver.⁵⁵

Den samme tankegangen finner vi i London der vi tidligere har sett at den flerspråklige samlingen blir kalt *community languages*. I seg selv viser bruken av begrepet flerspråklig, fremfor begrepet flerkulturell, til bibliotekets integrerende rolle i samfunnet. Biblioteket ønsker å være et nøytralt sted med rom for ulike språk, kulturer og mennesker. Det virker som det er ett ambivalent forhold til begreper rundt det multikulturelle blant informantene. På den ene siden er det et

⁵⁵Intervju B – Anne Berit, *Hvilken stilling og hvilke arbeidsoppgaver har du?* s. 1

stort ideal og mål for biblioteket å være en multikulturell møteplass, men samtidig er informantene engstelig for å bruke begrepet multikulturell eller flerkulturell fordi det kan være stigmatiserende. Dette viser hvor komplekst og vanskelig det kan være å skape et nøytralt rom for alle. I lys av dette blir det multikulturelle en målsetting der språket er et verktøy.

Språk i biblioteket

Hvis vi ser på statistikken for utlån av materiale på morsmål unntatt engelsk, er det russisk som blir mest utlånt. Russerne er veldig aktive lesere. Spansk og fransk blir mye brukt. Iranere og polske brukere er aktive. Den arabiske samlingen er også mye i bruk, mange irakere bruker biblioteket. Thai er også etterspurt, vietnamesisk og en del kinesisk. Vi møter også mange somaliske og andre afrikanske brukere.⁵⁶

Jeg tror vi stort sett møter brukerne på en god måte, men det kan kreve forståelse, tålmodighet og kreativitet i en travel hverdag å gi god betjening til en låner som ikke forstår særlig norsk, spesielt hvis det er kø bak vedkommende.⁵⁷

Under intervjuene kom det frem at språk kunne være en utfordring i hverdagen. Varierende norsk- og engelskkunnskaper kan gjøre at det blir litt vanskeligere å hjelpe bibliotekbrukere med et annet morsmål. Anne Berit forteller at noen av de ansatte synes dette kan være krevende:

Noen av de ansatte kan nok synes at det er mer komplisert å betjene lånere som ikke så lett kan uttrykke seg på norsk eller engelsk, og kan føle at det blir mye "mas". Hvis jeg er i nærheten, kan det være lett å ty til meg: Anne Berit, det kan du ta det her. Men stort sett synes jeg ikke det er vanskelig lenger. Det er ikke noen stor konfliktszene her.⁵⁸

Janne forteller at hun var mer bevisst på språkforskjellene da hun var ny i jobben:

Jeg husker jeg tenkte litt på det i begynnelsen, men jeg har funnet ut at jeg kan behandle alle på samme måte: være imøtekommende og ha respekt for dem. Hvis de snakker dårlig engelsk forsøker jeg å ta meg tid til dem,

⁵⁶Intervju B – Anne Berit, *Hvilke nasjonaliteter bruker biblioteket mest?* s. 5

⁵⁷Intervju B – Anne Berit, *Utfordringer i forbindelse med globaliseringen?* s. 5

⁵⁸Intervju B – Anne Berit, *Negative holdninger til et multikulturelt publikum?* s. 10

eller finne en bibliotekar som kan hjelpe dem så de slipper å gå hjem med uforrettet sak. Vi skal jo være her for alle.⁵⁹

Janne mener det ikke er negative holdninger til minoritetsspråklige bibliotekbrukere blant de ansatte, heller ikke blant bibliotekbrukerne. Isteden legger hun vekt på frykten for språket – eller frykten for å ikke bli forstått:

Det er mere usikkerhet, for det er ikke alle som er like stødig i engelsk. Så blir det kanskje enda verre når den du snakker med heller ikke er så stødig i engelsk. Det er noen som trekker seg litt unna, og som synes jeg er litt tøff som tørr å fortsette å snakke med dem og ikke gi meg før vi sammen har funnet ut hva de vil. Det kan være noe så enkelt som at noen vil ta en kopi og istedenfor å si at de vil ta en kopi så har de funnet et annet ord, og man tenker “hva mener du?” Men det ordner seg alltid. Jeg tror at det er mange som er litt redd for å gå inn i en samtale fordi de er redd for å bli misforstått, eller ikke klarer å forstå. Det er jo litt skummelt generelt sett, det tror jeg de fleste mennesker synes. Så det hadde sikkert vært lurt med litt språkopplæring blant de ansatte også. Men jeg har ikke opplevd at noen har vært negativt innstilt mot mennesker fra en annen kultur.⁶⁰

Trine trekker i likhet med Janne frem språk som en utfordring i hverdagen. Trine forteller at hun ikke opplever negative holdninger til fremmede kulturer i særlig stor grad:

Men det vil være løgn å si at det ikke finnes. I personalet er det av og til en frustrasjon over at de rett og slett sliter med å forstå. Og hvis noen skal ha hjelp til å bruke PC, scanne dokumenter og så videre og de ikke forstår hverandre, så kan det nok være noen som sier at “å gud dette tar fire ganger så lang tid som hvis vi hadde forstått hverandre.” Det er frustrasjon, og det går på språk, det går på å forstå hverandre. Personalet prøver å finne noen muligheter. Alt i alt er det ikke noe stort problem. Så har vi noen lånere som sier at “det er jo forferdelig mange utlendinger her” og det behøver ikke tolkes negativt, og mer enn den kommentaren har ikke vi registrert. Det er vel fordi de er klar over at personalet her ikke vil høre på det heller. De er ikke interessert i å motta kommentaren for å si det greit å enkelt.⁶¹

Alf Kåre jobber for det meste blant de besøkende i biblioteket. Han forteller hvordan han opplever å jobbe i en hverdag preget av mange ulike språk:

⁵⁹Intervju D – Janne, *Tanker rundt det multikulturelle aspektet i arbeidshverdagen?* s. 6

⁶⁰Intervju D – Janne, *Negative holdninger til et multikulturelt publikum?* s. 4

⁶¹Intervju A – Trine, *Negative holdninger til et multikulturelt publikum?* s. 5

Det er jo artig og det er spennende, så en del kan du jo slå av en liten prat med, spør hvor de kommer fra og sånt. De fleste liker jo å prate litt. Det er jo litt språkproblemer, det er klart at det føler du litt på kroppen at du klarer ikke å kommunisere med alle. En del kan jo ikke engelsk for eksempel og kanskje ikke noen andre språk som vi har litt kjennskap til, og veldig dårlig norsk. Så det er jo lett for at det blir konflikter fordi de er jo gjerne litt ekstra på vakt, de blir jo sikkert møtt med en del ting ellers og det tar de med seg til oss og.⁶²

Videre forteller Alf Kåre at det finnes noen besøkende som uttrykker negative holdninger til bibliotekbrukere som ikke er etnisk norske:

Det er noen som du får si har rasistiske holdninger. Det er det ikke tvil om. Sann som nede i avisrommet så er det noen, de er få, det er ikke mange altså, det vil jeg ikke si. Men det er noen som irriterer seg på alle utlendingene det er det.⁶³

Informantene snakker lite om diskriminering av andre kulturer. Det ser ut til at biblioteket ikke er en arena hvor dette er særskilt utbredt. Men som Alf Kåre påpeker, så finnes det noe, på lik linje med samfunnet forøvrig. Gjennom informantenes personlige erfaringer får vi forståelse av at det ikke er snakk om en stor grad av fremmedfrykt i biblioteket. Isteden viser det seg at frykten for språk, og frykten for å bli misforstått i større grad er gjeldende. Gjennom begrep som forståelse, tid, misforstå, usikkerhet, tålmodighet og frustrasjon får vi en variert oppfatning av hvordan hverdagen oppleves for de ansatte. Ved å se på integreringen fra et språklig perspektiv får vi en annen forståelse av den multikulturelle hverdagen: "En forståelse av språket er [...] vesentlig for en forståelse av hverdagsvirkeligheten" hevder Berger og Luckman (2000, 55). Dermed kan usikkerhet oppstå når vi ikke kan bruke vårt vante språk. Dette sier noe om bibliotekarenes rolle i et multikulturelt rom – her blir også de aktører i biblioteklandskapet. Dette viser hvor viktig rolle språket har i et integrerende og inkluderende bibliotek, og i samfunnet forøvrig.

⁶²Intervju C – Alf Kåre, *Tanker rundt det multikulturelle aspektet i arbeidshverdagen?* s. 2

⁶³Intervju C – Alf Kåre, *Negative holdninger til et multikulturelt publikum?* s. 6

En brobygger mellom mennesker

Biblioteket er: “[...] in theory and more importantly in practice – an inclusive organization. It welcomes everybody without imposing rules or entry criteria” (Greenhalgh et al., 1995, 24). Med dette som utgangspunkt, hvordan kommer bibliotekets integrerende rolle frem i praksis?

Loveleen Rihel Brenna (2004) hevder det er et udekket behov for brobyggere i samfunnet som kan forene forskjellighet. Med dette mener hun at det bør finnes institusjoner som gir rom for ulike kulturelle uttrykk som står på lik linje med hverandre. Dette bør komme til syne både gjennom materialer og brukere i biblioteklandskapet:

Siden integreringen nesten alltid bare går én vei, mister begge parter noe. Rotnorske mister en mulighet til å lære sitt eget land å kjenne på nytt, og minoritetene går glipp av andres respekt. I verste fall kan de da bli så fornorsket at de mister seg selv, eller trekke seg skuffet tilbake og bygge sin egen identitet - i forskjellighet fra og i motsetning til flertallets kultur (T. H. Eriksen i Brenna, 2004, 5).

I biblioteket blir lokalsamfunnets interesser tatt hensyn til. Dette viser til et overordnet integrerende eller inkluderende perspektiv. Per Rekdal, prosjektleder for ABM-utviklingen, mener biblioteket kan være med å skape et samhold gjennom kunnskap om andres kultur:

Et bibliotek drevet med flerkulturell kulturfaglig kompetanse som basis vil kunne aktivisere minoritetsbrukernes kunnskap, stimulere deres selvrespekt, og man kan i biblioteket forsøke å etablere dialoger om andre litterære tradisjoner enn de norske og de vestlige. Gjennom dette kan vi hjelpe til med å nyansere hverandre som mennesker og gjøre ulike kulturtradisjoner relevante for hverandre (2003, 12).

Dette kommer frem i artikkelen “Møter på tvers” der Ragnar Audunson forteller om en undersøkelse i forskningsprosjektet PLACE, der “nesten halvparten av dem som ble intervjuet, oppgir at de i biblioteket har møtt og lært noe om mennesker som er forskjellige fra dem selv” (2007, 31).

Biblioteket er et offentlig rom der ulike samfunnsaktører møtes og samhandler. Det blir et rom som gjennom kunnskap og forståelse legger opp til en integrerende praksis. Det komplekse tilbudet i biblioteket skaper en variert og multikultu-

rell brukergruppe i den forstand at det også er ulike sosiale grupper: I biblioteket møter man barn, ungdom, studenter, voksne og pensjonister på samme sted. Janne forteller hvordan hun opplever brukermangfoldet i hverdagen:

Brukergruppene våre er hovedsaklig eldre, barneskole-barn som kommer med og uten familie, og barn av innvandrere er som nevnt ofte innom. Voksne innvandrere også - de låner mest språkkurs, førerkort-bøker, og er ivrige pc-brukere. Det er hvertfall det jeg får inntrykk av, men jeg har ikke statistisk målt dette.⁶⁴

Mangfoldet Janne beskriver er variert, og viser til både brukergrupper, samt en liten del av bibliotekets materialer. Under feltarbeidet opplevde jeg en lignende variert brukergruppe, der alle aldersgrupper var representert, samt en rekke ulike kulturer. Jeg opplever at biblioteket fungerer som en multikulturell møteplass i vid forstand:

Folk ser seg litt rund og ser hva de andre i biblioteket holder på med. Noen prater rundt et bord. Til nå opplever jeg ikke noen skiller mellom folk. Folk fra ulike kulturer og ulike aldersgrupper fungerer sammen i biblioteklandskapet. Jeg får inntrykk av at alle er likeverdige i biblioteket. (Feltnotater, Bergen 06.09.11).

Det samme inntrykket fikk jeg på bibliotekene i London. Ved å se på begrepene møteplass og multikulturell med en vid betydning får vi et bibliotek som representerer og samler ulike mennesker, kulturer og identiteter på samme sted. Biblioteket blir et sted der alle føler seg velkommen, uavhengig av kultur, språk og identitet. Trine forteller hvordan hun ser på biblioteket som en integreringsarena:

Jeg tror vi er en stor integreringsarena, kanskje den aller beste, fordi det er lite helt segregerte tiltak her. De som steller med mottak av flyktninger her i byen, sier at biblioteket er den beste integreringsarenaen, og jeg tror de har rett.⁶⁵

Trine utdyper dette med noen eksempler:

For det første kommer folk med en annen bakgrunn på biblioteket, de er dobbelt så godt representert som den norske befolkningen. De utgjør omlag

⁶⁴Intervju D – Janne, *Hvilke nasjonaliteter bruker biblioteket mest?* s. 5

⁶⁵Intervju A – Trine, *Hvordan ser du på biblioteket som en integreringsarena?* s. 2

10 prosent av befolkning, men 20 prosent av bibliotekbrukerne. Det har det vært trafikktegninger på, slik at det er tydelig dokumentert. Det betyr igjen at de gjør slikt som alle andre brukere på biblioteket, de ser veldig godt hva andre norske interesserer seg for, og de gjør en del av det samme, og de snakker litt med andre mennesker, sånn at de ser hva som foregår, de deltar på arrangementer og så videre.⁶⁶

Trine ser på integreringen i biblioteket fra et statistisk perspektiv, mens de andre informantene forteller i større grad om hvordan det fungerer og oppleves i praksis i bibliotekrommet og på arrangementer. Gjennom tilgjengeligheten og det åpne rommet viser biblioteket til et sted der integrering kan foregå, og foregår i stor grad. Dette blir en viktig del av bibliotekets offentlige rolle, som kommer frem av bibliotekloven, og en rekke stortingsmeldinger.

Informantene trekker frem den varierte brukergruppen som et viktig moment av integreringen i biblioteket. I tillegg blir det å delta i en norsk arena viktig. Gjennom biblioteket kan man få kjennskap til norsk kultur og væremåte, samtidig som det representerer multikulturelle samfunnet. Det blir en arena hvor ulike kulturer er en del av biblioteket, og det er nettopp det integrering handler om. Anne Berit forteller at:

det er en type integrering i det å delta på og bli kjent med en norsk arena og snakke med de ansatte i skrankene. Samtidig får folk med hovedsakelig norsk bakgrunn, møte ganske mange med innvandrerbakgrunn i biblioteket, integreringen går jo begge veier.⁶⁷

Kirsten Leth Nielsen skriver i artikkelen “Det flerspråklige bibliotek” at biblioteket er gode arenaer for å etablere og opprettholde fellesskap i samfunnet:

Bibliotekenes frie og gratis tilbud om tilgang til IKT, informasjon og forskjellige kulturuttrykk gjør dem unike i forhold til integrasjonsprosessen for språklige minoriteter. Bibliotekene blir samtidig en like viktig arena for majoritetssamfunnet i prosessen med å skaffe seg informasjon om minoriteters livsforhold, historie og kultur (2003, 86).

Alf Kåre forteller hvordan han opplever integreringen i hverdagen, og han forteller at integreringen ikke alltid er like tilstede som man kanskje skulle ønske:

⁶⁶Intervju A – Trine, *Eksempler på bibliotek som integreringsarena?* s. 2

⁶⁷Intervju B – Anne Berit, *Hvordan ser du på biblioteket som en integreringsarena?* s. 3

Det er litt begge deler, det må jeg si. Det er klart at en del av de som kommer de grupperer seg litt sammen. Jeg skulle ønske at det var mer sammenblanding av ulike kulturer, men det går seg ofte litt til. Integreringsbiten speiler vel egentlig resten av samfunnet. Du får naboer som kommer fra andre nasjoner, men det er ikke helt enkelt at de blir integrert. Så vi skulle kanskje hatt noen lure grep der.⁶⁸

Videre forteller Alf Kåre:

Det er klart at en del av de som kommer de grupperer seg litt sammen. Vi ser jo inne på barneavdelingen der er det en god del barn fra andre kulturer, og det er en tendens til at de sitter sammen. Vi ser av og til at det er en og annen som ser ut som er norsk, det vet vi jo egentlig ikke, men sannsynligvis. Jeg skulle ønske at det var mer av det. Det går seg ofte litt til.⁶⁹

Jeg ser jo at på barneavdelingen med de store spillmaskinene er det veldig mange utenlandske som sitter, få norske. Det er jo veldig synd at ikke det er en blanding. Jeg vet ikke om det er fordi norske unger har slikt utstyr selv hjemme, eller om det er at det har blitt sånn at det er de utenlandske som dominerer der. Jeg vet ikke.⁷⁰

Informantene påpeker at bibliotekbrukerne ofte kommer til biblioteket alene, eller med folk de kjenner fra før. Som tidligere nevnt vil bibliotekbrukerne delta i et multikulturelt fellesskap ved å være i og bruke biblioteket, som en møteplass i vid forstand. I forlengelse av dette kan integrering i biblioteklandskapet oppstå gjennom en tilstedeværelse av et kulturelt og språklig mangfold gjennom materialer og tilbud, men også gjennom en multikulturell brukergruppe. Gjennom den åpne atmosfæren og den frie adgangen skapes et multikulturelt miljø der mennesker fra ulike kulturer direkte eller indirekte deltar i det samme fellesskapet. Dette gjør at biblioteket fungerer som en brobygger mellom ulike kulturer og mennesker i samfunnet og gjør avstanden mellom disse mindre.

Hvilken rolle spiller det offentlige?

Gjennom funksjoner som møteplass, lærested, frirom og oppholdsrom fyller biblioteket en offentlig og demokratisk rolle. Dette kommer blant annet frem gjen-

⁶⁸Intervju C – Alf Kåre, *Hvordan ser du på biblioteket som integreringsarena?* s. 2

⁶⁹Intervju D – Janne, *Biblioteket som integreringsarena?* s. 2

⁷⁰Intervju C – Alf Kåre, *Har du noen tanker om hvordan man kan bedre integreringen?* s. 6

nom det multikulturelle landskapet, atmosfæren, samholdet og bruken av biblioteket. Som en konsekvens av at det stadig blir færre oppholdsrom og møteplasser i lokalsamfunnet har biblioteket som offentlig rom stadig blitt viktigere. Samtidig har møteplassfunksjonen i større grad blitt likestilt med formidlingsarbeidet. Ved å se på møteplassbegrepet i vid forstand kommer den komplekse bruken tydeligere frem. Møteplassbegrepet viser til en tilstedeværelse og samhandling mellom mennesker, historier og gjenstander i en multikulturell kontekst, det er et rom der ukjente mennesker møtes i et fellesskap.

Ved å se på biblioteket som et integrerende fjerdested kommer bibliotekets rolle og funksjon som heterogent og komplekst sted frem. Biblioteket er et sted med flere bruksområder, flere brukergrupper, flere kulturer og språk, som kan fungere sammen eller på tvers av hverandre i biblioteklandskapet. Dette er en effekt av at biblioteket er heterogent i rom og innhold. Samtidig setter det en standard for de besøkende. Gjennom de ulike funksjonene viser biblioteket at det er inkluderende i form og innhold, gjennom tilbud, materialer, kulturer og språk og gjennom brukergruppen.

Fra et integreringsperspektiv har biblioteket en viktig rolle i samfunnet, gjennom et mangfold av bibliotekbrukere, samt mangfold i materialer gjennom til språk, kultur og kunnskap. Som vi har sett fungerer biblioteket som et rom for integrering. Det fine med biblioteket er at det ikke blir en påtatt integrering, det er ikke noe de gjør bare fordi bibliotekloven og stortingsmeldingen krever det. I biblioteket er det en naturlig blanding av folk, språk og kulturer som befinner seg i det samme landskapet. Dette skaper en slags stille forståelse mellom bibliotekbrukerne. Den hverdagslige integreringen kommer til syne ved å se biblioteket som en møteplass i vid forstand. Biblioteket får slik en integrerende og inkluderende rolle, men Audunson presiserer: "Dette er ikke grunnen til at noen av oss blir bibliotekbrukere. Men det er en av grunnene til at samfunnet ikke kan klare seg uten den møteplassen som biblioteket representerer" (2007, 31).

Hvis vi går tilbake til spørsmålet om biblioteket er offentlig på en annerledes måte enn andre offentlige steder, vil jeg si at svaret er ja. For å sette det på spissen: ingen andre offentlige institusjoner favner like mange funksjoner, kulturer og mennesker på samme sted. Biblioteket møter lokalsamfunnets interesser gjennom det offentlige rommet, dets funksjoner og materialer. Det er et rom for opphold,

samvær, lesing, læring og underholdning. Selv om perspektivet i dette kapitlet har vært rettet mot kunnskap og læring, har biblioteket også en viktig rolle gjennom selve lysten – lysten til å lese noe gøy, slappe av og kose seg med en god bok. Ved å fokusere for mye på bibliotekets kunnskaps- og møteplassfunksjoner kan nettopp lysten forsvinne. Er det et alvorlig bibliotek vi tilstreber? Både ja og nei. Biblioteket bør være både alvorlig og morsomt på en likeverdig måte. Og det er nettopp den offentlige rollen som sørger for at dette lar seg gjøre.

6 Avslutning

Analysen har lagt vekt på det fysiske og offentlige rommet, og dette brukes som et hjelpemiddel for å se på bibliotekets ulike bruksområder. I analysen kommer det frem at bibliotekets rolle i samfunnet fortsatt er svært viktig, til tross for en teknologisk utvikling som gjør kunnskap og informasjon mer tilgjengelig via andre medier. Dette har å gjøre med at biblioteket følger den teknologiske utviklingen, og kan tilby de fleste hjelpemidler som er nødvendige i en teknisk verden, i tillegg til at biblioteket blir en sosial og multikulturell møteplass. Bibliotekets funksjon som møteplass og frirom er med på å fremme bibliotekets offentlige rolle, samtidig som menneskene i bibliotekrommet får en vesentlig rolle. Jeg har forsøkt å undersøke hvordan bibliotekrommet “konstitueres gjennom menneskelig aktivitet” (Gilje, 2006, 11).

En strukturell og offentlig opplevelse

I kapittel 4 har vi sett at bibliotekets arkitektur viser oss hvordan biblioteket ønsker å bli oppfattet, mens interiør og materielle gjenstander er faktorer som er avgjørende for hvordan vi som bibliotekbrukere oppfatter bibliotekrommet. Jeg har forsøkt å vise hvordan det fysiske rommet legger til rette for bibliotekets offentlige rolle som kulturell møteplass og fristed.

Landskapet i biblioteket er fylt av bøker og store deler av rommet går med til formidlingen av disse. Men biblioteket er ikke lenger bare et rom med kunnskap og bøker, og gjennom kapittel 4 har vi sett hvordan biblioteklandskapet endres i takt med endringer i lokalsamfunnet. Interiøret i biblioteket har en avgjørende rolle for hvordan vi opplever og benytter oss av biblioteket, samtidig er interiøret med å formidle det fysiske biblioteklandskapet. Biblioteklandskapet legger opp til å være et heterogent rom med mange funksjoner og mange målgrupper. Sammen med de materielle faktorene i biblioteket er vi del av et heterogent nettverk og fellesskap. Samtidig som biblioteket er et sted for opplevelse, mulighet og fantasi har biblioteket en solid forankring i virkeligheten. Det er denne siden av biblioteket som i mer eksplisitt grad viser til bibliotekets offentlige rolle i samfunnet.

Som vi har sett er romfølelsen en effekt av flere faktorer i biblioteket der luft-

rom, interiør, lys, farger og struktur kan spille en avgjørende rolle. Romfølelsen er viktig for hvordan en velger å bruke biblioteket. For selv om bibliotekarene ønsker at vi skal bruke biblioteket til å møte andre, lese, snakke, se, slappe av, utvikle oss og lære nye ting, er det en annen sak om vi faktisk føler en slik handlingsfrihet på kroppen. Er det for eksempel lov til å ta frem matpakken? Går det greit å ta seg en liten lur?

Kapittel 5 viser til bibliotekets rolle som offentlig institusjon i lokalsamfunnet. I biblioteket er litteratur- og kunnskapsformidling en selvfølge, det samme er oppbevaring av medier. Likevel er biblioteket også et sted der en bare kan *være*. I en digitalisert verden er biblioteket å regne som en møteplass i vid forstand, som også inkluderer fysisk nærvær. Biblioteket er et rom i samfunnet der en møter, ser eller snakker med andre mennesker, men det er også et av få steder i det moderne samfunnet der man kan være “alene sammen med noen.” Biblioteket fyller dermed en viktig oppgave i et samfunn der det ellers er få offentlige møteplasser og der hverdagslig kommunikasjon og interaksjon med andre i større grad foregår over Internett. Biblioteket bryter med de visuelle rommene og tilbyr et gratis og tilgjengelig rom for samvær og samtale. Biblioteket er dermed et sted man kan gå for å bli kvitt lengselen etter menneskelig kontakt (jf. Sennett, 1992).

Begrepet multikulturell har vært brukt for å vise til mangfoldet i biblioteket gjennom språk, kultur, fortellinger og bibliotekbrukere. Samtidig er biblioteket et rom der ulike kulturer og etniske grupper kan bevare egen identitet i en offentlig arena, der det er fokus på gjensidig respekt og forståelse (jf. Kincheloe & Steiberg, 1997). Bibliotekene ser det som sin oppgave å integrere ulike samfunnsgrupper, kulturer og språk, samt en variert materialsamling i biblioteklandskapet. Dermed kan bibliotekene betraktes som en slags brobygger mellom kulturer, mennesker og språk i lokalsamfunnet. Ved å se på biblioteket som et integrerende fjerdested – der ulike sfærer, kulturer og språk blir integrert – får vi en forståelse av bibliotekets offentlige oppgaver, men også en idé om hvordan biblioteket er bygget opp. Fjerdestedet viser til det komplekse og heterogene ved biblioteket, både gjennom funksjoner, medier og brukergrupper.

Jeg har fokusert på bibliotekets utfordringer og målsettinger, og hvordan disse utøves i praksis i et multikulturelt lokalsamfunn. Hvis vi ser kapittel 4 og 5 i lys av hverandre ser vi hvordan den fysiske formen henger sammen med de offent-

lige rollene. Som vi har sett er ikke romfølelsen lik i alle bibliotek, romfølelsen viser samtidig til en individuell og personlig oppfatning av de enkelte bibliotekene. Dette betyr at andre kan oppleve rommene annerledes enn det jeg har gjort. Det heterogene og komplekse ved biblioteket ser vi gjennom medier, tilbud og ulike funksjoner biblioteket har, samtidig fremkommer dette av det materielle i landskapet. Måten de materielle aktørene i rommet er plassert fremhever denne offentlige følelsen. Bibliotekene legger opp til at man kan oppholde seg i biblioteket uten å benytte seg av mediene i det fysiske landskapet. Likevel har bøkene en sentral rolle for å formidle bibliotekets offentlige rolle. Hvis vi går tilbake til spørsmålet om et rom med bøker uansett vil bli en møteplass vil svaret være ja. Men fordi begrepet i større grad viser til konkrete og aktive møter med mennesker, har jeg i kapittel 5 belyst hvordan biblioteket kan forstås som en møteplass i vid forstand, eller som et samlingssted. Biblioteket samler kunnskap, kultur og litteratur og kan på den måten karakteriseres som et "litterært vannhull" der man vil komme til å treffe andre mennesker, selv om dette i utgangspunktet ikke var målet med bibliotekbesøket.

Veien videre

I arbeidet med oppgaven har jeg kommet over flere problemstillinger det ville vært interessant å gå videre med, men som det ikke har vært rom for å se nærmere på i denne sammenhengen. I forlengelse av oppgaven kunne det vært interessant å gå nærmere inn på de ulike brukergruppene og sett på hvordan brukerne oppfatter biblioteklandskapet. Hvilken rolle det virtuelle biblioteket har i forhold til det fysiske og det offentlige biblioteket vil også være et spennende problemfelt. En annen interessant vei å gå, kan være studier av nasjonal hukommelse i et moderne samfunn. I et intervju med Bergens Tidende 16.9.2010 hevder Jostein Børtnes at dersom den kollektive hukommelsen forsvinner vil vi miste bevisstheten rundt det å være et nasjonalt fellesskap:

Det er kanskje en nødvendig tendens i vår tid. Nye nordmenn som ikke deler vår kulturelle hukommelse har vært en berikelse for oss. Men det burde vært en offentlig oppgave å koordinere de ulike kulturelle hukommelsene vi har her i landet vårt. Slik at de kan ta del i vår, og vi i deres (Børtnes i Ursin, 2010, 3).

En dyperegående analyse av hva en nasjonal hukommelse har å si i et multikulturelt samfunn, og hvilken rolle biblioteket har i forhold til dette kan være interessant. Og siden oppgaven viser at biblioteket er et multikulturelt møtested for mange ulike brukergrupper kan kanskje oppgaven legge til grunn for en slik analyse. Biblioteket kan sees i et prosessuelt perspektiv der det foregår endringer i forhold til hvordan vi tenker om det lokale og nasjonale – hvordan vi møter og omgås andre mennesker.

Referanser

- Aabø, S. (2001). Verdsetting av folkebiblioteket. I R.A. Audunson & N.W. Lund (red.), *Det siviliserte informasjonssamfunn. Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Aarek, H.E. (1992). Bibliotekforskning i Norge. I M.B. Baadshaug (red.), *Bibliotek og samfunn. Forskning om bibliotek*. Kristiansand: Universitetsforlaget.
- Aarek, H.E. (1999). *Norsk bibliotekforskning en statusrapport*.
<http://www.hum.uit.no/dok/ntbf/ar.htm>. (Lastet 29. oktober 2011)
- Aarhus Kommunes Biblioteker. (2001). *Frirum til integration. En undersøgelse af de etniske minoriteters brug af bibliotekerne*. Udarbejdet i et samarbejd mellem Statsbiblioteket, Odense Centralbibliotek og Århus Kommunes Biblioteker.
- Alver, B.G. (2009). *Ansvar for den enkelte*.
<http://etikkom.no/no/FBIB/Temaer/Personvern-og-ansvar-for-den-enkelte/Ansvar-for-den-enkelte/>. (Lastet: 11. april 2011)
- Alver, B.G. & Øyen, Ø. (1997). *Forskningsetikk i en forskerhverdag: Vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Arahova, A. & Kapidakis, S. (2007). Globalization and library management: Practical ideas for effective strategic methods. I J.L. Mullins (red.), *Library management and marketing in a multicultural world* (vol. IFLA Publication 125). München: Saur.
- Audunson, R.A. (2001). Folkebibliotekenes rolle i en digital framtid: Publikums, politikernes og bibliotekarenes bilder. I R.A. Audunson & N.W. Lund (red.), *Det siviliserte informasjonssamfunn. Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Audunson, R.A. (2007). Møter på tvers. I *Bok og bibliotek nr. 2/2007*.
- Audunson, R.A. (2010a). *Norsk bibliotekforskning - de som gikk foran*.
<http://www.bokogbibliotek.no/index.php>. (Lastet 29. oktober 2011)
- Audunson, R.A. (2010b). Rommet som åpner rom. I *Bok og bibliotek nr. 3/2010*.
- Audunson, R.A. & Lund, N.W. (red.). (2001). *Det siviliserte informasjonssamfunn. Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Baker, D. & Evans, W. (2011). Libraries, society and social responsibility. I D. Baker & W. Evans (red.), *Libraries and society: Role, responsibility and future in an age of change*. Oxford: Chandos Publishing.
- Barrett, J. (2011). *Museums and the public sphere*. West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Barry, B. (2009). *Culture and equality*. Cambridge: Polity Press.
- Bergan, E. (2009). Bibliotekenes arrangementer og konkurransen fra litteraturhuset. I *Bibliotekaren nr. 8/2009*.
- Bergen Offentlige Bibliotek. (2012). *Bergen leser*.
<http://bergenbibliotek.no/bergenleser>. (Lastet: 5. mars 2012)
- Berger, Å. (1998). *Biblioteksbetjening af indvandrere i multikulturelle byer. Studierejse - Sverige, Holland, Frankrig og England*.
- Berger, P. & Luckman, T. (2000). *Den samfunnskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Berggren, O.P. & Byberg, L. (1992). Organizing a multilingual and multicultural service. I M.F. Zielinska & F.T. Kirkwood (red.), *Multicultural librarianship: An international handbook* (vol. IFLA Publication 59).

München: Saur.

Bibliotek. (2009). Hentet fra Store norske leksikon: <http://snl.no/bibliotek>.
(Lastet 29. oktober 2011)

Bråten, B. (2006). *Multikulturalisme i Skandinavia*.
<http://kilden.forskningsradet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=39529>.
(Lastet 6. oktober 2010)

Brekke, Ø. (2011). *Religion i det offentlige rommet – multikulturalisme som berøringsangst?* <http://www.salongen.no/-/bulletin/show/687364>. (Lastet 19. mars 2012)

Brenna, L.R. (2004). *Sangam! Integrering og inkludering*. Bergen: Fagbokforlaget.

Burke, P. (1984). Popular ethnology between history and ethnology. I *Ethnologia Europea*.

Capurro, R. (2009). Intercultural informations ethics. I E.A. Buchanan & K.A. Henderson (red.), *Case studies in library and information science ethics*. London: MacFarland.

Damsholt, T. & Simonsen, D.G. (2009). Materialiseringer. Processer, relationer og performativitet. I T. Damsholt, D.G. Simonsen & C. Mordhorst (red.), *Materialiseringer. Nye perspektiver på materialitet og kulturanalyse*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Damsholt, T., Simonsen, D.G. & Mordhorst, C. (red.). (2009). *Materialiseringer. Nye perspektiver på materialitet og kulturanalyse*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Deildok, M. (2009). Lederen har ordet. I *Bibliotekaren nr. 8/2009*.

Drange, M. (1999). Biblioteket som sosial møteplass. I *Bibliotekforum nr. 6/1999*.

- Drange, M. (2002). *Biblioteket som sosial møteplass og kulturell ressurs. En lokal institusjon i endring*. Upublisert akademisk avhandling, Universitetet i Oslo.
- Du Mont, R.R., Buttlar, L. & Caynon, W. (1994). *Multiculturalism in libraries*. London: Greenwood Press.
- Durcan, T. (2011). The future of and for library and information services: A public library view. I D. Baker & W. Evans (red.), *Libraries and society: Role, responsibility and future in an age of change*. Oxford: Chandos Publishing.
- Duvold, E.-M. & Sæbø, G. (2001). Tilnærminger til studier av folkebibliotekets rolle i menneskers hverdagsliv. I *Det siviliserte informasjonssamfunn. Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Edwards, B. (2002). *Libraries and learning resource centres*. Oxford: Architectural Press.
- Elbeshausen, H. & Moring, C. (2008). Kulturelle læreprosesser. Læring i en kulturelt mangfoldig verden. I J. Andersen, H. Jochumsen & C.H. Rasmussen (red.), *At forstå biblioteket. En introduksjon til teoretiske perspektiver*. København: Danmarks Bibliotekforening.
- Erichsen, C. (2006). Lær av museene og arkivene. I *Bok og bibliotek nr. 5/2006*.
- Eriksen, A. (1999). *Historie, minne og myte*. Oslo: Pax.
- Eriksen, A. & Selberg, T. (2006). *Tradisjon og fortelling*. Oslo: Pax.
- Eriksen, T.H. (2001). Tilhørighet og integrasjon i et multietnisk samfunn. I T.H. Eriksen (red.), *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T.H. (2008). *Globalisering. Åtte nøkkelbegreper*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Eriksson, H.M. (2004). *Museumsarkitektur. En studie av nyere norske museumsbygg*. ABM-skrift nr. 7.
- Fangen, K. (2010). *Kvalitativ metode*.
<http://etikkom.no/no/FBIB/Introduksjon/Metoder-og-tilnarminger/Kvalitativ-metode/>. (Lastet: 11. april 2011)
- Feldthaus, P. (2009). Library construction from an architect's point of view. I H. Niegaard, J. Lauridsen & K. Schulz (red.), *Library space. Inspiration for buildings and design*. The Danish Library Association.
- Flaten, T.K. & Gregersen, G. (1995). *Veier til viten. Bergen offentlige bibliotek fra fortid til fremtid*. Bergen: Bergen Offentlige Bibliotek.
- Flaten, T.K., Sæteren, L., Tangen, L., Undlien, A.K. & Egaas, M. (2008). *Hvem er de og hvor går de? Brukeratferd i norske storbybibliotek*. Oslo: ABM-skrift nr. 46.
- Fog, J. (1994). Om metode, sandhed og solidaritet. I H. Holter & R. Kalleberg (red.), *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Folkebibliotek*. (2011). Hentet fra Store norske leksikon:
<http://snl.no/folkebibliotek>. (Lastet 9. april 2012)
- Forberg, R. (2003). Folkebiblioteket - innfallspurt til det norske samfunnet for språklige minoriteter. I R. Vaagan (red.), *Det multikulturelle bibliotek - visjon og virkelighet*. Oslo: HiO-rapport 2003 nr. 31. Høgskolen i Oslo.
- Forskningsetiske komiteer. (2010). *Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder – likheter og forskjeller*.
<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Medisin-og-helse/Kvalitativ-forskning/1-Kvalitative-og-kvantitative-forskningsmetoder-likheter-og-forskjeller/>. (Lastet: 27. august 2011)

- Giddens, A. (1994). Living in a post-traditional society. I U. Beck, A. Giddens & S. Lash (red.), *Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Cambridge.
- Giddens, A. (1999). *Den tredje vei: Fornylelsen av sosialdemokratiet*. Oslo: Pax.
- Giddens, A. (2001). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Gilje, N. (2006). Fenomenologi, konstruktivisme og kulturforskning. I *Tidsskrift for kulturforskning nr. 1/2006*.
- Gilje, N. & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Greenhalgh, L., Worpole, K. & Landry, C. (1995). *Libraries in a world of cultural change*. London: Routledge.
- Grimen, H. (1996). How conditions of adequacy for text-interpretations depend on practices for explaining actions. I K.S. Johannesen & T. Nordenstam (red.), *Wittgenstein and the philosophy of culture*. Hölder-Pichler-Tempsky.
- Habermas, J. (1999). *Kraften i de bedre argumenter*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Hjemdahl, K.M. (2003). When theme parks happen. I N. Gilje & J. Frykman (red.), *Being there. New perspectives on phenomenology and the analysis of culture*. Lund: Nordic Academic Press.
- Hovland, A. (2001). Etnisk bevisstgjøring og kreolisering. I T.H. Eriksen (red.), *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- IFLA. (1999). Ifla-erklæring om bibliotek og åndsfrihet. I *Bibliotekforum nr. 6/1999*.

- Indergaard, L.H. & Østby, J.B. (2006). *Bibliotekreform 2014. Del 1: Strategier og tiltak*. Oslo: ABM-skrift nr.30.
- Jagland, T. (1996). Biblioteket er en del av demokratiets viktigste institusjoner. I *Bibliotekforum nr. 4/1996*.
- Kalseth, K. (2002). Fra lagerlokale til moderne bibliotek. I *Bibliotekforum nr. 9/2002*.
- Kincheloe, J.L. & Steiberg, S.R. (1997). *Changing multiculturalism*. Buckingham/Philadelphia: Open University Press.
- King, R. (1995). Migrations, globalization and place. I D. Massey & P. Jess (red.), *A place in the world? Places, cultures and globalization*. Oxford: The Open University.
- Kulturdepartementet. (1999). *St. meld. nr. 22*.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/regpubl/stmeld/19992000/stmeld-nr-22-1999-2000-.html?id=192730>. (Lastet: 28. august 2011)
- Kulturdepartementet. (2003). *Folkebibliotekloven*.
<http://www.lovdatab.no/all/hl-19851220-108.html#13>. (Lastet: 24. august 2011)
- Kulturdepartementet. (2005). *St. meld. nr. 17*.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/regpubl/stmeld/20052006/Stmeld-nr-17-2005-2006-.html?id=200480>. (Lastet 28. august 2011)
- Kulturdepartementet. (2006). *Pressemelding nr. 57/06*.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/aktuelt/nyheter/2006/mangfoldsar-i-2008.html?id=100064>. (Lastet 28. august 2011)
- Kulturdepartementet. (2008). *St. meld. nr. 23*.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-23-2008-2009-.html?id=555516>. (Lastet 28. august 2011)

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Langtvedt, N.J. (2009). *Personvern*.
<http://etikkom.no/no/FBIB/Temaer/Personvern-og-ansvar-for-den-enkelte/Personvern/>. (Lastet: 11. april 2011)

Lauridsen, J. (2009). The library in urban space. I H. Niegaard, J. Lauridsen & K. Schulz (red.), *Library space. Inspiration for buildings and design*. The Danish Library Association.

Law, D. (2011). Library landscapes: Digital developments. I D. Baker & W. Evans (red.), *Libraries and society: Role, responsibility and future in an age of change*. Oxford: Chandos Publishing.

Letnes, O. (2008). Biblioteket er mer enn bøker. I *Bok og bibliotek nr. 2/2008*.

Lindi, L.I. (2001). Tre stammers møte - bokbussvirksomhet i et flerkulturelt samfunn. I *Bibliotekforum nr. 4/2001*.

Linn, B. (2002). Biblioteket och staden. En modell och en moral. I M. Gram (red.), *Bibliotek och arkitektur. Byggnader, rum, samlingar*. Stockholm: Arkitekturmuseet.

Litteraturhuset.no. (2011). *Om litteraturhuset*.
<http://www.litteraturhuset.no/huset/>. (Lastet 1. november 2011)

Lundesgaard, M.-S. (1995). Tanker rundt innredning av et moderne bibliotek. I *Bibliotekforum nr. 9/1995*.

Massey, D. (1995). The conceptualization of place. I D. Massey & P. Jess (red.),

- A place in the world? Places, cultures and globalization.* Oxford: The Open University.
- Massey, D. (1997). En global stedsfølelse. I J. Aspen & J. Pløger (red.), *På sporet av byen. Lesninger av senmoderne byliv.* Oslo: Spartacus.
- Massey, D. & Jess, P. (1995). *A place in the world? Places, cultures and globalization.* Oxford: The Open University.
- Massísimo, Á. (2007). Think globally, act locally - manage multiculturally. I J.L. Mullins (red.), *Library management and marketing in a multicultural world* (vol. IFLA Publication 125). München: Saur.
- Mathisen, S. (1993). Folklore and cultural identity. I P. Anttonen & R. Kvideland (red.), *Nordic frontiers.* NIF Publications no. 27.
- NESH. (2010). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi.* Forskningsetiske komiteer. 4 opplag.
- Niegaard, H. (2011). The future of public libraries and their services: A Danish perspective. I D. Baker & W. Evans (red.), *Libraries and society: Role, responsibility and future in an age of change.* Oxford: Chandos Publishing.
- Nielsen, K.L. (2003). Det flerspråklige bibliotek. I R. Vaagan (red.), *Det multikulturelle bibliotek - visjon og virkelighet.* Oslo: HiO-rapport 2003 nr. 31. Høgskolen i Oslo.
- Nielsen, K.L. (2005). Parkeringsplass for innvandrere eller kulturell møteplass for alle? I *Bibliotekaren* nr. 2/2005.
- Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence, space & architecture.* London: Studio Vista London.
- Nygaard, T. (1995). *Den lille sosiologiboka.* Oslo: Universitetsforlaget.

- Oterholm, A. (2007). Biblioteket som møteplass. I *Bibliotekforum nr. 1/2007*.
- Parekh, B. (2006). *Rethinking multiculturalism. Cultural diversity and political theory*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Rekdal, P.B. (2003). Det flerkulturelle samfunnet som normaltilstand. I R. Vaagan (red.), *Det multikulturelle bibliotek - visjon og virkelighet*. Oslo: HiO-rapport 2003 nr. 31. Høgskolen i Oslo.
- Repstad, P. (1998). *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Ristarp, J. (2002). Syns demokratien utanpå? I M. Gram (red.), *Bibliotek och arkitektur. Byggnader, rum, samlings*. Stockholm: Arkitekturmuseet.
- Ronström, O. (1992). Mångfaldens former. I B. Sydhoff & S. Nilsson (red.), *Folkkonsten - all tradition är förändring*. Stockholm: Carlsson.
- Sassen, S. (2007). The places and spaces of the global: An expanded analytic terrain. I D. Held & A. McGrew (red.), *Globalization theory. Approaches and controversies*. Cambridge: Polity Press.
- Selberg, T. (2007). Mennesker og steder. I T. Selberg & N. Gilje (red.), *Kulturelle landskap: Sted, fortelling og materiell kultur*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Selberg, T. & Gilje, N. (2007). *Kulturelle landskap: Sted, fortelling og materiell kultur*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sennett, R. (1992). *Intimitetstyranniet*. Oslo: Cappelen.
- Shaftoe, H. (2008). *Convivial urban spaces. Creating effective public places*. London: Earthscan.
- Simonsen, D.G. (2009). Luftrum. I T. Damsholt, D.G. Simonsen & C. Mordhorst (red.), *Materialiseringer. Nye perspektiver på materialitet og*

- kulturanalyse*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Spencer, S. (2006). *Race and ethnicity. Culture, identity and representation*. London: Routledge.
- Stephensen, I.S. (1996). Bokbussens talskvinne. I *Bibliotekforum nr. 4/1996*.
- Stephensen, I.S. (2010). Biblioteket - en lokaldemokratisk ressurs. I *Bibliotekforum nr. 4/2010*.
- Storey, J. (2003). *Inventing popular culture*. Oxford: Blackwell.
- Strøm, C. (2007). Bøkene skal være finnbare. I *Bibliotekforum nr. 4/2007*.
- Svensson, B. (1993). *Bortom all ära och redelighet: Tattarnas spel med rättvisan*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Tangen, L. & Østby, J.B. (2006). Ny bibliotekpolitikk. I *Årsmelding 2006*. Oslo: ABM-utvikling.
- Tinnesland, S.A. (2002). Folkebibliotek – folkeopplysning – fornyelse. I *Bibliotekforum nr. 5/2002*.
- UiO & Språkrådet. (2012). *Offentlig*. <http://www.nob-ordbok.uio.no>. (Lastet 12. mars 2012)
- Ursin, L.H. (2010). Bokskatt fra fortiden kan havne i bosset. *Bergens Tidende*. (16.09.10: Del 2, s. 2-3)
- Vaagan, R. (red.). (2003). *Det multikulturelle bibliotek - visjon og virkelighet*. Oslo: HiO-rapport 2003 nr. 31. Høgskolen i Oslo.
- Vestheim, G. (1997). *Fornuft, følelser og velferd. Ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk*. Oslo: Samlaget.
- Watson, L. (2011). From the passive library to the learning library - it's an emotional journey. I D. Baker & W. Evans (red.), *Libraries and society*:

Role, responsibility and future in an age of change. Oxford: Chandos Publishing.

Westgaard, M. (2008). Bibliotekenes perspektiv må endres: Fra samling til formidling. I *Bibliotekaren* nr. 7/2008.

Ytrehus, L.A. (red.). (2001). *Forestillinger om "den andre". Images of otherness.* Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Vedlegg

A Temaguide

- Personalia
- Formål og funksjon
- Bibliotek i en multikulturell hverdag
- Endringer i tiden
- Forbedringer

B Intervjuguide

Personalia

- Alder.
- Stilling og avdeling - hvor lenge?
- Arbeidsoppgaver.

Formål og funksjon

- Definisjon bibliotek.
- Kulturelt mangfold – hva legges i begrepet?
- Rolle og funksjon, hva bidrar biblioteket med, funksjon for multikulturell bruker.
- Kulturelt møtested, minneinstitusjon.
- Bibliotek som integreringsarena – på hvilken måte, eksemplifisere, i forhold til offisielle mandat osv.
- Fribyforfattere.

- utfordringer ved globalisering.

Bibliotek i en multikulturell hverdag

- Nasjonaliteter, hvem bruker biblioteket mest, språk og litteratur – blir noe oversatt til norsk?
- Innvandrernes egne forfattere eller norske forfattere?
- Inkludere multikulturelle minner i biblioteket – hva blir gjort?
- Innkjøpspolitikk, kriterier, noe som blir prioritert/nedprioritert – enighet blant ansatte?
- Representerer tilbudene det flerkulturelle samfunnet – i hvor stor grad?
- Hva låner de? Hva er de mest interessert i?
- Forandrer det de låner seg etterhvert? Fortsetter de å komme når de er godt innlemmet i samfunnet?
- Hvilke bøker/filmer osv. er mest brukt?
- Hva ser de etter på nettet?
- Kunnskapsformidling til multikulturelt publikum.
- Hvordan gjør vi et multikulturelt bibliotek? Programerklæringer, aktiviteter/tilbud spesielt rettet mot det multikulturelle osv.
- Miljøet på biblioteket – rom for det multikulturelle.
- Negative holdninger (ansatte, brukere) - beskrive (fremmedfrykt eller språkkonflikt).
- Holdninger til biblioteket.
- Fordeling av arbeidsoppgaver.

- Nettverk – andre biblioteket, innvandrergupper – hvordan bygges kompetansen opp?
- Kontakt med brukergruppene – delta og videreutvikle, arbeidsutvalg.
- Gjensidig kunnskap og forståelse.
- Samarbeid med andre land.
- Formidling og markedsføring – hvordan nå ut til folk?

Endringer de siste 30 årene

- Kunnskapsformidler.
- Innkjøpspolitikken.
- Lesegruppene – alder, kjønn, etnisitet.
- Folks behov og bruk.
- Folks oppfatning av hva et bibliotek er, bibliotek som møteplass.
- Tiltak for å inkludere det multikulturelle.
- Bibliotekreform 2014: differensiert og tilpasset tilbud, gjensidig kunnskap og forståelse – enighet i prioriteringen?
- Mangfoldsåret 2008: hva ble gjort, langsiktige tiltak, idag.
- Økonomisk aspekt: går noen tilbud på bekostning av andre – større budsjett.

Forbedringer

- Bedring av tilbudene.
- Øke fremmøte og bruk.
- Integrering fremover – mangfoldet øker.

C Intervjuguide, tilleggsinformant

- Hvordan fungerer biblioteket som en integreringsarena? Eksempler på dette? *How does the library work as an integration arena? Examples?*
- Hva har dere valgt å kalle samlingen av bøker på ulike språk? Hva er tanken bak dette? *What have you chosen to call the collection of books in different languages? What is the thought behind this?*
- Hvordan er den flerspråklige samlingen plassert i forhold til de andre samlingene? Hva er tanken bak en slik plassering? *How is the multilingual collection placed in relation to the other collections? What is the rationale behind such a position?*
- Står den flerspråklige samlingen i et lukket rom? Eller et åpent rom? Eller er alle samlingene samlet i et stort rom? *Is the multilingual collection in a closed room? Or an open space? Or is all the collections gathered in a large room?*
- Hvordan blir rommet/området rundt den flerspråklige samlingen brukt i det daglige? Er det for eksempel et rom med flere funksjoner? (Som for eksempel leseplasser o.l). *How is the the room / area around the multilingual collection used in daily? Is there for example a room with more features? (Such as reading places o.l).*
- Hvordan formidler dere bøkene? Har dere utstillinger i samlingen? Har du noen eksempler på slike utstillinger som dere har eller har hatt tidligere? *How to convey your books? Do you have any exhibitions in the collection? Do you have any examples of such exhibitions as you currently have and / or have had in the past?*

D Informasjonsbrev

Hovedinformanter

UNIVERSITETET I BERGEN

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap (AHKR)

Informasjonsbrev om studieprosjekt

Bibliotek i et multikulturelt samfunn. En studie av bibliotek fra et kulturvitenskapelig perspektiv.

Karianne Joelsen Aune
Masterstudent i kulturvitenskap,
Universitetet i Bergen.

Forespørsel om intervjudeltagelse:

Biblioteket er en viktig institusjon i samfunnet på mange måter. Jeg ønsker å se på biblioteket i lys av et multikulturelt samfunn, der jeg vil undersøke bibliotekets rolle og betydning. Jeg vil se på hvordan det multikulturelle aspektet kommer frem i biblioteket og hvordan det multikulturelle blir inkludert som en del av integreringsprosessen.

Et mål ved prosjektet er å belyse hvilken rolle biblioteket har i et multikulturelt samfunn. Spørsmålene vil i hovedsak fokusere på bibliotekets formål og funksjon i samfunnet, endringer som har skjedd den siste tiden, og bibliotekets praktiske oppgaver i hverdagen med et multikulturelt perspektiv. Samtalen vil bli tatt opp mens vi snakker. Det ferdig transkriberte intervjuet vil bli sendt tilbake til deg, sammen med en samtykkeerklæring som må underskrives og sendes tilbake til meg for at jeg skal kunne bruke materialet. Det er frivillig å delta, og du kan trekke deg underveis hvis du ikke lenger ønsker å delta. Hvis dette er tilfelle blir all data om deg slettet. All informasjon vil bli behandlet konfidensielt.

Opgaven skal være ferdig våren 2012.

Informasjon fra intervjuet vil bli behandlet ut fra forskningsetiske retningslinjer. Studien er meldt til personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste A/S. Lyddopptak og navneliste blir etter prosjektslutt oppbevart på ubestemt tid ved Etno-folkloristisk arkiv ved Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen. Formålet med denne lagringen er videre forskning innen temaet bibliotek i et multikulturelt samfunn.

Jeg ønsker kontakt med: Bibliotekarere som er tilknyttet Bergen Offentlige Bibliotek.

Min veileder på prosjektet er Eva Reme, førsteamanuensis ved Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionvitenskap ved Universitetet i Bergen.

E-post: Tlf:

Ønsker du å delta i prosjektet kan jeg kontaktes via epost eller telefon.

E-post: Tlf:

side 1 av 1

Postadresse
Postboks 7805
5020 Bergen

e-post
ahkr@hf.uib.no
Internett
www.hf.uib.no/ahkr/
Org no. 874 789 542

Institutt for arkeologi, historie, kultur-
og religionsvitenskap (AHKR)
Telefon 55 58 23 00
Telefaks 55 58 96 54

Besøksadresse
Øysteins gate 3
5007 Bergen

Tilleggsinformant

UNIVERSITY OF BERGEN
Department of Cultural Studies

Information letter about student project:

Library in a multicultural society. A study of library science from a cultural perspective.

Karianne Joelsen Aune
Master's student in cultural studies,
University of Bergen.

Request for interview participation (via email)

The library is an important institution in society in many ways. I want to see the library in the context of a multicultural society, and I will examine the library's role and importance in this matter. I will look at how the multicultural aspect appears in the library and how the multicultural is included as part of the integration process.

A goal of the project is to elucidate the role of the library in a multi-cultural society. The questions will mainly focus on the multilingual/multicultural collection. The questions are answered via e-mail. It is voluntary, and you can pull out if you no longer wish to participate. In this case, all data about you will be deleted. All information will be treated confidentially.

The thesis is to be completed in spring 2012.

Information from the interview will be treated on the basis of ethical guidelines. The study is reported to the Privacy Ombudsman for Research, the Norwegian Social Science Data Service A / S.

I want to contact: Librarians who are connected to different libraries in Scandinavia and England.

My supervisor on the project is Eva Reme, associate professor in the Department of Archaeology, history, culture and religion science at the University of Bergen.
Email:

If you wish to participate in the project I can be contacted via email.
Email:

Address:	Telephone:	Telefax:	WWW:
Sjónspilass 13	+47 55 58 22 00	+47 55 58 94 30	http://www.hi/ub.no/fokk/
5007 Bergen			
NORWAY			

E Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om studien *Bibliotek i et multikulturelt samfunn* i et eget skriv og ønsker med dette å delta.

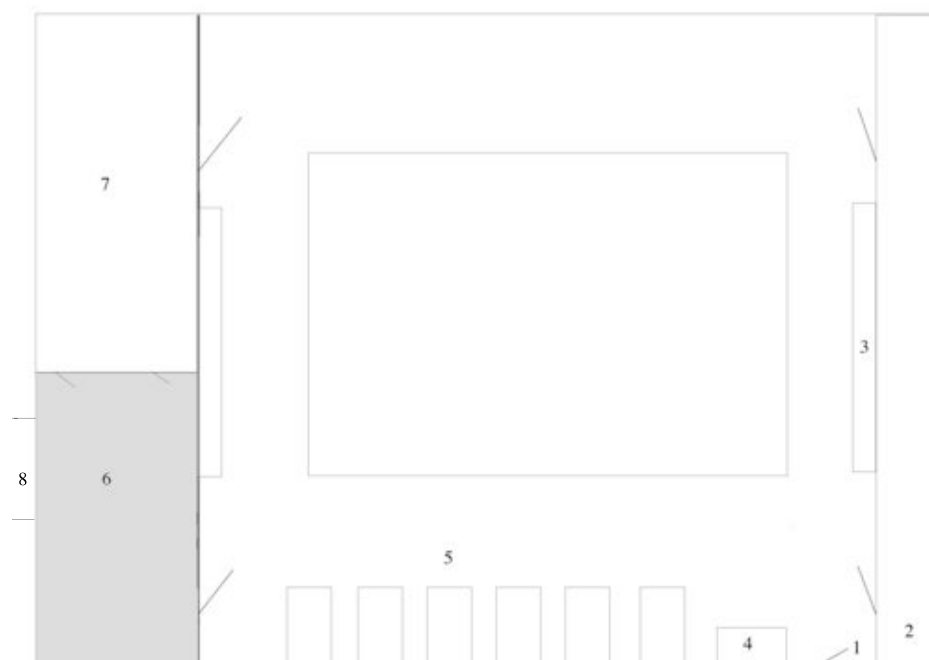
Signatur.....

Dato.....

Telefonnummer.....

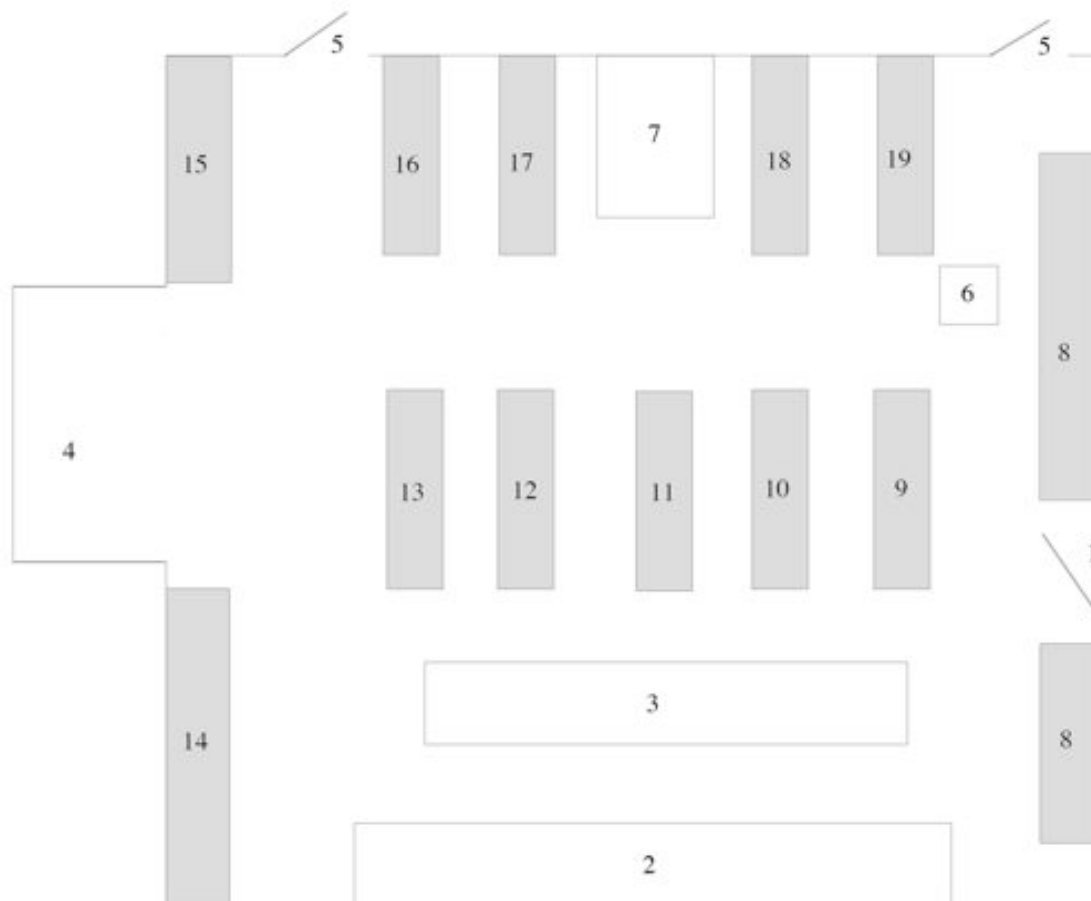
F Plantegninger

Bergen Offentlige Bibliotek, 2. etasje

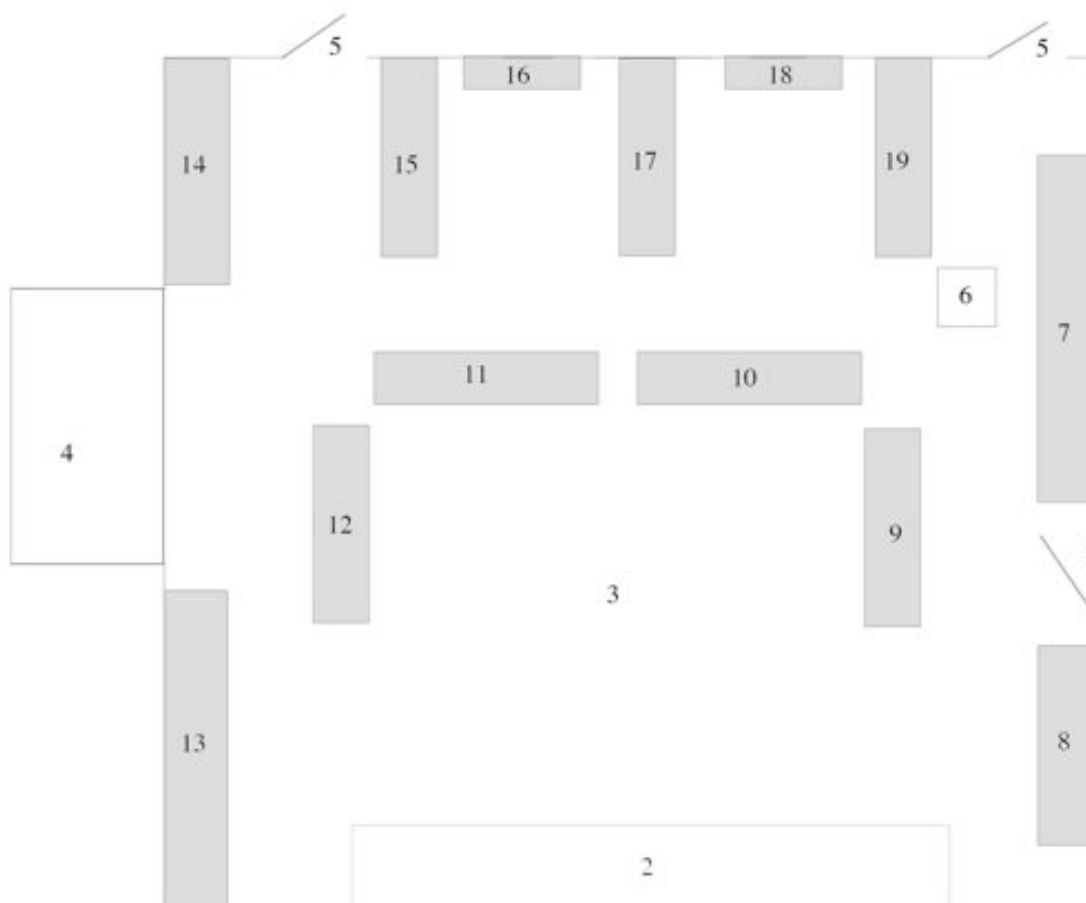
Det grå feltet viser språksalen: 1. Inngang til galleriet fra trappeoppgangen, 2. Musikkavdeling, 3. Tegneserier, 4. Utlånsautomat, 5. DVD, 6. Inngang til den flerspråklige samlingen, 7. Kunst og kultur, 8. Digitalt verksted.

Bergen Offentlige Bibliotek, språksalen – tidligere struktur

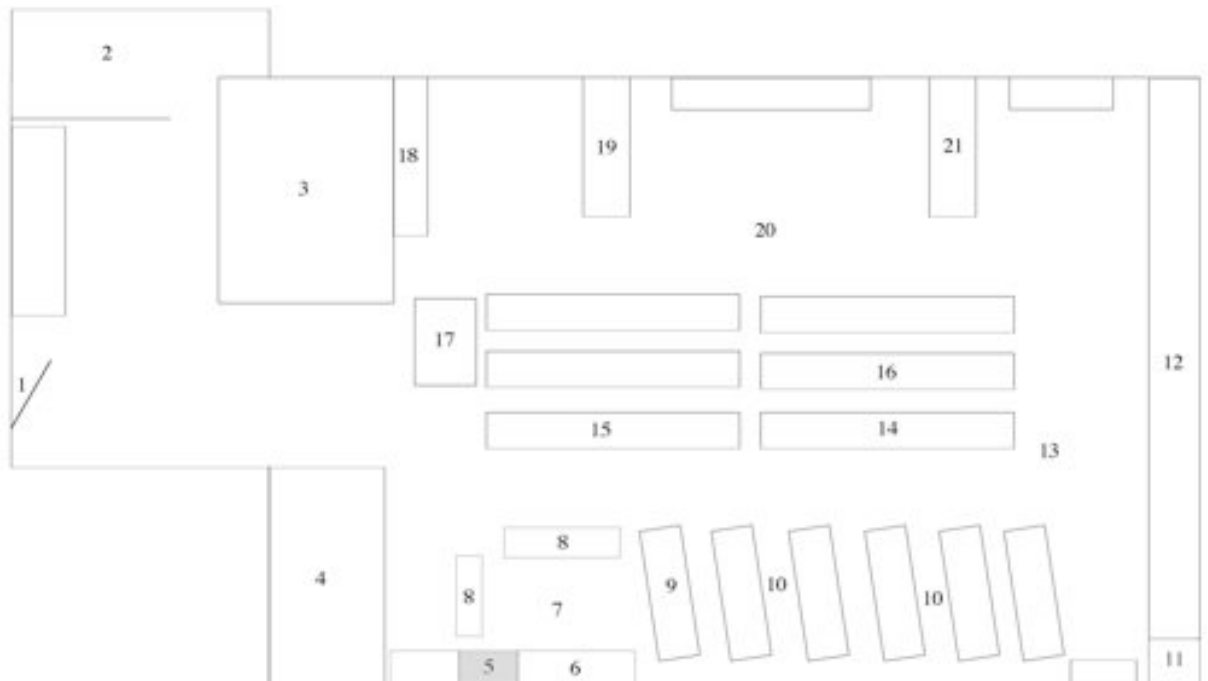
De grå feltene viser den flerspråklige samlingen: 1. Inngang fra galleriet, 2. Leseplasser, 3. Skiftende utstilling, 4. Leseplasser (langbord), 5. Inngang til kunst- og kultursamlingen (to dører), 6. Utstilling og brosjyrer, 7. Skiftende utstilling, 8-19. Den flerspråklige samlingen fra A til Å, A begynner på nummer 8.

Bergen Offentlige Bibliotek, språksalen – strukturen i dag

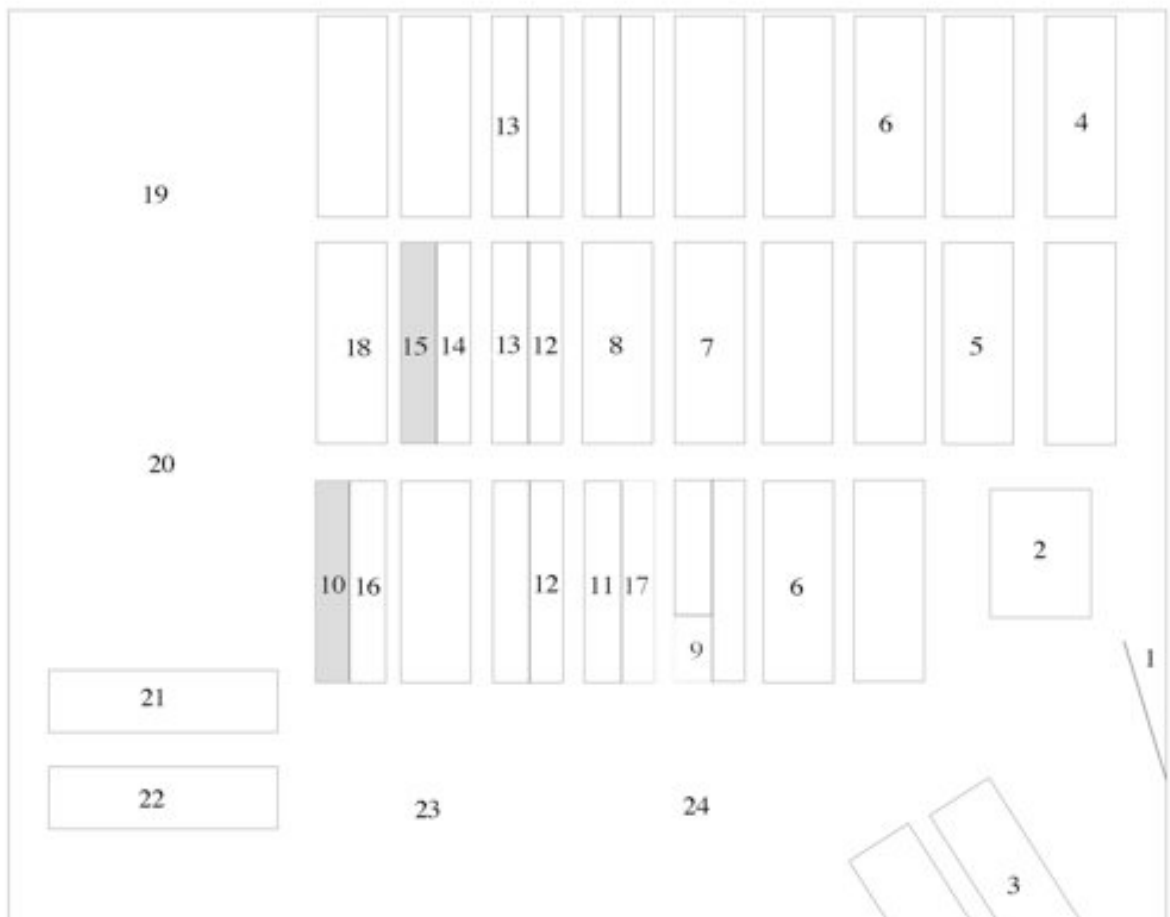
De grå feltene viser den flerspråklige samlingen: 1. Inngang fra galleriet, 2. Leseplasser, 3. Flere leseplasser (område med flere mindre bord), 4. Digitalt verksted, 5. Inngang til kunst- og kultursamlingen (to dører), 6. Stativ med brosjyrer, 7-19. Den flerspråklige samlingen fra A til Å, A begynner på nummer 7.

Bibliotekfilialen på Landås

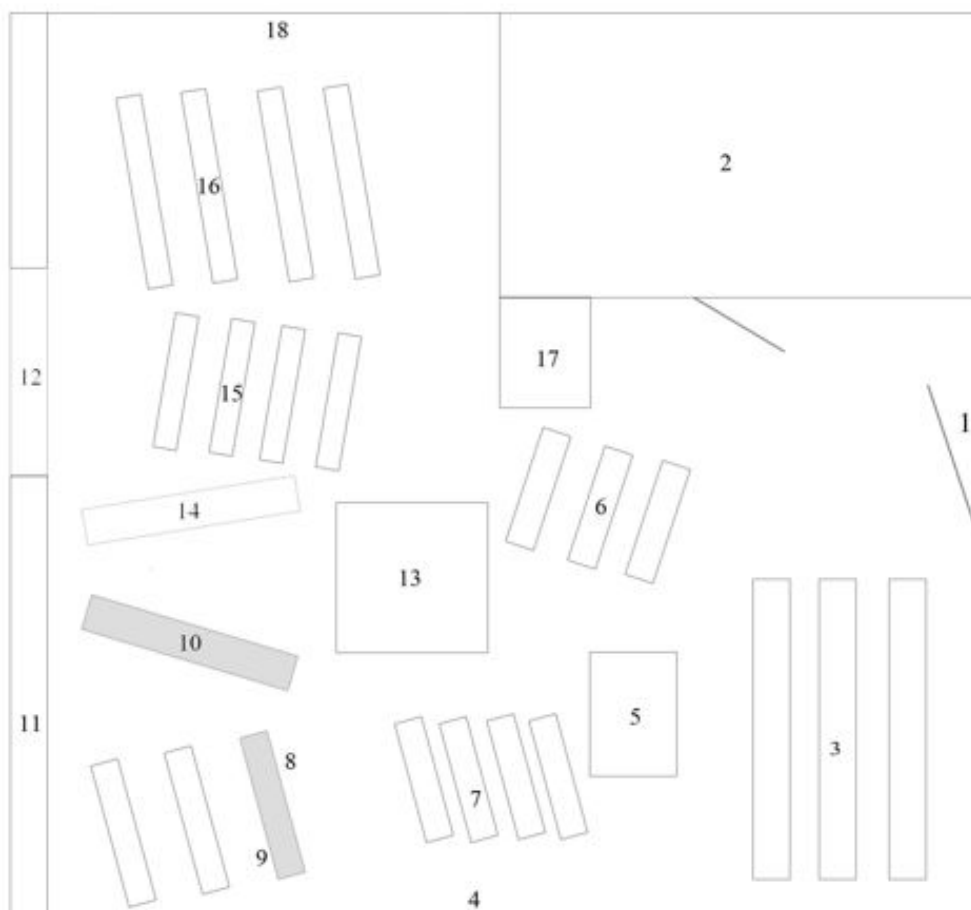
Det grå feltet viser den flerspråklige samlingen: 1. Inngang, 2. Barneavdeling, 3. Skrankeområde og kontor, 4. Informasjonsskranke, 5. Den flerspråklige samlingen, 6. Referansesamlingen, 7. Lese plass, 8. Ungdomsbøker, 9. Skjønnlitteratur på engelsk, 10. Skjønnlitteratur på norsk, 11. Ordbøker, 12. Fagbøker, 13. Lese plass, 14. Kunst og håndverk, 15. Fagbøker, 16. Reisebøker, 17. Dataplasser, 18. Magasiner, 19. Krim, 20. Lese plasser, 21. Lyrikk.

Hackney Central Library

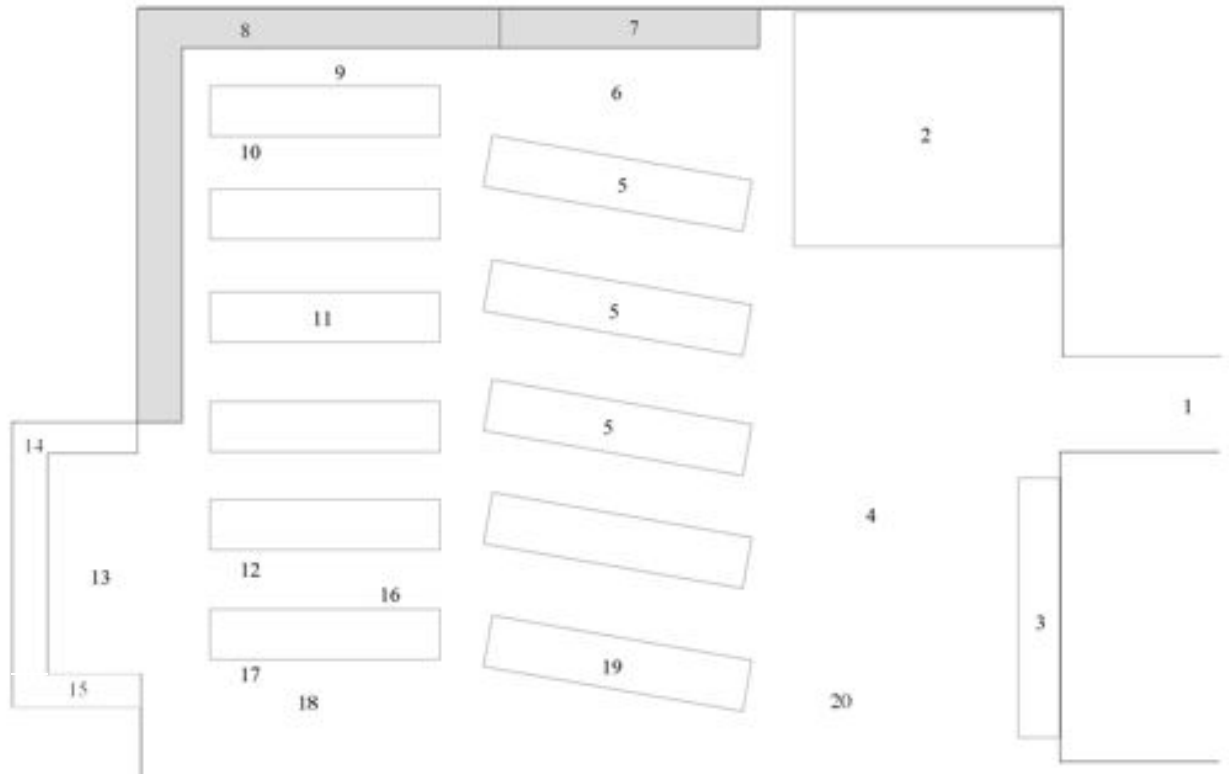
De grå feltene viser den flerspråklige samlingen: 1. Inngang, 2. Utstilling, 3. Ymse, 4. Musikk og DVD, 5. Lydbøker, 6. Fiksjon, 7. Large print, 8. Krim, 9. Språkopplæring-lydbok, 10. Ikke-vestlige språk, 11. Western, 12. Religion, 13. Tegning og design, 14. Poesi, 15. Vestlige språk, 16. Andre verdenskrig, 17. Språktreningsbøker, 18. Geografi, 19. Dataplasser, 20. Leseplasser, 21. Referansebøker, 22. Afrikansk historie, 23. Flere bøker på denne siden av biblioteket, 24. Skrankeområdet.

St. Pancras Library

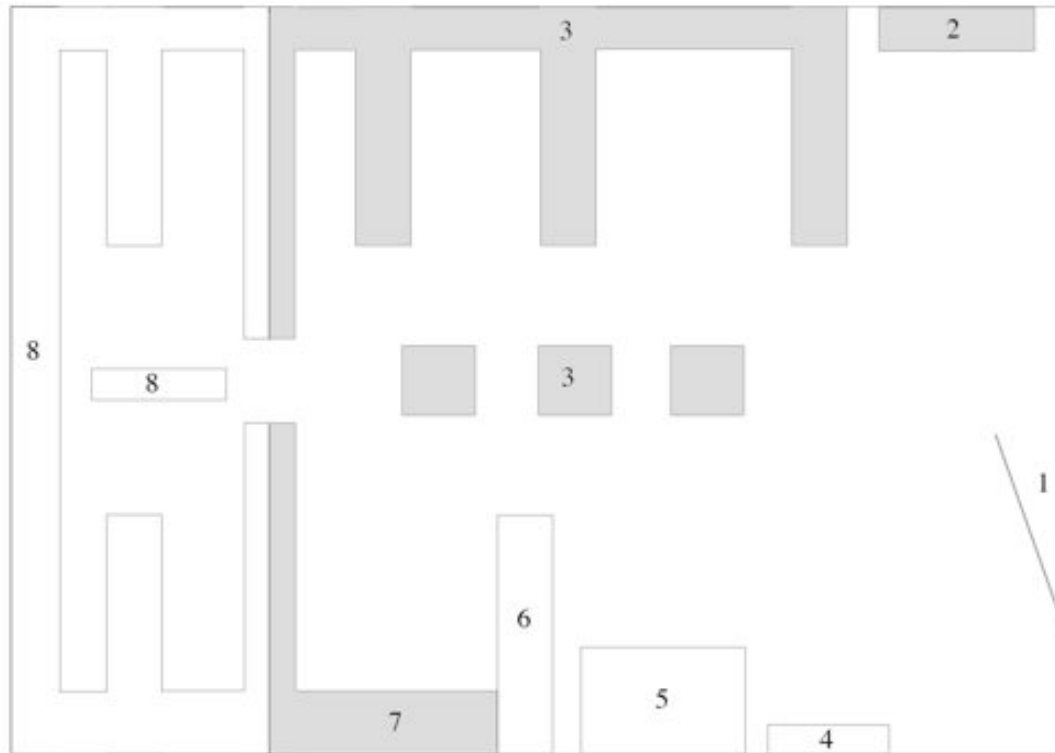
De grå feltene viser den flerspråklige samlingen: 1. Inngang, 2. Barneavdeling, 3. Dataplasser, 4. Lese plasser, 5. Selvbetjening innlevering og utlån, 6. DVD, 7. Biografi, 8. Bengali, 9. Lydbøker, 10. Kinesisk, 11. Fagbøker, 12. Ordbøker, 13. Hovedskranke, 14. Språktreningsbøker, 15. Krim, 16. Skjønnlitteratur, 17. En liten skranke, 18. Lese plasser

Croyden Central Library

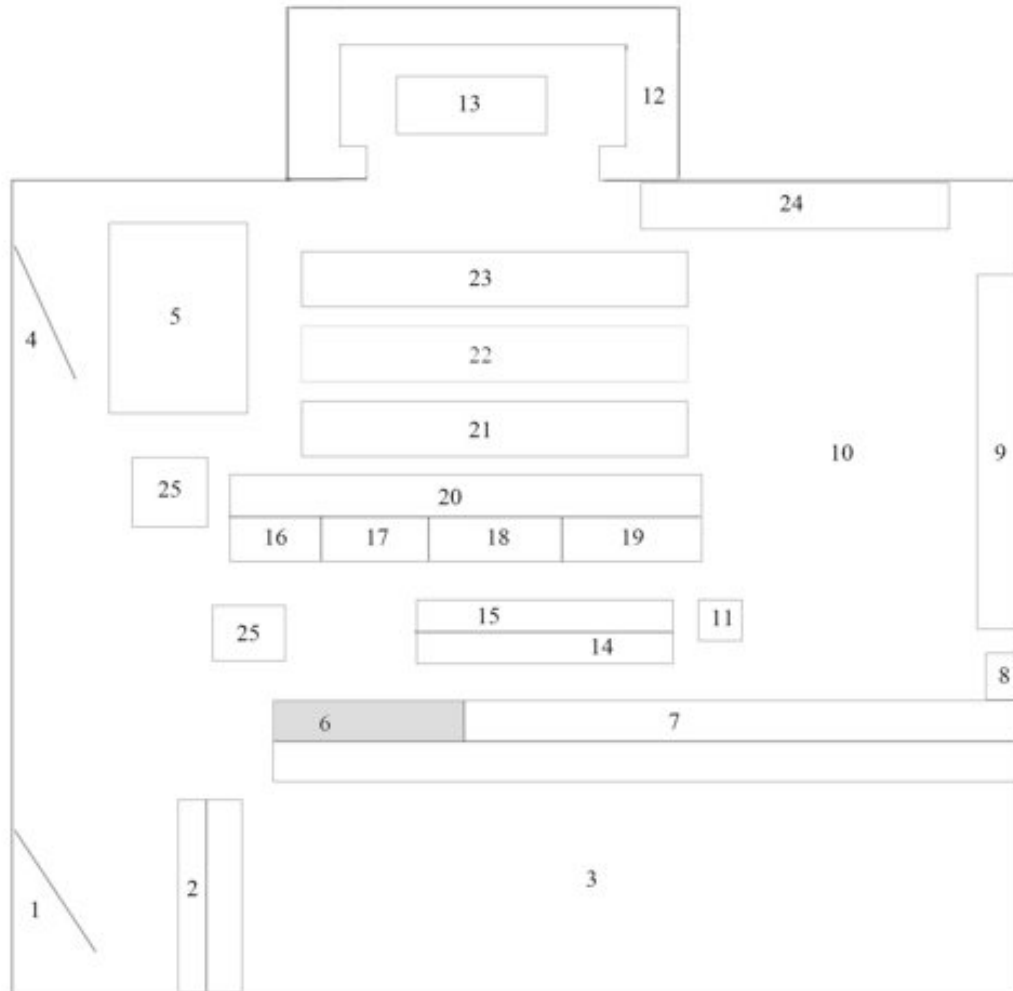
De grå feltene viser den flerspråklige samlingen: 1. Her registrerer man seg for å låne data, 2. Foredragsområde, 3. Aviser og blader, 4. Lese plass, 5. Krim, 6. Lese plass, 7. Europeiske språk, 8. Ikke-vestlige språk, 9. Myter, 10. Engelsk litteratur, 11. Amerikansk litteratur, 12. Humor, 13. Lese plass, 14. Ordbøker, 15. Språktrening, 16. Ungdom, 17. Horror, 18. Flere bøker på denne siden av biblioteket, 19. Ymse bøker, 20. Skranke og flere bøker

Charing Cross Library

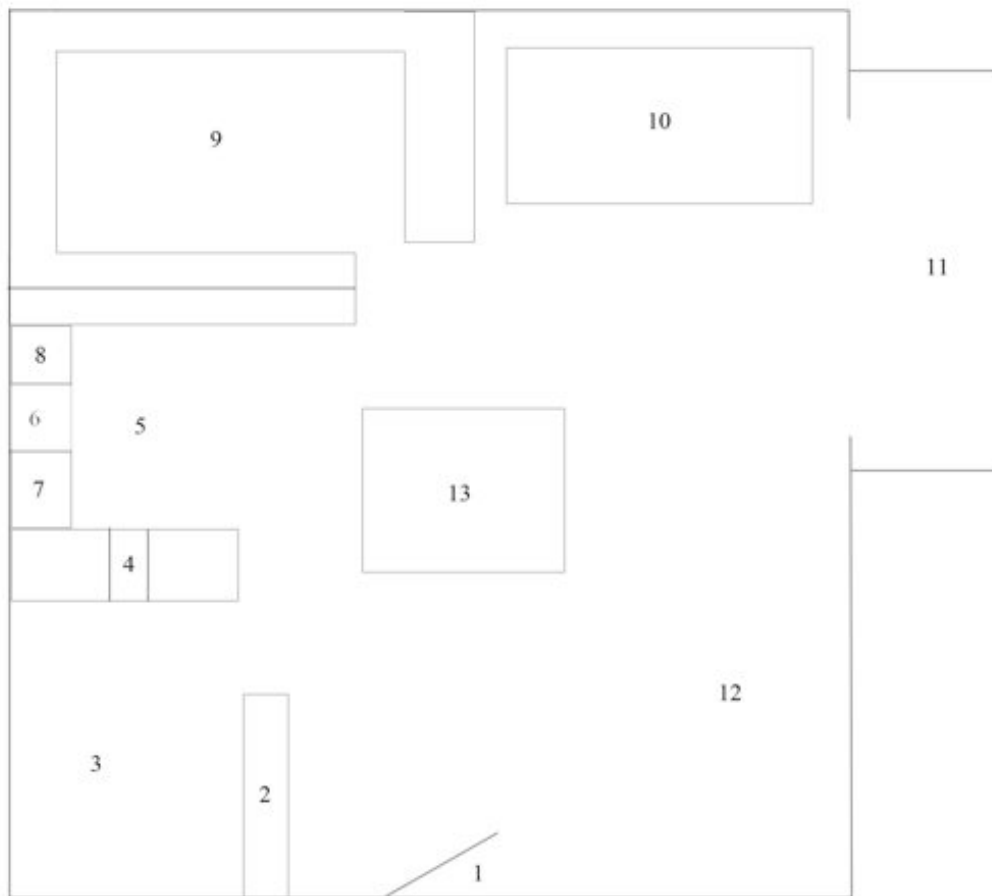
De grå feltene viser den flerspråklige samlingen: 1. Inngang, 2. Utstilling av nye bøker, 3. Kinesiske bøker, delt opp i sjanger, 4. Trapp opp til 2. etasje, 5. Skranke, 6. Barnebøker på engelsk, 7. Barnebøker på kinesisk, 8. Skjønnlitteratur på engelsk.

Camden Town Library

Det grå feltet viser den flerspråklige samlingen: 1. Inngang, 2. Brosjyrer, 3. Barneavdeling, 4. Datarom/læresenter, 5. Skranke, 6. Den flerspråklige samlingen: Bengali, Somali, 7. Ungdomsbøker, 8. Data, 9. Thriller, 10. Leseplasser, 11. Aviser, 12. Skjønnlitteratur, 13. DVD, 14. Large print, 15. Lydbøker, 17. Psykologi, 18. Samfunn, 20. Kosthold, 21. Flere fagbøker, 22. Reisebøker, ordbøker, 23. Historie, 24. Krim, 25. Utstilling av nye bøker.

Notting Hill Gate Library

1. Inngang, 2. DVD og cd, 3. Sitteplasser, 4. Reisebøker, 5. Fagbøker (i hele seksjonen), 6. Språktreningsbøker, 7. Social Science, 8. Matematikk, 9. Barneavdeling, 10. Dataplasser, 11. Skjønnlitteratur, 12. Leseplasser og dataplasser, 13. Skranke